

ISSN 2410-3381

ВІСНИК

Донбаського державного
педагогічного університету

Збірник наукових праць

СЕРІЯ:

Соціально-філософські проблеми розвитку
людини і суспільства

Випуск 2

Слов'янськ – 2014

Видавець – Донбаський державний педагогічний університет

Засновано – у березні 2013 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
№21086–10886Р від 28.11.2014 р.

УДК 1(05)

ББК 87я54

В 535

Друкується за рішенням Вченої ради
Донбаського державного педагогічного університету
(протокол № 5 від 29.01.2015 р.)

Рецензенти:

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Донбаської державної машинобудівної академії **А.О. Лузан**;

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії і соціально-політичних дисциплін Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка **Г.Є. Аляєв**.

В 535 Вісник Донбаського державного педагогічного університету.

Серія: Соціально-філософські проблеми розвитку людини і суспільства : збірник наукових праць / [за ред. д.філос.н. **Л. І. Мозгового**]. – Вип. 2. – Слов'янськ: ДДПУ, 2014. – 112 с.

У збірнику представлені праці, що відображають результати наукових досліджень актуальних проблем соціальної філософії, історії філософії, філософії освіти, аксіології, етики, культурології.

Для науковців, викладачів, студентів, тих, хто цікавиться сучасною філософією.

The current issue of the journal comprises articles representing results of scientific explorations into problematics of social philosophy, history of philosophy, philosophy of education, value and culture studies.

Addressed to scientists, teachers, students, all interested in modern philosophy.

УДК 1(05)

ББК 87я54

© ДДПУ, 2014

© Колектив авторів

Редакційна колегія
Вісника Донбаського державного педагогічного університету
Серія: Соціально-філософські проблеми розвитку людини і суспільства

- Мозговий Л.І.** доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Дубінін В.В.** доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Федь В.А.** доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри культурології, естетики та історії Донбаського державного педагогічного університету
- Лузан А.О.** доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Донбаської державної машинобудівної академії
- Додонов Р.О.** доктор філософських наук, професор кафедри філософії та політології Донецького юридичного інституту МВС України
- Загороднюк В.П.** доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник відділу філософської антропології Інституту філософії імені Г.С. Сковороди Національної академії наук України
- Чуєшов В.І.** доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та ідеологічної роботи Академії управління при Президенті Республіки Беларусь
- Аляєв Г.Є.** доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії і соціально-політичних дисциплін Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка
- Скиртач В.М.** кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Абизова Л.В.** кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Алієва О.Г.** кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Ковнієров О.Є.** кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Дьяковська Г.О.** кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Ємельяненко Г.Д.** кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Карпенко А.О.** старший викладач кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

ЗМІСТ

Дубінін В. МІСЦЕ І РОЛЬ ДІАЛЕКТИКИ В ІСТОРИЧНИХ ФОРМАХ ФІЛОСОФІЇ.....	5
Абизова Л., Дьяковська Г. ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ	10
Dodonov R., Mozgovoy L., Butko Y. PHILOSOPHICAL AND LEGAL DIMENSIONS OF COMMUNICATIVE THEORY OF JURGEN HABERMAS.....	18
Карпенко О., Ніскородов В., Водоріз М. ФІЛОСОФІЯ УДОСКОНАЛЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ВІЗ МЕТОДАМИ ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ.....	24
Федь В.А., Федь А.М. ДІАЛЕКТИКА СВІТОГЛЯДНОЇ ПАРАДИГМАЛІСТИКИ КУЛЬТУРНИХ ФОРМ	33
Федь І. ОЗДОРОВЛЕННЯ ЧЕРЕЗ ДУХОВНЕ ОЧИЩЕННЯ У ВИМІРАХ ЧАСУ	42
Ковнеров О. СПРАВЕДЛИВІСТЬ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ ПОСТМОДЕРНУ .	53
Ковнеров А. ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМЫ ДЕЯНИЯ И ВОЗДАЯНИЯ	61
Полуденко С. ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ПОГЛИБЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ.....	71
Шевченко М. РЕДЕСКРИПЦІЇ, ІРОНІЇ ТА МЕТАФОРИ В ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ КОНЦЕПЦІЯХ РІЧАРДА РОРТІ.....	79
Прокопенко О. ПОШУК ГЕНЕЗИ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У КРИТИЧНІЙ ОНТОЛОГІЇ Н.ГАРТМАНА	85
Ємельяненко Г., Степанов В. ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	93
Дубініна В.О. ІДЕЯ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН.....	101
НАШІ АВТОРИ.....	111

УДК 101.8

Дубінін В.

доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціально - політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

МІСЦЕ І РОЛЬ ДІАЛЕКТИКИ В ІСТОРИЧНИХ ФОРМАХ ФІЛОСОФІЇ

У статті розглядаються такі історичні форми філософії як моністична, дуалістична, деїстична, пантеїстична та плюралістична за критерієм кількості і якості першооснов і рушійних сил всесвітньо – історичного процесу. Звертається увага на специфіку філософських підходів до з'ясування онтологічних, гносеологічних, методологічних антропологічних, соціологічних, аксіологічних та праксіологічних аспектів всього суцього. Доводиться, що серед методів наукового мислення найбільш результативним є діалектичний, відкритий ще в сиву давнину мислителями всіх часів і народів. Розкривається теза про те, що джерелом розвитку будь – яких процесів є діалектика речей, яка адекватно відображається в діалектиці понять. Саме діалектика детермінує виникнення і розвиток різноманітних філософських шкіл, напрямів і течій. Показується, що всі філософські форми збагачували діалектику певними здобутками. Але не всі мислителі послідовно дотримувались вимог діалектики. І тому попадали в обійми однобічних принципів, шляхів, методів та засобів теоретичної та практичної діяльності.

Ключові слова: філософія, діалектика, монізм, дуалізм, деїзм, пантеїзм, плюралізм, системний підхід, синергетика.

Дубинин В.

доктор философских наук, профессор кафедры философии, социально - политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета

МЕСТО И РОЛЬ ДИАЛЕКТИКИ В ИСТОРИЧЕСКИХ ФОРМАХ ФИЛОСОФИИ

В статье рассматриваются такие исторические формы философии как монистическая, дуалистическая, деистическая, пантеистическая и плюралистическая по критерию количества и качества первооснов и движущих сил всемирно - исторического процесса. Обращается внимание на специфику философских подходов к выяснению онтологических, гносеологических, методологических, антропологических, социологических, аксиологических и праксиологических аспектов всего сущего. Доказывается, что среди методов научного мышления наиболее результативным является диалектический, открытый еще в седой древности мыслителями всех времен и народов. Раскрывается тезис о том, что источником развития каких - либо процессов является диалектика вещей, которая адекватно отражается в диалектике понятий. Именно диалектика детерминирует возникновение и развитие разнообразных философских школ, направлений и течений. Показывается, что все философские формы обогащали диалектику определенными достижениями. Однако не все мыслители последовательно придерживались требований диалектики. И поэтому попадали в объятия

односторонних принципів, путей, методів и средств теоретической и практической деятельности.

Ключевые слова: философия, диалектика, монизм, дуализм, деизм, пантеизм, плюрализм, системный подход, синергетика.

Dubin V.

Doctor of Philosophy, professor of the department of philosophy, socio - political and legal sciences Donbass State Pedagogical University

PLACE AND ROLE OF DIALECTIC IN HISTORICAL FORM OF PHILOSOPHY

The article deals with such historical form of philosophy as monistic, dualistic, deistic, pantheistic and pluralistic criteria for quantity and quality of primary sources and driving the world of words - the historical process. Attention is drawn to the specific philosophical approaches to determine the ontological, epistemological, methodological, anthropological, sociological, and axiological aspects of everything. It is shown that among the methods of scientific thinking is the most productive dialectic, opened in antiquity thinkers of all time. Thesis reveals that the source of all - which is a dialectic process things that adequately reflected in the dialectic of concepts. This dialectic determines the origin and development of various schools of philosophy, trends and currents. Showing all forms enriched philosophical dialectics certain achievements. But not all thinkers consistently followed the requirements of dialectics. And so they fell into the arms of unilateral principles, ways, methods and means of theoretical and practical activities.

In the 60's of last century, there the concept of "systematic method", "system approach", "systems analysis" and others who sought to replace the dialectic. There are at least two factors that must be taken into account to understand the situation that then developed in the methodology. First, it was not given enough attention to the categories of "system" and "structure" in the arsenal of dialectical laws and categories. Second, the dialectic became the ideological doctrine is closely related to the socialist construction. In 70 years of research in consumption includes the term "synergy" with a number of concepts and categories of dialectics which supporters did not give adequate attention. From the standpoint of dialectics but viable synergy followed dialectical aspirations for a comprehensive, in-depth, fundamental analysis of objects, phenomena and processes. It was about kumatoyidnyy, fractal, bifurcation, attraktornyy and other aspects of the formation and development of self-organizing systems.

Keywords: philosophy, dialectics, monism, dualism, deism, pantheism, pluralism, systemic Approach, synergy.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом, після розпаду СРСР і всієї системи соціалізму термін і поняття " діалектика " намагаються обходити мовчанням, даючи зрозуміти, що в усіх негараздах, які випали на нашу долю повинна діалектика. Ситуація, як кажуть, повторюється: подібно до того, як Л.Фейєрбах, зруйнувавши гегелівську філософську систему, під її руїнами втратив і діалектику, завдяки якій ця система була побудована, так і

тепер намагаються звинуватити діалектику в тому, що соціалістичне будівництво завершилося крахом. Але за те, що соціалістичне будівництво в СРСР зазнало краху, не діалектика має нести відповідальність, а навпаки, ті, хто нехтуючи її живу душу, захоплювався лише революційною риторикою. Як це не сумно констатувати, але майже вся філософська література в СРСР була не діалектичною, а апологетичною і, відповідно, антидіалектичною, спрямованою на задоволення амбіцій не діалектично мислячих політичних лідерів.

Формування мети статті. Мета нашого повідомлення полягає в тому, щоб реабілітувати діалектику, показати, хто є хто; по-друге, довести, що саме діалектика речей є рушійною силою розвитку всього суцього, що саме діалектика закликає до всебічного, глибокого і послідовного аналізу явищ та процесів в розвитку всього суцього. Мета повідомлення полягає також в тому, щоб звернути увагу на те, як ставилися до діалектики прихильники різних історичних форм філософії.

Насамперед, визначимося з ключовими поняттями: «філософія», «моністична філософія», «дуалістична філософія», «дійстична філософія», «пантеїстична філософія», «плюралістична філософія» та «діалектика».

Виклад основного матеріалу. Філософія є такий історичний тип світогляду, в якому розглядаються першооснови, рушійні сили і найважливіші закони розвитку всього суцього з позиції раціонального та ірраціонального ставлення до Всесвіту. З точки зору кількості першооснов розвитку природи, суспільства і духовності в історії філософії склалися такі історичні типи філософії, як: моністична, дуалістична, дійстична, пантеїстична та плюралістична. Цих історичних форм філософії ми б і не знали, якби не діалектика, яка має таку велетенську силу, що породжує ці потужні філософські системи і в жодній із них не затримується більше, ніж потрібно. Що таке діалектика? Діалектика є вчення про розвиток в його найбільш повному, всебічному, глибокому та послідовному вигляді. Діалектика є двигуном людської життєдіяльності як в пізнавальному, так і в діяльнісному аспектах. Саме в процесі пізнавальної та практичної діяльності виникає моністична філософія, яка приймає в якості першооснови та рушійної сили одне і тільки одне начало. Якщо цим началом проголошується матеріальне явище – маємо справу з матеріалізмом, а якщо – духовне начало, маємо справу з ідеалізмом чи об'єктивним, чи суб'єктивним. Привабливість моністичного розуміння історії полягає в тому, що треба віднайти одне і тільки одне першонацало, ухопившись за яке, ми вирішемо всі проблеми. Вся історія філософії свідчить, що саме така установка приваблювала багатьох мислителів моністично ставитися до світу. Сутички між філософами розвивались саме з тої причини, яке начало – матеріальне чи ідеальне – відіграє вирішальну роль в розвитку всього суцього. Незадовільне вирішення проблем і численні жертви змушували мислителів вести подальший пошук, керуючись діалектикою. Наступним кроком у пошуку істини був дуалізм. Чимось дуалістичне рішення щодо першооснови всього суцього нагадувало Соломонове рішення: для матеріальних речей визнавалось матеріальне першонацало, а для духовних - духовне. Дуалізм був кроком

вперед, але він розривав непорушний зв'язок між матеріальними та духовними аспектами всього суцього. Деїзм, який з'явився як компромісний варіант між теїзмом та матеріалізмом, на користь матеріалізму. Щоб розв'язати суперечності дуалізму діалектика вивела мислителів на стежу пантеїзму, коли філософи намагались ототожнити матеріальне і духовне начала в розвитку природи, суспільства і духовності, а точніше, Бога і Природи. Із пантеїстичної філософії випливає гармонія протилежностей, але з певною перевагою ідеалізму. Оскільки із пантеїзму виходило, що природа божественна, тобто вона існує одвічно в Богові. Варто зазначити, що пантеїзм не задовільняв в повному обсязі нікого із ворогуючих сторін, але – це був крок вперед в напрямі діалектичного, тобто всебічного, глибокого, і послідовного розв'язання питання щодо першооснов і рушійних сил всього суцього.

У пошуках першооснов і рушійних сил розвитку всього існуючого діалектика привела нестандартно мислячих людей до плюралістичного ставлення до світу. У відповідності з плюралістичною філософією визнається багатофакторність в історії природи, суспільства і духовності. Наприклад, у Платона першоосною світу проголошувалась «ідея», і кожен предмет мав в якості своєї сутності «ідею». Виходило, скільки предметів, явищ і процесів, стільки і ідей. Це був, власне, варіант ідеалістичного плюралізму. Коли ж намагались Емпедокл, Арістотель та інші об'єднати матеріальні першоначала: воду, повітря, вогонь, атом та інші речі – вимальовувався матеріалістичний плюралізм. Коли ж в якості першооснов всього суцього приймали безліч духовних речей (ідеї – у Платона, монади – у Г.Лябніца) виникав, функціонував і розвивався ідеалістичний плюралізм. Отже, плюралізм є філософське вчення, яке нічого не заперечує із попередніх філософських вчень щодо першооснов і рушійних сил розвитку всього існуючого і тільки додає все нові і нові здогадки на цю тему. Можна сказати, що плюралізм найбільш толерантно ставиться до всіх філософських шкіл та напрямів і найбільш повно відповідає вимогам діалектики, а саме: всебічно, повно, глибоко і послідовно вести пошук першооснов і рушійних сил розвитку всього існуючого.

Як бачимо, історичні форми філософії своїм становленням і розвитком зобов'язанні діалектиці. Саме діалектика руйнує будь-які однобічності і викликає появу нових історичних форм філософії. Останні також не залишалися байдужими до діалектики і намагалися, з одного боку, скористатися її здобутками, а з іншого, поглиблювати, вдосконалювати їх, відкривати простір діалектиці як методології теоретичної та практичної діяльності.

Як це не дивно, але найбільший внесок у становлення та розвиток діалектики внесли прихильники моністичної філософії. Цікаво, чому? Мабуть тому, що треба було докласти чимало інтелектуальних зусиль, щоб обґрунтувати тезу про походження всього суцього із одного начала. Відповідно, треба було виявити чимало інтелектуальної, спекулятивної спритності, щоб пояснити різноманіття світу таким явищем, скажімо, як вода. Мимохідь

спираючись на діалектику, обґрунтовували три агрегатних стани цієї речовини, знаходити зв'язки між літосферними, гідросферними, атмосферними, біосферними, соціосферними і ноосферними явищами та процесами.

Не можна не звернути уваги на співвідношення діалектики та системного методу і синергетики.

У 60-х роках минулого століття з певним шумом і звоном з'являються поняття «системний метод», «системний підхід», «системний аналіз» і т.п., які прагнули замінити діалектику. Тут є принаймні дві обставини, які треба врахувати, щоб зрозуміти ситуацію, яка тоді склалася в галузі методології. По-перше, незважаючи на те, що діалектика закликала до всебічного врахування особливостей розвитку явищ природи, суспільства та духовності, її адепти наголошували на внутрішніх аспектах цього процесу. Не надавалося належної уваги категоріям «система» та «структура» в арсеналі діалектичних законів та категорій. По-друге, діалектика стала заідеологізованим вченням тісно пов'язаним з соціалістичним будівництвом. Мабуть, виходячи із цих міркувань стали надавати більше значення системно-структурно-функціональній парадигмі у філософських поглядах, уявленнях та вченнях.

Через десятиліття, у 70-х роках у науковий вжиток входить поняття «синергетика» з низкою понять та категорій, яким прихильники діалектики не надавали належної уваги. Деякі із них були навіть альтернативними для догматичної діалектики того періоду: «порядку» протиставлявся «хаос», «лінійності» - «нелінійність», «необхідності» - «випадковість». Власне кажучи, в 70-х роках ХХ століття в СРСР діалектика переходила в систему метафізичних тобто обмежених, неглибоких, непослідовних понять та категорій.

З позицій же життєздатної діалектики синергетика дотримувалась діалектичних устремлінь до всебічного, глибокого, фундаментального аналізу предметів, явищ і процесів, використовуючи при цьому термінологію, яка відповідала рівню розвитку природознавчих та суспільствознавчих наук тої пори. Йшлося про куматоїдний, фрактальний, біфуркаційний, аттракторний та інші аспекти становлення і розвитку самоорганізованих систем.

Висновки. Таким чином, арсенал методологій потрібно не скорочувати, а, по-перше, поповнювати не тільки раціональними, а й ірраціональними принципами шляхами, формами, методами у пошуках істини, яка «любить ховатися». По-друге, варто також враховувати плюралістичний підхід у відповідності з яким не потрібно будувати «методологічних бар'єрів» не вступати у «методологічну конфронтацію» оскільки діалектичні, синергетичні та інші методологічні принципи, шляхи, форми та методи мають доповнювати і підсилювати одне одного, оскільки все в цьому світі взаємопов'язане і взаємообумовлене.

УДК 1:37

Абизова Л.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

Дьяковська Г.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Освіта завжди підпорядковується конкретним вимогам суспільства. Освітній простір характеризують принципові новації. Сучасна система освіти повинна забезпечити розвиток особистості, яка буде орієнтуватися й ефективно діяти в глобалізованому суспільстві. Інформаційне суспільство вимагає формування нового типу інтелекту, здатного охопити нову інформаційно-технічну реальність, уміння оперувати інформацією, мислити професійно-прагматично. Освіта має сприяти формуванню інтелектуального контексту, своєрідного «духу епохи», готового сприймати зміни, пристосовуватися до них і гідно відповідати на виклики майбутнього.

Ключові слова: глобалізація, освіта, інтернаціоналізація, особистість, інформація.

Абызова Л.

кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социально-политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета

Дьяковская Г.

кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социально-политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета

ВЫЗОВЫ ХХІ СТОЛЕТИЯ И СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Образование всегда подчиняется конкретным требованиям общества. Образовательное пространство характеризуют принципиальные новации. Современная система образования должна обеспечить развитие личности, которая будет ориентироваться и эффективно действовать в глобализованном обществе. Информационное общество требует формирования нового типа интеллекта, способного охватить новую информационно-техническую реальность, умение оперировать информацией, мыслить профессионально-прагматично. Образование должно способствовать формированию интеллектуального контекста, своеобразного «духа эпохи», готового воспринимать изменения, приспособливаться к ним и достойно отвечать на вызовы будущего.

Ключевые слова: глобалізація, освіта, інтернаціоналізація, людина, інформація.

Abyzova L.

PhD in Philosophy, Associate Professor, department of philosophy, socio-political and legal studies of Donbass state pedagogical university

Dyakovskaya G.

PhD in Philosophy, Associate Professor, department of philosophy, socio-political and legal studies of Donbass state pedagogical university

THE CHALLENGES OF THE XXI CENTURY AND MODERN TENDENCIES OF EDUCATIONAL PROGRESS

The challenges of the XXI century and modern tendencies of educational progress are discovered. The authors consider educational sphere of our time that is also characterized by cardinal innovations that stipulate progress of educational trends in the sociocultural context of changes of globalizations. It is needed to mark internationalization and democratization of education, humanization and humanitarization of learning process, decentralization of the system of education, continuity of education.

Education as a multidimensional resource of strategic order and change of modern educational practice is determined in the article. Education is always submitted to the concrete requirements of the society. Educational space is characterized by fundamental innovations. The modern system of education must provide development of personality that should orient and effectively work in the globalized society. Informative society requires forming of new type of intellect, which would be able to overcome the new informatively-technical reality, to operate with the information, to think professionally-pragmatically. Education must assist to form an intellectual context, original «spirit of time», which would be ready to perceive changes, adapt to them and face the challenges of the future properly.

The realities of the 21st century make dependent on the questions of necessity of replacement of technocratic education comprehensively by humanism. The person-oriented model of education, which is turned to national and world cultural and historical traditions, becomes firmly established in our country. This task will be realized taking into account possibilities of new information technologies and acquisitions of scientific and technical progress.

Keywords: *globalization, education, internationalization, individual, information.*

Постановка проблеми. Дослідники трансформаційних процесів сучасності все частіше констатують прискорення «кроку історії». Людство розпочинає творення нової цивілізації, яку новітні технології та винаходи дозволяють називати інноваційною. Аналізуючи зміну макроекономічних пріоритетів та геополітичних міркувань, «індустріальної економіки» «економікою інноваційною» (економікою, заснованою на наукових знаннях), провідні сучасні дослідники (Тоффлер Е., Фукуяма Ф., Белл Д., Нейсбитт Дж. та інші) відзначають, що остання ґрунтується, в першу чергу, на інтелектуальних, а не сировинних, як це було раніше, ресурсах, що актуалізує осмислення сучасних соціокультурних трансформацій в цілому та, зокрема,

динаміку наукового і освітнього простору. У ХХІ ст. освіта набуває статусу стратегічного ресурсу розвитку суспільства, який забезпечує зростання його технологічного рівня і конкурентоспроможності в умовах глобалізації, адже нову цивілізацію та її основу high-tech (електрохімію, біо-, інфо-, нано-, кристалотехнології, мікромеханіку, тощо) неможливо будувати без прориву у сфері свідомості.

Світ націлений на новий глобальний порядок, формуються нові механізми людського спілкування і взаємодії, розширюється та посилюється взаємозалежність різних культур і релігій. Все активніше звучать ідеї сучасної глобалістики, підґрунтям яких є проблеми планетарного масштабу. Освіта завжди підпорядковується конкретним (для даного часу) вимогам суспільства, нажаль, нерідко ігноруючи прогресивні здобутки філософської та педагогічної теорії. Освіта під тиском індустриального технократизму і ринкового утилітаризму інколи втрачає гуманістичний сенс і перетворюється на утилітарне навчання спектру професійно необхідних знань, вмінь і навичок. Технократичне мислення стало домінуючим в організації всієї системи освіти і виховання. Прихильники сучасного технократичного підходу визнають той факт, що інформаційне суспільство викликає необхідність формування нового типу інтелекту, здатного охопити нову інформаційно-технічну реальність, звідси вимога сфокусувати зміст і методику сучасної освіти на формуванні раціональних умінь оперування інформацією, оволодіння комп'ютерними технологіями, вмінням мислити професійно-прагматично.

Предметом дослідження даної роботи є освіта як багатовимірний ресурс стратегічного порядку та зміна парадигмальних вимірів сучасної освітньої практики в контексті глобалізаційних процесів.

Аналіз останніх досліджень. Для узагальнення сучасних процесів використовується поняття глобалізація, яке науковці наповнюють різним змістом. Термін "глобалізація" в науковий обіг впровадив О.Робертсон, використавши його вперше в 1983 році. Найбільш відомі підходи до розкриття сутності глобалізації містяться у працях У.Бека, Е.Гідденса, Е.Гріна, С.Хантінгтона, З.Бжезинського. Феномен глобалізації є даністю, але він викликає все більше суперечок між так званими «скептиками», «гіперглобалістами» та прихильниками «трансформаційної теорії». «Скептики» вважають, що сама ідея глобалізації виявилася занадто переоціненою і нічого принципово нового у цьому процесі немає. «Гіперглобалісти», займаючи позицію протилежну, стверджують, що глобалізація – це тотальне і перманентне явище, яке не можуть зупинити ніякі державні кордони. Глобалізація дає народження новому світовому порядку, відкриваючи шлях до «світу без меж». Представники «трансформаційної теорії» репрезентують більш помірковану позицію. Вони вважають глобалізацію основною рушійною силою цілого спектру соціальних зрушень, але згідно їх переконанням, старий світовий порядок (економічний, політичний, культурний) трансформується, проте найцінніше з його надбань не зникає, а успадковується. Глобалізація інтерпретується як динамічний, відкритий і суперечливий процес, що приводить у дію взаємно протилежні тенденції.

Філософи, соціологи, політологи визнають, що у світі відбуваються небувалі кардинальні зміни, але питання про те, наскільки правомірно пояснювати їх глобалізацією залишається відкритим.

Виклад основного матеріалу. Всього три десятка років тому термін «глобалізація» був практично невідомим широкій аудиторії, сьогодні він використовується у політичних дебатах, бізнесі, засобах масової інформації, в студентських аудиторіях. Глобалізація це об'єктивний процес, що носить системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства, не оминаючи і сферу освіти. Сьогодні глобалізація інтерпретується як комплексне явище, яке включає низку процесів, що відбуваються водночас і має кілька вимірів, найбільш помітним серед яких є глобалізація ринку, виробництва та інформації. Часто глобалізацію неправомірно пояснюють як суто економічне явище. Це не так, адже глобалізація фундаментальним чином змінює природу нашого повсякденного буття. Те, як ми ідентифікуємо себе та наші зв'язки з іншими, аспекти приватного життя, серед яких питання сім'ї, статі, відношення до роботи, суттєво змінюється у результаті глобалізації. Багато змін, зумовлених глобалізацією, мають потенційні форми непередбачуваних ризиків, про які не знало традиційне суспільство. Мова йде не лише про загрози, пов'язані із забрудненням довкілля та техногенними катастрофами, серед нових викликів проблеми, обумовлені змінами у сучасному соціальному житті: нові тенденції у працевлаштуванні, зростаюча невпевненість у завтрашньому дні, зниження міри впливу традицій та звичаїв при формуванні індивідуальності, трансформація сімейних відносин, демократизація міжособистісних стосунків. З одного боку, означена ситуація розкріпачує особистість, з іншого, породжує екзистенційний страх самотності і відчаю, страх некоріненості в традиції буття.

Усвідомлення перспектив, наслідків і ризиків новітнього часу формується значною мірою у просторі філософсько-педагогічного дискурсу, підпорядкованого певним освітнім парадигмам.

Освітню сферу нашого часу, яка також знаходиться в соціокультурному контексті глобалізаційних зрушень, характеризують бурхливі та кардинальні новації, які обумовлюють тенденції розвитку освітнього простору. Серед них варто зазначити інтернаціоналізацію та демократизацію освіти, гуманізацію та гуманітаризацію навчально-виховного процесу, децентралізацію системи освіти, неперервність освіти (варто говорити про «освіту через все життя», «освіту, тривалістю в життя»), фундаменталізацію та комп'ютеризацію освіти, впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій в освітньому процесі, появу варіанту нетрадиційної сфери неперервної освіти. Зупинимось на характеристиці однієї з домінуючих тенденцій розвитку сучасної освіти.

Інтернаціоналізація освіти – це розширення двосторонніх і багатосторонніх зв'язків і контактів між навчальними закладами різних країн на основі рівноправного і взаємовигідного співробітництва, вільний академічний обмін викладачами і студентами між вузами різних країн, універсалізація навчального планування, створення єдиних навчальних програм. Її мета – підвищення ефективності освітньої та науково-дослідної роботи, в ідеалі –

доведення її до найкращого світового рівня, розширення мобільності викладацького та студентського (учнівського) персоналу. Інтернаціоналізація визнається синонімом міжнародної складової освіти, яка передбачає процес уніфікації, інтеграції національних освітніх систем до єдиних структурних характеристик на базі стандартизації вимог до рівня та якості підготовки спеціалістів, які дозволять людині відчувати себе “громадянином світу”, сформуванню наднаціональну європейську свідомість молоді. Інтернаціоналізація особливо вищої школи розглядається як певна гарантія конкурентоспроможності держави і особистості в глобальній економіці. Створення єдиного освітнього простору на основі розроблення єдиних критеріїв і стандартів з метою визнання періодів та термінів освітньої підготовки продукуватиме конкурентоспроможного фахівця, здатного легко адаптуватися до мінливого економічного простору європейських країн, що обумовлюється попитом на певний тип фахівця на глобальних ринках праці.

Вітчизняна система освіти активно інтегрується до міжнародного освітнього простору, про що свідчить розвиток контактів України із зарубіжними партнерами, виконання спільних угод, програм і проектів у галузі освіти. Наприклад, особливе значення має підписання міждержавних угод про взаємне визнання та еквівалентність документів про освіту та вчені звання, стажування наукових співробітників у зарубіжних університетах та отримання ними стипендій, які надаються міжнародними фондами, програмами та проектами, повний або частковий курс навчання українських громадян за кордоном, можливості отримати освіту за кордоном. Розвиток міжнародних контактів, взаємовигідне співробітництво в галузі освіти на європейському напрямі сприяє впровадженню нових освітніх форм в Україні. Невід’ємним наслідком світових інтеграційних процесів є, наприклад, загальноєвропейська уніфікація вищої освіти на основі Болонської декларації, яка передбачає не стільки уніфікацію термінів навчання та дипломів, скільки впровадження в загальноєвропейську систему освіти двох нових базових понять: модульний підхід (впровадження розширених освітніх програм, в яких дисциплінарні межі значно розширені у порівнянні з традиційними формами) та кредити (допоміжний інструмент, система критеріїв поетапного освоєння дисципліни). Сучасна освітня ситуація в суспільстві вимагає оновлення багатьох сторін педагогічної діяльності. Модернізація освітньої діяльності здійснюється з урахуванням європейських вимог, після входження України у Європейський освітній і науковий простір. Насьогодні є необхідність формування нових загальнолюдських і освітніх принципів, які мають бути покладені в основу сучасної системи світи. Саме це і лежить в основі кредитно-модульної системи навчання, яку пропонують програми Болонського процесу, яка є новою в українському освітньому просторі й сприяє його розвитку, а також відповідній динаміці. Модульно-рейтингова система контролю знань учнів, студентів забезпечує активну роботу, для чого дисципліна, що вивчається, розбивається на окремі блоки-модулі. Модуль — це закінчений блок інформації (функціонально завершена частина навчального матеріалу). На вивчення модуля відводиться відповідне число занять. Для кожного модуля

передбачаються різні види звітності (у балах): за знання теорії, за розв'язання індивідуальних завдань, виконання лабораторних і практичних робіт, контрольних робіт і т.д. Уся робота стимулюється відповідною кількістю балів. Як підсумок, учень набирає суму балів, яка фіксує його рейтинг.

Глобалізація в освіті, як і в інших галузях являє собою об'єктивний, але далеко неоднозначний процес. Його головна небезпека вбачається у тому, що в наслідок експорту освітніх послуг, замість єдності в багатоманітності і розширення освітніх можливостей можна отримати нову стандартизацію, уніфікацію, одноманітність і втрату самобутнього творчого потенціалу національних освітніх систем. Утворення єдиного світового ринку товарів та послуг (в тому числі освітніх), руйнує традиційні способи життя, які починають інтерпретуватися як відсталі та примітивні, коли люди, забуваючи настанови українського класика Т.Г.Шевченка, починають "цуратися свого". Існує також потенційна небезпека підпорядкування освіти інтересам могутніх транснаціональних корпорацій, які нав'язують свої стандарти навчання, свою мову спілкування, не рахуючись з національними особливостями. Володіння значними грошовими коштами, помітно посилює їхні конкурентні можливості і дає їм змогу не лише впливати на економіку, політику і культуру інших країн, а й підпорядковувати їх своїм інтересам, нав'язуючи їм свій спосіб мислення, своє поняття демократії і прав людини, переваги своєї культури над іншими.

Автор знакового дослідження ХХ століття "Зіткнення цивілізацій" С.Хантінгтон робить наголос на розбіжності культурних особливостей держав і народів, на різних світоглядах представників різних культур.

Деякі дослідники пов'язують глобалізацію із формуванням освітньої нерівності. На їхню думку, неоднаковий доступ до знань, інформаційних технологій і мов міжнародного спілкування становить одну з головних причин появи нерівності в питаннях освіти. Характерною ознакою такого розколотого освітнього простору є розрив у економічній структурі світу між групою розвинених держав, які становлять "золотий мільярд" (країни Західної Європи, США, Канада – близько 20% всього населення планети) та рештою країн, які, по суті, відкидаються на периферію освітнього простору.

Особливу загрозу для національних систем вищої освіти становить тенденція "відтоку інтелекту" за кордон. Найталановитіша молодь може бути селекціонована ще в період навчання, з наступним запрошенням продовжити освіту вже за кордоном, а це сприяє імміграції здібної молоді. Правомірно припустити такі найбільш значимі наслідки глобалізації в сфері освіти:

- залучення до європейських освітніх стандартів;
- конкурентно-спроможність вітчизняних фахівців на міжнародних ринках праці;
- популяризація глобальних мультикультурних цінностей (ідеї парламентаризму, свободи, прав людини, її громадянської відповідальності);
- посилення світового домінування євроатлантичної культури (своєрідна американізація більшості сфер життя);
- певна втрата національної культури та ідентичності.

Сучасна система освіти повинна забезпечити розвиток особистості, яка буде орієнтуватися й ефективно діяти в інформаційному суспільстві. Саме тому у сучасній освіті основною є концепція особистісно-орієнтованої освіти, де провідну роль відіграє комунікація, а сам процес освіти виступає процесом творчого набуття знання. Ціннісні орієнтири формуються через пізнання оточуючого світу, виховання, та комунікацію. Позиція особистісно-орієнтованої освіти має на меті перетворити учня, студента на активного учасника освітнього процесу. Освіта, як передача готового знання стає неефективною, оскільки головним стає формування структур, які надають людині можливості орієнтації у системі знання. Інформаційний вибух (інтенсивне зростання потоку інформації кожні 10-15 років) обумовлює потребу освоєння об'єму знань, щоб відповідати вимогам життя. Вищі навчальні заклади повинні випускати фахівців не лише озброєних знаннями, але й схильних до навчання, підготовлених до того аби вчитися протягом усього життя. Американський професор Флорида Р. висунув ідею формування «креативного класу», пропонуючи розуміти «креативність» не у соціокультурному, а в економічному аспекті. На його думку, нову провідну соціальну верству, якій належатиме майбутнє, складають не політики, не військові чи релігійні діячі, а люди, зайняті у науковій і технічній сферах, зайняті вирішенням складних інтелектуальних завдань, з незалежним мисленням та високим рівнем освіти. «Сюди відносяться ті, хто поділяє загальний творчий етнос, для якого важливі креативність, індивідуальні особливості та особисті заслуги. Для представників «креативного класу» всі аспекти і всі прояви креативності – технологічні, культурні, економічні – взаємопов'язані та неподільні» [6, С. 23-24]. Сучасна освіта повинна ставити за мету формування особистості, налаштованої на творчість, здатної до творчого самовираження, яка спроможна на оригінальні рішення, відчуває необхідну міру поєднання традиції та новації, мислить творчо і панорамно.

Висновки. У процесі розбудови української держави необхідним є визначення основних напрямків концептуального використання парадигмальних положень філософії освіти для реформування педагогічної теорії та освітньої практики у контексті одночасної адаптації до цивілізаційних змін та збереження кращих зразків і досягнень вітчизняної освіти, про які теж не варто забувати.

Відтак, новітня парадигма освіти має бути гуманістично орієнтованою, спрямованою на формування основ морально-демократичної поведінки, відповідати ідеалам розуму, краси і добра, гуманістично орієнтованими мають бути всі освітні дисципліни. Нова соціокультурна реальність вимагає нового рівня філософського осмислення змісту та форм освіти і освітніх взаємодій, відходу від парадигми «абстрактної людини» та «індустрії» в освіті до парадигми особистісно орієнтованого навчання, спрямованого на формування особистості, здатної до вільного дискурсу (спроможної не лише сприймати, а й критикувати), до саморефлексії та саморозвитку. Молодь повинна «одержати таку базову освіту, яка буде дозволяти їй відносно легко освоювати нові професії в майбутньому»[8, С.24]. Німецький філософ У.Бек багато писав про

ризиків доби глобалізації, вважаючи що вони сприяють формуванню глобального суспільства ризиків. Освіта, разом з іншими соціально значимими інститутами суспільства має сприяти формуванню інтелектуального контексту, своєрідного «духу епохи», готового сприймати зміни, пристосовуватися до них і гідно відповідати на виклики майбутнього.

Реалії ХХІ століття обумовлюють питання необхідності заміни однобічної технократичної освіти всебічно гуманістичною, вузько-технократичного мислення - мисленням гуманістичним. В нашій країні утверджується особистісно-орієнтована модель освіти, звернена до національних та світових культурно-історичних традицій. Це завдання реалізується з урахуванням можливостей нових інформаційних технологій та надбань науково-технічного прогресу.

Література

1. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века / Б.С. Гершунский. – М.: Совершенство, 1998. – 605 с.
2. Корсак К. Педагогіка нового століття / К. Корсак // Рідна школа. – 2001. – №10. – с.8-13.
3. Кудин В.Н. Образование в судьбах народов (Дидактика нового времени) – К.: ПП «ЭКМО», 2006. – 192 с.
4. Михальченко М. Філософія освіти і соціокультурна теорія. /Михальченко М. //Філософія освіти: Науковий часопис. -2005. –№1. – с. 38-50.
5. Наука и образование: современные трансформации: Монография / Ин-т философии им. Г.С.Сковороды НАН Украины. – К.: Изд. ПАРАПАН, 2008. – 328с.
6. Новиков А.М. Постиндустриальные трансформации / А.М. Новиков. – М.: «Эгвес», 2008. – 136 с.
7. Новий світовий порядок у ХХІ столітті: тенденції та європейський вимір // Виступ Семюела Гантингтона на круглому столі в Національному інституті стратегічних досліджень 18 жовтня 1999 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://xyz.org.ua/straregy/hunt_world.html.
8. Флорида Р. Креативный класс: люди, которые меняют будущее / Р. Флорида. – М.: «Классика ХХІ», 2007, - 421с.

REFERENCES:

1. Hershunskii B.S. Filosofiiia obrazovaniia dlia XXI veka [The philosophy of education for the 21st century] / B.S. Hershunskii. – М.: Sovershenstvo, 1998. – 605s.
2. Korsak K. Pedahohika novoho stolittia [The pedagogy of the new century] / K. Korsak // Ridna shola. – 2001. - №10. – S.8-13.
3. Kudin V.N. Obrazovanie v sudbakh narodov [Education in human destinies] (Didaktika novoho vremeni) – К.: PP «ЕКМО», - 2006. - 192 s.
4. Mikhalchenko M. Filosofiiia osvity i sotsiokulturna teoriia [The philosophy of education and sociocultural theory] / M.Mikhalchenko // Filosofiiia osvity: Naukovyi chasopys. -2005. –№ 1, - S. 38-50.

5. Nauka i obrazovanie: sovremennye transformatsyi: Monografia [science and education: the modern transformations] / In-t filosofii im. H.S.Skovorody NAN Ukrainy. – K.: Izd. PARAPAN, 2008. – 328с.

6. Novikov A.M. Postindustrialnye transformatsii [postindustrial transformations] / A.M. Novikov. – M.: «Ehves», 2008, - 136s.

7. Novyi svitivyi poriadok u XXI stolitti: tendentsii ta yevropeiskii vymir [the new world order in the 21st century: trends and European dimension] // Vystup Semiuelia Hantinhona na kruhlomu stoli v Natsionalnomu instytuti stratehichnykh doslidzhen 18 zhovtnia 1999 roku [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupy: http://xyz.org.ua/straregy/hunt_world.html.

8. Florida R. Kreativnyi klass: liudi, kotorye meniaiut budushchee [The creative class: people changing the future] M.: «Klassika XXI», 2007, - 421s.

УДК 1:3+1:93

Dodonov R.

Phd Professor, Professor of Philosophy and Political Science Department of Donetsk Law Institute of Ministry of Internal Affairs of Ukraine

Mozgovoy L.

Phd in philosophy, Professor, the Director of the Department of philosophy of Donbass State Pedagogical University

Butko Y.

Graduate student of the the Department of philosophy of Donbass State Pedagogical University

PHILOSOPHICAL AND LEGAL DIMENSIONS OF COMMUNICATIVE THEORY OF JURGEN HABERMAS

The article is devoted to the philosophical and legal aspects of communicative theory of substantiation of justice of Jurgen Habermas. The right, for him, is not the type of reflection, but a form of communication, in which not only the concept of law, but the law itself as a fact of social life is shaped. The idea of law by Habermas is not introduced into the social practice from the outside, but is formed in the course of a permanent social discourse. From the point of view of communicative theory the law has intersubjective nature and manifests itself in general metadiscourse.

It is emphasized that the principle of intersubjectivity allows to outline the ontological space of law. It is also indicated that the popularity of synthesis ideas are specified because of the fact that the phenomenon of law cannot be derived from only one factor. The analisis of different traditions of interpretation of law is held there in the article.

Habermas developed a specific societal theory about its history as the development of rationality in order to know how communication can lead to a certain level of social cohesion.

The theory of communication that Habermas develops draws on the idea that personal identity – our experience of our self as a self – is intersubjectively constructed through symbolic interaction, that is, communication. Because such communication constitutes the very person, its necessary presuppositions are not to

be viewed as norms, although they have a normative force. Instead, the necessary presuppositions of communication are the source for identity, as well as any position one might take and any norm to which one would accede. The intersubjective medium of language not only is the source of personal identity. It is also the medium through which the person understands himself or herself as a part of a social group and through which activity of individuals within such groups is coordinated.

The authors emphasize the idea of J. Habermas who claims that it is the political mechanisms of democratic countries that can guarantee an effective cooperation between the state and civil society and effective promotion of the conclusions of the discourse, which is associated with the concept of communicative rationality and procedural justice based on it.

Keywords: *communication, intersubjectivity, law, discourse, democracy.*

The current state of the philosophy of law in Ukraine demonstrates us rather mixed picture, which consists of partial legal thinking. It contains the remains of classical philosophical systems that eliminate the right of the objective laws of the outside world. They are based on the notion of the “substantial mind”, which laws of self-development are reflected in society by legal laws. Sometimes there are relapses of educational myths about a “public agreement”, in which law is interpreted as a kind of cultural universals or normative standard. From time to time there appear numeral positivism versions of legal reality in publications, naturalistic and mechanically interpreted by “logic” and also attempts intuitively to deduce legal relations from the psychological structure of personality.

At the time there is extending the idea that the phenomenon of law cannot be deduced of only one factor that determines the popularity of synthesis idea. In the West the concept of “integrated law” was developed by J.Gaulle and J.Berman, Russian integrative tendencies are represented by Hravskiy and Polyakov. Lapayeva called them “trying to escape from the classical paradigm” in her book “Types of legal thinking: legal theory and practice” [1, p.175-190]. In Ukraine the integrative tradition is represented by Maksimov, who suggests to distinguish wide and narrow meaning of “legal reality” concept. In the wide sense it means the whole body of phenomena. In the narrow sense “only basic legal realities are meant, in relation to that all the other phenomena appear to be derivatives and then under the legal reality in various directions and scientific schools it is used to be understood as legal norms or legal relationships or legal emotions. To the basic phenomena can be also included public law established by authorities, objective social relations, ideal interaction of subjects objectified in a language [2, p. 170].

According to Maksimov, legal reality should be understood as the whole “law world” that is constructed of legal phenomena, ordered according to the attitude to the basic phenomenon or “first reality” right. In the article “Duality of law in the context of methodology of legal thinking” he points out that the traditional legal understanding tends to either natural or positive law. “In relation to the legal reality its ideal-semantic and object-institutional aspects precisely correspond to the traditional division into natural and positive law” [3, p.163]. At the same time the author recognises the necessity of methodological synthesis of these oppositions, at

that “an absolute requirement isn’t mechanically-eclectic combination of principles, but search of deeper basis for realization of such synthesis” [3, p. 164-165].

The methodological basis that enables “consistent expression of the dual nature of law” is intersubjectivity. The principle of intersubjectivity allows to define the ontological law space: it appears as a special form of social life that is revealed in the interaction of subjects. There is no need to look beyond this space for some external objective laws that determine the content of law. The principle of intersubjectivity as an expression of the modern paradigm of knowledge means that the sense of entitlement isn’t dissolving in the mind of subject or in the external social world, but is revealing in the interaction of subjects.

Intersubjective approach is followed by numerous supporters of existentialistic, hermeneutic concepts of law (Hoyard-Fabre, Muller, Radbuh, Amselek, etc.) Within the limits of Postnonclassical philosophy of law thinkers try to avoid opposition of objective and subjective in law, negate polar “contrasting of objective conditions”. Special attention is deserved by the communicative theory of justice substantiation of Habermas [4].

The majority of authors, while analysing Habermas’ contribution into communicative concept of law, stop at the semantic and linguistic aspects. Meanwhile, the value of their contribution isn’t limited by this. In the theory of communicative action there are present at least three thematic “sections”:

- firstly, concept about communicative rationality that is directed against the limitation of mind to conceptual and cognitive tools

- secondly, there is considered a split-level concept of society in which the paradigm of “world life” of the individual and the social system are related not only rhetorically, but also in the widest sense

- thirdly, the so-called “theory of Modern”, which includes the metatheory of knowledge and social action at this stage, and which explains the more significant today type of social pathology, when the communicative-structural spheres of action are subordinate to autonomous formally organized legal systems and therefore have lost their effectiveness.

In each of these sections there implicitly present legal dimensions.

Thus, the **purpose** of this article is an attempt to outline the philosophical and legal aspects of Habermas’ communicative theory.

According to Habermas, claims of Modern epoch on cognition of objective truth through individual efforts of subject turned out to be the unilinear, unidirectional, monologic understanding. He criticises it, proposing instead a sample of dialogic, and even polilogic search for truth in a process of communication.

Habermas refers to the phenomenology of Husserl, who came to the conclusion that in the structures of human consciousness an important role is played by intentionality and before-objective entity of the world of social connections and relationships. These structures of consciousness define cognitive limits that allow the experience of perception of anything in the world, and also understanding of any “I” with any “Other”. Exactly in the intersubjectivity theorists tried to find the way out of

critical for social science polarization between objectivism and subjectivism. The principle of intersubjectivity takes into account the multi-vector nature of cognitive process and possibility of determinacy of subject by influence from the side of Other.

Habermas' communicative theory was initially focused on the link between the different disciplines, as it was provided for most empiric researches of knowledge basis, social action and communication. The idea of unity of cognition and communicative action passes as a "red line" through all his works. From the position of such approach the philosopher gives the metaphysical ground of law through an "argument in discourse".

Habermas believes that the process of establishing of a social order is carried out by a discourse way, that is, through the action of individuals focused on mutual understanding. In his idea about the possibility of coordinated interaction in the process of communicative action he goes out of an idea about character of verbal communication. As known, Habermas distinguishes between two forms of communication: first, communicative action and, second, discourse.

In first case "significance is naively considered to be a semantic cohesion for a purpose of information exchanging that is related to existing experience. Here are expressed problematic significant demands on the relevant issues, but the information isn't being exchanged.

In the second case, agents are looking for ways of understanding and ways of reaching an agreement to resolve the problems that arose in the act of communicative action. Mutual understanding aims to overcome the situation which arose out of problematisation of naively predictable significant claims in communicative action. Mutual understanding leads to discoursevely achieved, motivated agreement.

Developing his own vision of social action Habermas points out that the latter expresses the projective relation to social reality, based on knowledge. He distinguishes three types of social actions: strategic, normative and dramaturgic. Strategic action is an action that is explained by egocentric ideas about the personal benefit supported by verbal actions. Strategic model of an action defines language as one of many means of communication, through which there happens an influence of one partner on another in order to achieve their own selfish aims. Instead, for normative action the goal is to reach consenssus on a particular issue. In the normative model of action a language is a menas of cultural transmission, means of transmission and reproduction of cultural values and norms. Dramaturgic model of an action also aims to achieve a common language among partners, but language there serves as a way of self-presentation, forms of which are facial expressions and sign language. According to Habermas, only a communicative action assumes implementation of all functions of language as it is aimed at designing their own and other life-world, to the concept of our life-world and achieving public understanding of the communication partner. Clearly, Habermas emphasizes procedural form of communication, that is the understanding of communication as a process of intercourse, which refers to compatible activity of subjects and their organization. So, the concept of social action turns, according to him, into a concept of communicative

action, which aims to explore the possibilities of qualitative transformations by examining interests and needs of the person, reorientation of values, engrained in interpersonal communications.

Normative order of society, which is codified in legal laws, must be founded in the field of common beliefs of its members. Habermas insists that compulsory conformity of modern languages must give way to undistorted, free, natural communications. Consistently continuing critical tradition of the Frankfurt School, Habermas declares all attempts to impose imperious domination by means of capital to be “distorted”, “untrue” communication.

Distorted communication is a form of radical alienation of a person in society, as in the process there is oppressed something with the help of which people can understand and interact with each other, namely, language. Untrue communication takes a person’s human nature, real one returns it to its true identity. Habermas opposes the idea to untrue communication as obviously as free “discourse”, which returns meaningful nature of human communication.

In this case, the discourse turns into a purposeful process of public discussion of higher values that people are guided by in their actions. Thinker suggests that this harmony can be achieved as a result of rational criticism of core values by people that define the overall purpose and perspective of the existence of society. Such criticism promotes conscious correction of higher values by discourse participants in order to bring these values in line with the changing requirements of modern epoch. As even a separate individual, indignant by passions and superstitions, not always “reflects” higher values, according to which he or she actually determines the final goal of the activity. At the societal level, the reflection promotes clear and precise understanding of the values even less than a reflection of individual rights.

That is why a public discourse is needed, in which ideally would be involved all members of society. Then in the process of rationally organized discussion, which aims to “the truth only”, an individual and group particularism, which disconnects people and interfere with their understanding, can be overcome.

Unlike Apel, Habermas believes that discourse ethics can be justified only through an appeal to the resources of the real life world. Philosophic discourse, he thinks, is always historically limited by social and cultural life-world of a particular epoch, and, therefore, outside this world there are no conclusive preconditions for understanding. In other words, there is no objective discourse as a discourse of a higher order, which sets rules for subordinate discourses.

Apel, in contrast, insists that objective discourses are possible and proposals formulated at the highest level of reflection and synthesis have the status of “marginal justification” [5].

Justifying the discursive nature of law, Habermas significantly expands the features and functions of civil society. He tries to approach the ideal of every citizen participation in law-making to the complex realities of modern life through partial delegation of legislative powers to the public.

Drawing up the conclusion, we note that in the communicative theory of Habermas law has subjective nature. The process of law cognition merges in his conception with a process of law creating because the idea of law isn't brought into social practice from outside, but is formed and continuously updated during social discourse.

Література

1. Лапаева В.В. Типы правопонимания: правовая теория и практика: Монография / В.В. Лапаева. – М.: Российская академия правосудия, 2012. – 578 с.
2. Максимов С.И. Правовая реальность: опыт философского осмысления: Монография / С.И. Максимов. – Харьков, 2002. – 328 с.
3. Максимов С.И. Дуальность права в контексте методологии правопонимания / С.И.Максимов // Власть и управление на востоке России. – 2011. – № 3. – С.163-167.
4. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность. Московские лекции и интервью / Ю. Хабермас. – М.: АО «КАМИ»; ACADEMIA, 1995. – 246 с.
5. Апель Карл-Отто. Кант, Гегель і актуальна проблема нормативних засад моралі та права / К.-О. Апель. Дискурс і відповідальність: проблема переходу до постконвенціональної моралі / Пер. з нім. В. Купліна. – К.: Дух і Літера, 2009. – С. 61-90.
6. Денежкин А. «Фактичность и значимость» Ю. Хабермаса: новые исследования по теории права и демократического правового государства / А. Денежкин // Послесловие к книге: Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность / Российская академия наук. Ин-т философии. – М.: АО «КАМИ», 1995. – С. 181-207.

REFERENCES:

- 1.Lapaiev V.V. Tipy pravoponimaniia: pravovaia teoriia i praktika: Monografiia /V.V. Lapaiev. – M.: Rossiiskaia akademiia pravosudiia, 2012. – 578s.
- 2.Maksimov S.I. Pravovaia realnost: opyt filosofskogo osmysleniia: Monografiia / S.I. Maksimov. – Kharkov, 2002/ - 328s.
3. Maksimov S.I. Dualnost prava v kontekste metodologii pravoponimaniia / S.I. Maksimov // Vlast i upravleniie na vostoке Rossii. – 2011. - № 3. – S. 163-167.
- 4.Khabermas Yu. Demokratiia. Razum. Nrravstvennost. Moskovskiiie leksii i interviiu / Yu. Khabermas. – M.: AO «KAMI»; ACADEMIA, 1995. – 246 с.
5. Apel Karl-Otto. Kant, Gegel i aktualna problema normativnykh zasad morali ta prava / K.-O. Apel. Dyskurs i vidpovidalnist: problema perekhodu do postkonventsionalnoi morali / Per. z nim. V.Kuplina. – K.: Dukh i Litera, 2009. – S. 61-90.
- 6.Denezhkin A. «Faktichnost i znachimost» Yu. Khabermasa: novye issledovaniia po teorii prava i demokraticeskogo pravovogo gosudarstva / A. Denezhkin // Possleslovie k knige: Khabermas Yu. Demokratiia. Razum. Nravstvennost / Rossiiskaia akademiia nauk. In-t filosofii. – M.: AO «KAMI», 1995. – S. 181-207.

Карпенко О.

старший викладач кафедри загальнотехнічних дисциплін та технічної графіки
Донбаського державного педагогічного університету

Ніскородов В.

старший викладач кафедри загальнотехнічних дисциплін та технічної графіки
Донбаського державного педагогічного університету

Водоріз М.

студент технологічного факультету
Донбаського державного педагогічного університету

ФІЛОСОФІЯ УДОСКОНАЛЕННЯ КОНКУРЕНТНОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ВНЗ МЕТОДАМИ ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

В статті розкривається важливість філософсько-методологічних підходів планомирного процесу організації і використання між предметних зв'язків і необхідність та доцільність застосування системи методів філософсько-технічної творчості для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів технологічних факультетів вищих педагогічних закладів на заняттях з курсів Технічна творчість Захист інтелектуальної власності.

***Ключові слова:** активізація філософської пізнавальної діяльності, система методів технічної творчості, патентознавство, конкурентоспроможність.*

Карпенко А.

старший преподаватель кафедры общетехнических дисциплин и
технической графики Донбасского государственного педагогического
университета

Нискородов В.

старший преподаватель кафедры общетехнических дисциплин и
технической графики Донбасского государственного педагогического
университета

Водорез М.

студент технологического факультета Донбасского государственного
педагогического университета

ФІЛОСОФІЯ ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТНОСПОСОБНОСТИ ПРОДУКЦИИ ВУЗов МЕТОДАМИ ТЕХНИЧЕСКОГО ТВОРЧЕСТВА

В статье раскрывается важность философско-технического планомерного процесса организации и использования между предметных связей и необходимость и целесообразность применения системы методов технического творчества для активизации учебно-познавательной деятельности студентов технологических факультетов высших педагогических заведений на занятиях из курсов Техническое творчество Защита интеллектуальной собственности.

***Ключевые слова:** активизация познавательной деятельности, система методов философско-технического творчества, патентование, конкурентоспособность.*

Karpenko A.

Senior Teacher of The Faculty of General Technical disciplines and Technical Graphics of Donbass state pedagogical university

Niskorodov V.

Senior Teacher of The Faculty of General Technical disciplines and Technical Graphics of Donbass state pedagogical university

Vodorez M.

student of Technological Department of Donbass state pedagogical university

PHILOSOPHY INCREASES OF COMPETITIVENESS OF PRODUCTS OF INSTITUTES OF HIGHER BY THE METHODS OF TECHNICAL CREATION

In the article importance of systematic process of organization and use between subject connections and necessity and expedience of application of the system of methods of technical creation opens up for activation of educational-cognitive activity of students of technological faculties of higher pedagogical establishments on employments from courses Technical creation Defence of intellectual property.

Keywords: *activation of cognitive activity, system of methods of technical creation, patentoznavstvo, competitiveness.*

Постановка проблеми. Досвід провідних країн світу свідчить – в умовах загостреної конкурентної боротьби перемагає той, хто завчасно створює принципово нові, конкурентоспроможні винаходи, що піднімають цілі галузі техніки на нові рівні розвитку. Саме тому США, Англія, Франція, Німеччина зробили перехід до застосування в трудовому навчанні методу проектів згідно якому при виконанні проекту учень сам розробляє і виготовляє оригінальний технічний пристрій, спрямований на задоволення суспільних потреб. При цьому школярі Заходу мають можливості застосувати знання, отримані ними в школі, вивчити необхідну науково-технічну літературу, ознайомитись із останніми науковими досягненнями.

Використовуючи філософську методологію, передбачаємо, що у школі здійснюється процес, спрямований на завчасну підготовку майбутніх інженерів, науковців, інженерно-технічних працівників та робітників до майбутньої творчої діяльності.

Конкурентоспроможність продукції в основному забезпечується якістю підготовки кадрів, їх здібностями творчо вирішувати проблеми, враховуючи вимоги споживачів як сьогодні так і в майбутньому. Такі властивості, кадрам надаються в стінах ВНЗ, і навчаючи їх основам наукових досліджень, основам технічної творчості [1, 2, 6, 13, 14].

Сучасний стан професійної освіти [11], а також якість підготовки кадрів [3] вимагає від ВНЗ суттєво підвищити їх якість підготовки, бо конкурентоспроможність нашої продукції в багатьох випадках не задовольняє потреби ринку як зовнішнього так і внутрішнього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наш час рівень кваліфікації кадрів відстає від рівня складності продукції на багатьох підприємствах [3], що, суттєво впливає як на якість так і конкурентоспроможність продукції.

Метою сучасної вищої школи є навчити особистість ефективно виявляти і розв'язувати творчі, в тому числі і технічні задачі. Успішність досягнення цієї

мети значною мірою залежить від творчих здібностей студентів, їхнього цілеспрямованого розвитку і якості навчального процесу у ВНЗ.

Т. Д. Павлов вважає що творчий процес – це перетворення середовища відповідно до мети людини з урахуванням задачі й ідеалів, що постали перед нею [12].

На думку Ю. О. Дмитрієва та Р. М. Персіанова, творчість є цілеспрямована теоретична і практична діяльність людей із створення нових, невідомих раніше гіпотез, теорій, методів, нової техніки і технології. Винахідник намагається в процесі творчості пізнати, покращити, використати все нове для підвищення виробництва, полегшення роботи. Він створює ідею предмету в своїй голові перед тим, як втілити її. Створені ним матеріальні цінності повинні отримати суспільне визнання [12].

На думку В.І.Корольова, технічна творчість є рішенням практичних задач шляхом матеріалізації наукових досягнень у конструкції, машини, прилади [14].

Очевидно, що ці автори, як і багато інших, вказують на три головні чинники творчого процесу – творця, творчу діяльність і результат цієї діяльності.

Ще один чинник – це задача, яку розв'язує творець. Згідно з патентним законодавством України, винаходу надається правова охорона, якщо він новий, має винахідницький рівень і промислово придатний. Винахід визнається новим, якщо він не є частиною рівня техніки [15]. Патентна практика використовує визначення: ідея винаходу не слідує для фахівців явним образом з існуючих технічних знань. Тобто, технічною задачею можна вважати задачу із створення такого технічного засобу, який ще невідомий фахівцям і, який вони не можуть зробити без витрат творчих технічних зусиль. Такі задачі пов'язані із необхідністю досягнення більш високих якісних результатів, або досягнення існуючих результатів при кращих умовах.

Підвищення рівня підготовки кадрів і якості продукції їх конкурентоспроможності в першу чергу сприятиме на більш глибоке вивчення теоретичних і практичних основ науки і технічної творчості [6, 2, 13], використовуючи для цього активні форми навчання [8, 9, 15, 16].

Мета статті – полягає у визначенні філософської сутності системи загально технічних і загально технологічних знань і умінь, у вирішенні проблеми відбору тих, що опосередковують усі компоненти техніки і технології, увесь комплекс технічних засобів у промисловому виробництві і більш ефективно їх використання для забезпечення конкурентоспроможності продукції ВНЗ методами технічної творчості.

Виклад основного матеріалу. Наука і технічна творчість це дві складові які забезпечують з одного боку дослідження законів розвитку природи і суспільства, а з другого - практичне використання цих досягнень в усіх сферах народного господарства і соціального розвитку суспільства.

Основним джерелом творчості є різномайття законів розвитку природи, а основною рушійною силою - це динаміка постійного зростання потреб суспільства. Конкурентоспроможність промислової продукції і продукції ВНЗ є її здібності задовольнити найкраще потреби суспільства. Цього можна досягнути в випадку коли своєчасно і системно будуть використовуватися результати фундаментальної і прикладних наук для задоволення потреб суспільства (див. рис. 1 і 2).

Рівень досягнень науки і конкурентоспроможності продукції

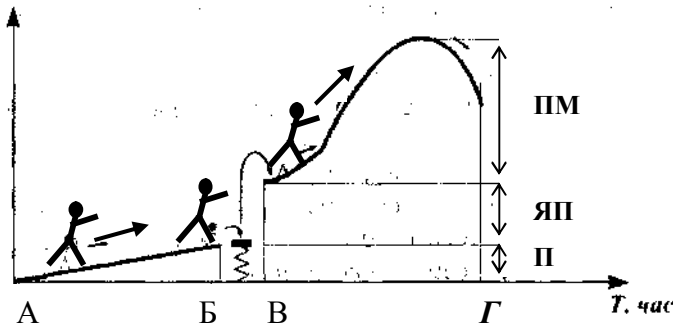

Рис. 1. Етапи використання досягнень науки для зростання конкурентоспроможності продукції.

Послідовність етапів наступна: АБ – період накопичення наукових і практичних досягнень; БВ – період якісного стрибка науки і техніки і конкурентоспроможності продукції; ВГ – період життєвого циклу потенційного зростання і спаду конкурентоспроможності продукції; Т – час розвитку суспільства; П – потрібний потенціал наукових і технічних досягнень для якісного стрибка конкурентоспроможності продукції; ЯП – розмір якісного стрибка конкурентоспроможності продукції, завдяки технічній творчості і розвитку науки і техніки; ПМ – потенційні можливості розвитку конкурентоспроможності продукції даного виду в період життєвого циклу.

ТЕП на одиницю
основного технічного
показника продукції
за її призначенням
(т, ткм, м³, КВТ і тп)

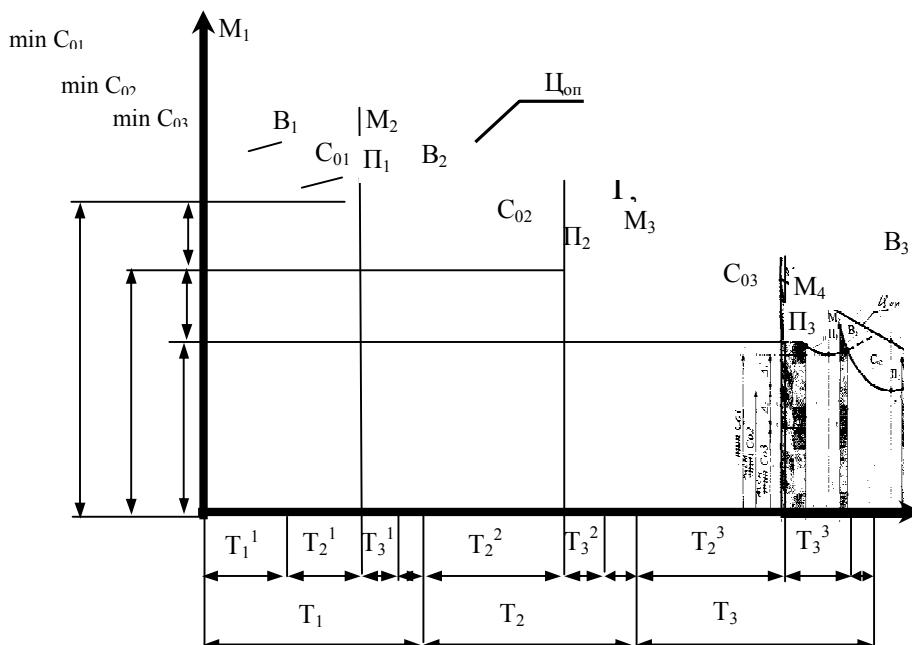

Рис. 2. Стадії удосконалення конкурентоспроможності продукції в часі.

$T_{1,2,3,4}$ - тривалість стадії розвитку якості продукції в часі;

$M_{1,2,3,4}$ - миттєвості виникнення ідеї створення більш конкурентоспроможної продукції;

Ц - графік динаміки ціни одиниці продукції в часі;

$C_{01,2,3,4...}$ - графіки динаміки собівартості одиниці продукції на окремих стадіях розвитку якості продукції;

$V_{1,2,3,4}$ - витрати на освоєння продукції на кожній стадії її розвитку;

$\Pi_{1,2,3,4}$ - максимальний прибуток при реалізації одиниці продукції;

$C_{01,2,3,4}$ - мінімальна собівартість одиниці продукції на кожній стадії її розвитку;

$T_1^{1(2,3,4)}$ - тривалість освоєння продукції на кожному етапі її розвитку;

$T_2^{1(2,3,4)}$ – тривалість росту конкурентоспроможності продукції;

$T_3^{1(2,3,4)}$ – тривалість спаду конкурентоспроможності продукції;

Аналіз особливостей основних методів організації технічної творчості дозволяє з'ясувати їх обмеженості у отриманні творчих технічних рішень. Так основними видами творчих рішень технічних проблем є пропозиція, раціоналізація, модернізація, корисна модель, ноу-хау, деклараційний патент, патент на винахід, відкриття законів природи.

Мозковий штурм і метод фокальних об'єктів можуть тільки вказати напрямок, в якому можна спрямувати розвиток принципово нових технічних систем, але не нададуть інформацію відносно їх принципів дії і конструкції. Інформаційне озброєння, яке надають ці методи винахіднику – це відомі йому самому процеси та засоби.

Синектика за рахунок використання прямої аналогії може спрямувати пошук у напрямку тих технічних систем, в яких подібні або тотожні проблеми вже вирішені. Тобто знову не буде інформації про шляхи і принципи побудови принципово нових технічних систем.

Морфологічний аналіз спрямовує особистість на дослідження всієї існуючої інформації. Але відсутність процедур з пошуку логіки рішення проблемних ситуацій не дозволяє цьому методу застосувати сукупний інтелектуальний потенціал винахідників всього світу, накопичений у розв'язанні протиріч.

До недоліків самої теорії винахідництва належить складність її понятійного апарату, розміщення деяких логічних процедур, необхідних для пізнавальних, перетворюючих і удосконалюючих розумових дій і висновків, у різних модифікаціях алгоритму рішення винахідницьких задач.

Крім того, дуже багато універсальних евристичних перетворень містять занадто узагальнені рекомендації відносно шляхів і принципів вдосконалення технічних систем.

Для усунення цих недоліків нами було уточнено логічну суть всіх універсальних евристичних перетворень, відібрано найбільш важливі процедури і створено модифікований алгоритм. Запропоноване нами розміщення універсальних евристичних перетворень – типових принципів (прийомів) та стандартних рішень винахідницьких задач на піраміді основних етапів розвитку технічних систем, а також уточнення логічної суті і принципу вибору універсальних евристичних перетворень та схематичних зображень деяких стандартних рішень значно полегшує усвідомлення теорії рішення винахідницьких задач школярам і студентам.

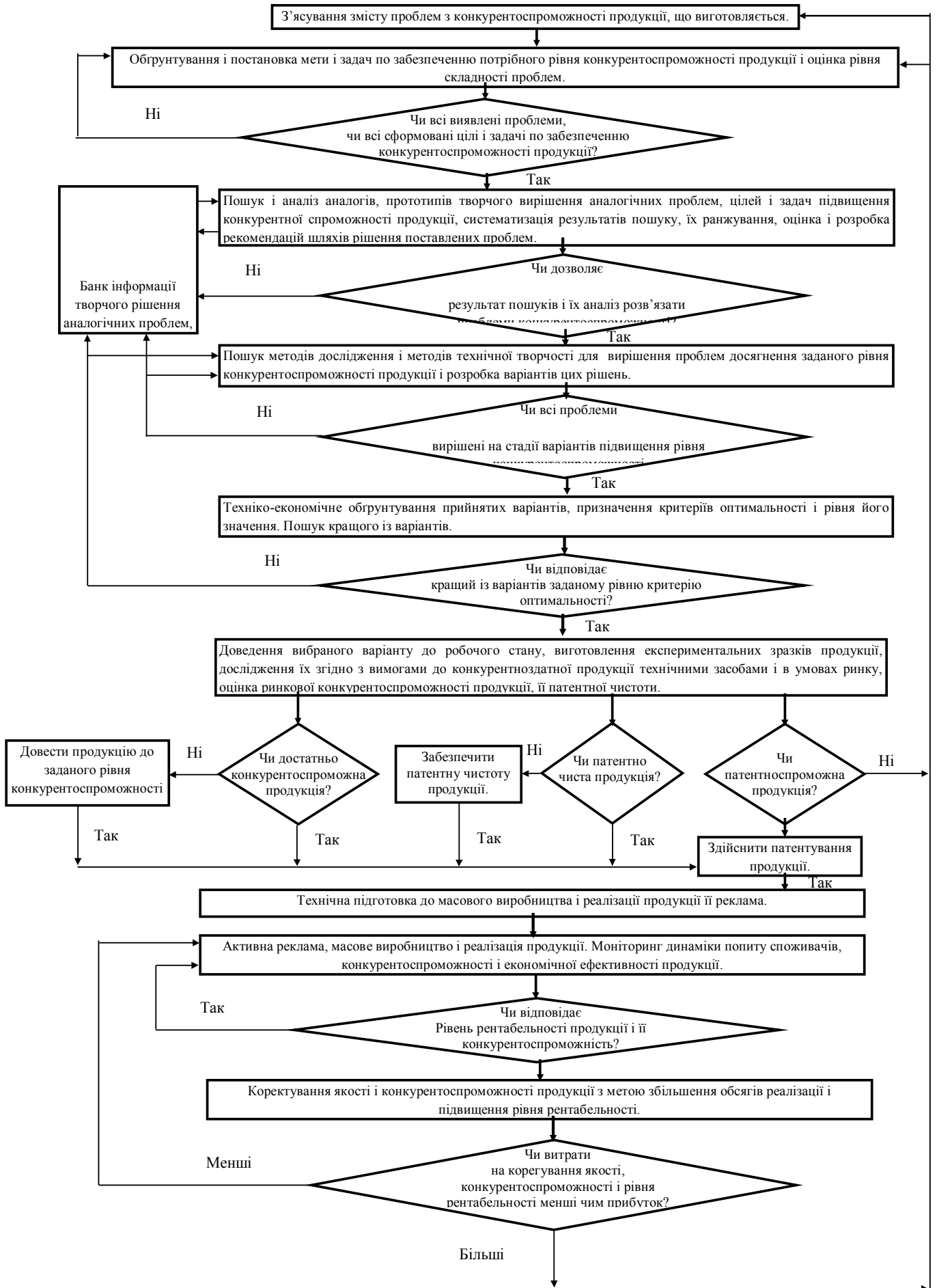
Виконане нами упорядкування логічних засобів теорії рішення винахідницьких задач також надало змогу встановити більш щільний зв'язок між філософсько-логічними засобами цієї теорії методики отримання

фантастичних ідей та методики вигадування казок. Подоба їх логічних дій із з'ясування причин проблем та подоба їх універсальних евристичних перетворень дозволила зробити алгоритми отримання нових фантастичних і казкових ідей.

Для суттєвого зростання конкурентоспроможності продукції, в залежності від складності проблем і творчих задач, пропонується структурно-логічна система використання методів технічної творчості.

Методи технічної творчості	Рівні складності творчих Задач					Рівні кваліфікації винахідників						Продукти творчості							
	незначний	простий	Середній	складний	надскладний	школярі	учні техн. училищ	студенти ВНЗ	робочі МОП	ІТР	науковці	пропозиції	Рационалізація	модернізація	корисна модель	Ноу-хау	декларативний патент	патент на винахід	посвідчення на відкриття
Метод мозкової атаки	+	+	+																
Метод фокальних об'єктів	+	+	+																
Метод гірлянд випадкових асоціацій	+	+	+																
Метод каталогів	+	+	+	+															
Метод морфологічного аналізу		+	+	+															
Метод контрольних запитань		+	+	+															
Метод синектики		+	+	+															
Метод семикратного пошуку		+	+	+															
Метод десятичних матриць		+	+	+															
Метод евристичних прийомів		+	+	+	+														
Теорія вирішення винахідницьких задач		+	+	+	+														

Процес вирішення проблеми із зростанням конкурентоспроможності продукції пропонується здійснювати згідно з блок-схемою.

Висновки. Аналіз філософських основ технології удосконалення конкурентоспроможності методами технічної творчості дозволяє зробити ряд висновків і пропозицій, а саме:

1. Запропонована технологія використання методів технічної творчості може бути використана як у виробничій так і невиробничій сферах народного господарства.

2. Для забезпечення потрібного рівня конкурентоспроможності продукції в першу чергу слід підняти рівень кваліфікації кадрів вище рівня складності продукції.

3. На всіх рівнях навчання кваліфікації кадрів слід використовувати відповідні рівні викладання основ наукових досліджень і основ технічної творчості, патентування і захисту власності винахідників.

Література

1. Альтшуллер Г.С. Алгоритм изобретения. М.: Московский рабочий,
2. Буш Г.Я. Основы эвристики для изобретателей. Рига: Знания, 1977.
3. Васильев И.Б. Акмеологические перспективы профессионального образования Украины. //Збірник наукових праць. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. - 2003, №5.
4. Гоберман В.А., Гоберман Я.А. Технология научных исследований. - М.,2001.
5. Дмитриев Ю. А., Персианов Р. М. Изобретательство - творчество. - Л.: Лениздат, 1983. - 96 с.
6. Дротянко Л.Г. Феномен фундаментального і прикладного знання. - К., 2000.
7. Закон України «Про внесення змін і доповнень до закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» № 1771-III від 01.06.2000р. / Нормативні документи з питань винахідництва і раціоналізаторства». – К.: УкрІНТЕІ. – 2000. – 76 с.
8. Карпенко А.А. Активные формы обучения при изучении дисциплин рыночной экономики//Вісник Донецької державної академії будівництва і архітектури.2002, №5 ^
9. Карпенко О.О. Методика використання; ділової гри «Мозкова атака» (ДІМА) в трудовій і професійній підготовці кадрів//Науково-методичний збірник. Проблеми трудової і професійної підготовки, Слов'янськ, 2006.
10. Ковалев В. И. В поисках нового. - Л.: Лениздат, 1975. 125 с.
11. Кремень В.Г. Сучасний стан, проблемні питання діяльності та перспективи розвитку професійно-технічної освіти. //Збірник наукових праць. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. - 2003; №5:
12. Павлов Т. Д. Информация, отражение, творчество. – М.: Прогресс, 1967. - 102 с.
13. Половинкин А.Н. Основы инженерного творчества. – М.: Машиностроение, 1988.

14. Саламатов Ю.П. Как стать изобретателем. - М.: Просвещение; 1990.
15. Смолнин А.М. Метод активного обучения. - М.: Высш. школа, 1991.
16. О.О.Карпенко. Методичні вказівки проведення евристичної ділової гри «ЕДІ». – Слов'янськ: ІНПВІ, 2006.

REFERENCES:

1. Al'tshuller H.S. Alhorytm yzobretenyya M.Moskovskyyu rabochyyu.
2. Bush H.Ya. Osnovi evrystyky dlya yzobretateley. Ryha: Znanyya, 1997
3. Vasylyev Y.B.Akmeoolohycheskye perspektyvy professional'nogo obrazovanyya Ukraini// Zbirnyk naukovykh prats'.Problemy inzhenerno-pedahohichnoyi osvity.-2003, №5
4. Hoberman V.V., Hoberman Ya.A.Tekhnolohyya nauchnikh yslledovanyy .- М., 2001.
5. Dmytryev Yu.A., Persyanov R.M. Yzobretatel'stvo- tvorchestvo.- L.:Lenyzdat.1983.-96s.
6. Drotyanko L.H. Fenomen fundamental'nogo i prykladnoho znannya.- K.: 2000
7. Zakon Ukrainy "Pro vnesennya zmin i dopovnen' do zakonu Ukrainy "Pro okhoronu prav na vynakhody i korysni modeli" № 1771-III vid 01.06.2000r.Normatyvni dokumenty z pytan' vynakhidnytstva i ratsionalizatorstva".- K.:UkrINTEL.-2000.-76 s.
8. Karpenko A.A.Aktyvnie formi obuchenyya pry yzuchenyy dystsyplin rinochnoy ekonomyykы//Visnyk Donets'koy derzhavnoyi akademiyiyi budivnytstva i arkhitektury.2002, №5
9. Karpenko O.O.Metodyka vykorystannya dilovoyi hry "Mozkova ataka" (DIMA)v trudoviy i profesiyniy pidhotovtsi kadriv//Naukovo- metodychnyy zbirnyk. Problemy trudovoyi i prfesiynoyi pizhhotovky, Slov`yans'k 2006.
10. Kovalev V.Y. V poyskakh novoho.-L.: Lenyzdat, 1975.125 s.
11. Krevtym V.H. Suchasnyy stan, problemni pytannya diyal'nosti ta perspektyvy rozvytku profesiyno- tekhnichnoyi osvity.//Zbirnyk naukovykh prats'. Problemy inzhenerno- pedahohichnoyi osvity.-2003.: №5.
12. Pavlov T.D. Ynformatsyya, otrazhenye, tvorchestvo.-M.:Prohress, 1967.- 102 s.
13. Polovynkyn A.N.Osnovi ynzhenernoho tvorchestva.M.:Mashynostroenye, 1988.
14. Salamatov Yu. P. Kak stat' yzobretatelem.-M.: Prosveshchene, 1990.
15. Smosnyn A.M.Metodi aktyvnoho obuchenyya.-M.: Visshaya shkola, 1991.
16. Karpenko O.O. Metodychni vkazivky provedennya evrestychnoyi dilovoyi hry "EDI". – Slov'yan's'k: INPVI 2006

УДК 168.522.001.8

ББК 71.0

Федь В.А.

завідуючий кафедрою культурології, естетики та історії Донбаського державного педагогічного університету, доктор філософських наук, професор

Федь А.М.

доктор філософських наук, професор кафедри культурології, естетики та історії Донбаського державного педагогічного університету

ДИАЛЕКТИКА СВИТОГЛЯДНОЇ ПАРАДИГМАЛІСТИКИ КУЛЬТУРНИХ ФОРМ

У статті осмислюється діалектичний взаємозв'язок міфологічної, релігійної та наукової парадигми у витоках та становленні культурних форм української духовності. Робиться висновок про те, що світоглядні парадигми взаємодіяли на основі діалектичних законів та принципу взаємодоповнення світоглядних основ, умови якого диктував історичний час.

Ключові слова: світоглядна парадигма, світоглядна традиція, культуротворчість, буття, язичництво, православ'я.

Федь В.А.

заведующий кафедрой культурологии, эстетики и истории Донбасского государственного педагогического университета, доктор философских наук, профессор

Федь А.М.

доктор философских наук, профессор кафедры культурологии, эстетики и истории

ДИАЛЕКТИКА МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКОЙ ПАРАДИГМАЛІСТИКИ КУЛЬТУРНЫХ ФОРМ

В статье осмысливается диалектическая взаимосвязь мифологической, религиозной и научной парадигмы в истоках и становлении культурных форм украинской духовности. Делается вывод о том, что мировоззренческие парадигмы взаимодействовали на основе диалектических законов и принципа взаимодополнения мировоззренческих основ, условия которого диктовало историческое время.

Ключевые слова: мировоззренческая парадигма, мировоззренческая традиция, культуротворчество, бытие, язычество, православие.

Fed V.

head of the Department of cultural studies, aesthetics and history of Donbass State Pedagogical University, doctor of sciences in philosophical, Professor

Fed A.

doctor of sciences in philosophical, Professor of the Department of cultural studies, aesthetics and history of Donbass State Pedagogical University

THE DIALECTICS OF IDEOLOGICAL PARADIGMATIC CULTURAL FORMS

The article is devoted to theoretical consideration of interconnections of the mythological, religious and scientific paradigms in the origins of Ukrainian

spirituality. Author came to conclusion that the paradigms interacted on the basis of complementarity of the philosophical foundation, conditions of which were dictated by historical time.

Philosophical paradigms are fundamental principles of spatial-temporal model of existence that were invariant history ago acquired a universal character. They can be superimposed on the national specifics of the existence of ethnic groups and to gain a new kind of hell. In particular, it can be concluded that the mythological paradigm in Ukrainian type of culture was the leading principle of existence and was reflected in the religious (in particular the duality of religion and scientific paradigms).

Mythological (pagan), religious (Christian) and the scientific paradigm interacted on the basis of the basic dialectic law of unity and struggle of opposites, the transition of quantitative changes into qualitative and denial on the principles of complementarity philosophical foundations, the terms of which were dictated by historical time. If space is an external manifestation of cultural life, the time is an internal modification of this form in the context of various philosophical paradigms, which are the dominant principles of changes of this space. In the context of mythological paradigms can be distinguished cyclic principle, religious - a combination of the principles of circularity and linearity, and in the context of the scientific paradigm was dominant principle of linearity.

Key words: *ideological paradigm, philosophical tradition, culture creation, existence, paganism, Orthodoxy.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Становлення сучасної української культурної парадигми неможливе без усвідомлення логіки розвитку та взаємодії універсальних світоглядних парадигм, в контексті яких розвивається українська культура.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Проблема парадигми в науці вперше була поставлена Г. Бергманом і набула розвитку в творчості Т. Куна. Питання парадигмалістики культурних форм досліджено сучасними російськими (Н. Бакач, А. Кармін та ін.) й вітчизняними вченими в становленні: мистецьких парадигм та їх змін (Д. Кучерюк, В. Личковах), сучасної світоглядної парадигми (В. Пазенок), медіально-мережевої парадигми (О. Соболев), ціннісних парадигм (С. Уланова).

Постановка завдання. Проте, виокремлені параметри парадигмальної проблематики не досліджувались у діалектичній взаємообумовленості своїх складових в українському контексті. Авторський підхід полягає у систематизації різноманіття парадигмальної динаміки культури виходячи з основних типів світогляду, зокрема виділяється міфологічна, релігійна і наукова світоглядна парадигма.

В науковій літературі зв'язок названих парадигм досліджений недостатньо, хоча саме розгляд взаємозв'язку і взаємодії парадигм дозволяє подивитись на культуротворчий процес системно і допомагає краще зрозуміти динаміку культури в історичному часі та на сучасному етапі.

Завдання статті полягає у дослідженні діалектичного взаємозв'язку в контексті витоків української культури.

Виклад основного матеріалу. Міфологічна парадигма в українській та світовій історії духовності була власне “колискою” світогляду, віддзеркалювалась в релігійних та наукових парадигмах та, при уважному вивченні, утворювала різноманітні імплікації із ними. Спільність міфологічного та релігійного, зокрема християнського, світовідчуття полягає в тому, що, на думку С.С. Аверинцева, “власне християнське віровчення відкриває особливі можливості вторинної міфологізації матеріалу” [1, 195]. Міфологічна парадигма також внутрішньо пов'язана з науковою, що може віддзеркалитися наприклад, в абсолютизації певних наукових положень до рівня їх міфологізації (безмежній та самовідданій вірі в їх цінність), а наукова – з релігійною, зокрема у реалізації принципів та підходів релігійної філософії та ін. Не вдаючись у подробиці імплікаційної динаміки парадигм, залишається очевидним їхній внутрішній зв'язок.

З іншого боку, міфологічні, релігійні та наукові світоглядні конструкти мають власне “обличчя” саме через те, що вони виражають відмінні між собою форми ставлення людини до навколишньої дійсності (пізнавальне, гедонічне, практично-утилітарне та ін.) та є своєрідними способами смислового синтезування та впорядкування розрізнених у світогляді подій в єдиний образ, або картину світу. Все це призводить до різного пояснення ними просторово-часового континууму, зокрема виникають різні способи розуміння часу – циклічного у язичницькій міфології та історичного – у релігійній.

Важливу роль в цьому процесі відіграла традиція. Саме традиція несла функцію акумулювання (збереження і передавання) творчої енергії названого смислового синтезу та виражалась як на рівні світоглядних основ обряду, ритуалу, побуту, так і у вимірі їх практичних форм діяльності, зокрема виробленні предметного світу культури. Адже культура, на думку М.О. Булатова і В.Т. Табачковського, розкриваючи свій зв'язок з людською діяльністю, виступає необхідною опосередкованою ланкою в трансформації законів природи та реально перетворюючої практики в принципи свідомості та пізнання, є предметною передумовою пізнавального ставлення. Натомість, закономірності практики, предметно-перетворюючого освоєння світу природи відображаються в культурі у вигляді стабільних, традиційних схем колективної діяльності [2, 96].

Традиційні схеми колективної діяльності мають світоглядний вимір, який виявляє різні спектри (від епігонства до інновації) динаміки культурних практик історичної традиції. Міфологічні, релігійні та наукові світоглядні і практичні форми буття етносу можна розглядати з позиції експлікації ними принципового способу зв'язку людини і світу. В цьому плані названі форми буття взаємодіяли за діалектичними принципами і через своєрідні та різноманітні моделі взаємодії (людина – світ, людина – людина, людина – культура та ін.) розкривали суттєвий зміст та специфікацію ставлення до Іншого в культуротворчому бутті людини.

Міфологічна парадигма рідко постає у вигляді міфу як такого. Ця парадигма може розвиватися у формі язичницької, християнської парадигми, а також у політиці, ідеології як вимірів міфотворчості. Міф може нести конструктивні та деструктивні елементи культуротворчості. Він виконує свою культурну місію лише тоді, коли сприяє розвитку людини, як це було у його витоках та виступає деструктивним, коли утверджує парадигму жорстокості та насилля. У ХХ ст. в “радянський” період український етнос часто підпадав у полон догматичної парадигми мислення, яка по суті була міфологічною: вона міфологізувала окремі світоглядні ідеї. Хоча не можна заперечувати і очевидних здобутків радянської культури. Те саме відбувається і сьогодні, коли відбувається міфологізація окремих сторінок української історії, а здобутки у практичних кроках щодо проголошеної Незалежності залишаються скромними.

Окрім міфологічної та релігійної парадигми в українській історії можна виділити наукову парадигму, яка (якщо її розуміти як розвиток природничих наук) не існувала у “чистому” вигляді до ХІХ ст. і мала більш сталий розвиток у ХХ ст. Її історичні початки пов’язані насамперед з релігійною парадигмою.

До зародження наукової парадигми має безпосереднє відношення поширення поглядів деїзму, які дещо обмежували Бога у створенні світу та невтручанні у його діяльність, яка мовляв розвивається за законами еволюції. Окреме місце посідають еретики, які критикували схоластів та окремі церковні догмати. Схоластично-догматичному світогляду протидіяв також гуманістичний світогляд, виникнення якого на Україні пов’язують з іменами Павла Русина, Луки із Русі, Станіслава Оріховського, Юрія Дрогобича. І тим не менш, гуманізму як широкого культурного явища на Україні в VI ст. не було. Названі гуманісти були відділені від загальнонародного рівня дверима університетів та братських шкіл з яких їх вчення майже не виходило.

Слідуює визнати, що й Києво-Могилянська академія суттєво не вплинула на становлення власне, української наукової школи. І хоча в Академії у цілому формувалася філософська думка слов’янського світу, зокрема через діяльність Й. Кононовича-Горбацького, І. Гізеля, Ф. Прокоповича, Г. Сковороди, М. Ломоносова та ін., все-таки в цей час наукові знання (відповідно до традицій Київської Русі) поєднувались з релігійними та в практичному вимірі мали виразний етичний зміст. З іншого боку, Академія існувала при польському та російському правліннях і це наклало свій відбиток на полікультурність та на вивчення різних мов, зокрема на “слов’янську”, українську літературну, грецьку, латину, польську, російську французьку, німецьку та старосврейську. В цьому плані можна наголосити не тільки на духовних впливах на Київ, а й на культурних впливах Києва, внаслідок чого в другій половині ХVІІ – на початку ХVІІІ ст. Москва стала його “літературною філією”.

Саме в середині ХVІІ ст. відбулося політичне та економічне об’єднання України та Росії, яке призвело до неоднозначності об’єднання культурно-духовних основ та чисельних конфліктів культур, закріплених в історичній пам’яті представників цих народів. Збільшується полікультурна динаміка, яка накладала відбиток на формування історичної, естетичної та моральної свідомості нашого народу, відображалась в культурних практиках.

Багатонаціональний склад населення України та відсутність в ньому чіткого розподілу на міське та сільське, багатоукладність економічних відносин та широкі торговельні і культурні зв'язки із східними і західними країнами виступають визначальними факторами історичного становлення та розвитку української культури. Світоглядні форми українського етносу неодноразово перетиналися зі світоглядом близьких (російського, білоруського, польського, литовського, румунського, болгарського й ін.) та далеких (грецького, німецького, італійського та ін.) народів, стояли на перехресті західноєвропейської та арабо-мусульманської традиції.

Проте наукові знання цього часу ще не утворили сталих парадигмальних форм культуротворчості, вони органічно були поєднані з релігією і міфом. Показовим прикладом виступає творчість Г. Сковороди, який мандрував не тільки землями Вітчизни, а бував і в Західній Європі, тому якоюсь мірою зазнав її впливів (наприклад Б. Паскаля). Звернемось до ідей, які мали світоглядне значення для становлення українського етносу. У монографії Л.А. Софронової “Три світи Григорія Сковороди” виділяється міфологічний аспект сквородинських творів, розроблений в термінах смислових опозицій, культурних кодів, концептів та художніх дефініцій. Автор виділяє опозиції: сакральне/світське, істинне/хибне, нове/старе, світло/темрява, видиме/невидиме, внутрішнє/зовнішнє, таємне/явне, плоть/дух, життя/смерть, час/вічність, високе/низьке, ліве/праве, солодке/гірке, чисте/брудне, важке/легке, потрібне/не-потрібне, язичництво/християнство [3, 447]. Можна зазначити, що ці смислові опозиції носять дуалістичний зміст, вони відображають основні закони діалектики і засвідчують взаємодію *парадигмальних основ культури*, насамперед язичницько-політеїстичної та православної. Важливо й те, що смислові опозиції середньовічного “верх – низ” (високе/низьке, сакральне/світське, світло/темрява, видиме/невидиме, плоть/дух та ін.) мають тенденцію до втрати своєї “категоричності” та парадоксальним чином можуть тлумачитися в соціальному вимірі відродженського “ліве – праве”: істинне/хибне, нове/старе, таємне/явне, життя/смерть, час/вічність, солодке/гірке, чисте/брудне, важке/легке, потрібне/непотрібне та ін. З огляду на вчення про дві натури, видиму та невидиму, можна виділити ключовий принцип об'єднання виділених нами двох типів смислових опозицій. Видима натура відноситься до зовнішнього, а невидима (Бог) – до внутрішнього, отже, це, опозиційний принцип “зовнішнє – внутрішнє”.

Звернемось до іншого вчення Г. Сковороди. Вчення про нерівну рівність також ґрунтується на взаємозв'язку внутрішнього та зовнішнього, воно розкриває суттєві елементи барокової світоглядної специфіки через моделювання таких образів і символів, які відносяться і до міфологічної, і до релігійної парадигми. Вже зазначалося, що вода (як і вогонь) в язичництві та християнстві має очищувальну силу, напевно тому Г. Сковорода звертається до води як символу Бога, джерела божественної чистоти та благодаті.

Якщо символ води є типовим символом язичництва, який використало християнство, то виноград є типовим символом християнства. Виноградна лоза, як і вода, в'ється та чимось нагадує струмок, вони виступають важливими

засобами зв'язку Бога і людини через таїнство причастя. Важливо й те, що засоби ці божественного походження, тобто Бог Сам є засобом зв'язку, Він перебуває у людині. При цьому, за напрямком цей зв'язок – комунікативний (односпрямований), а не діалогічний. Людина (чаша та чаші) тут повністю залежить від Бога (фонтан-джерело та вода). Можна відмітити й те, що третій світ Г. Сковороди тут є і світом символів, і світом Бога, і людини.

Окрім того, з огляду на вищеозначене можна виділити такі світоглядні ідеї: просторово-часовий модус Бога і людини збігаються; відбувається зв'язок людини з Богом та постійний вплив Бога на людину; Бог-фонтан змінює погляд людини на усталені речі; поєднання різних символів (язичницьких та християнських) призводить до появи синтетичного елемента – *емблематичного образу* як відображення змістовних зв'язків цих символів, що мають дефініційну наукову форму; накладання принципу внутрішнього на зовнішнє. Виходячи з інших творів Г. Сковороди, до цих положень можна додати такі ідеї-конструкти, які відіграють світоглядну роль у бутті людини, визначаючи його, це – любов, віра, щастя.

Антеїстична світоглядна традиція впливає з практичної діяльності українського етносу – господарювання на землі наших пращурів, починаючи ще з трипільців. В той час, міфологічна парадигма у своїх витоках була домінуючим принципом проектування культуротворчого буття. Парадигма розкривала та сакралізувала духовний зв'язок людини та землі (людини і світу), на якій вона мешкає і яка її годує. Антеїстична світоглядна традиція праукраїнства ґрунтується на органічному зв'язку людини із землею як образом “нижнього” світу в якому відбувається та здійснюється “верхній” світ солярних божеств. У русичів Сонце було творінням Лади і Сварога, опікунами Сонця називали Ярила, Семиярила, Коляду, згодом Хорса та Дажбога. Світоглядний зв'язок “Земля – Сонце” опосередкувався в результатах людської праці, а поєднання та перевернення “низу” і “верху” характерне для язичницької парадигми.

В межах кордоцентричної світоглядної традиції (як і в антеїстичній) відбувається осмислення зв'язку людини зі світом на засадах більш почуттєвого, емоційного, ніж розумового переживання подій цього світу. Проте, образом центру переживання була вже не Земля, а Серце як духовно-творча, пізнавально-генеруюча сила в естетичній та релігійно-етичній свідомості людини. Кордоцентрична традиція світосприйняття виникає на основі етнотеїстичного (єдиного) трансцендентального божественного джерела, що обумовлює поділ світу на “низ” і “верх”, які були в православній традиції, на відміну від католицької, взаємопов'язаними, а в українській, Бог перебував в серці людини (Г. Сковорода, П. Юркевич та ін.).

Софійна світоглядна традиція зародилась в межах релігійної парадигми насамперед як Божеська мудрість передана у Слові (Святому Письмі), як спроба осмислення зв'язку людини і світу на засадах усвідомлення Божественної первопричини виникнення та існування як людини, так і світу. Проте становлення наукової парадигми у ХІХ ст. передбачало новий зміст поняття “мудрість”, який пов'язувався вже не стільки з Божественними, скільки

з природничо-науковими, еволюційними закономірностями взаємодії людини і світу, яка відбувається на раціоналістичних засадах.

Західноєвропейська наука в українському контексті набувала нових культуротворчих імпульсів розвитку. Специфіка світоглядних впливів полягала в тому, що західноєвропейські віяння та впливи сприймалися не однозначно на західноукраїнських та східноукраїнських землях. Якщо на західних землях України він сприймався та вироблялись способи його адаптації для національної творчості, то на Сході цей вплив сприймався критично через історичний вплив Росії.

З іншого боку, український етнос в цілому не схилився до раціональних основ, саме тому по суті ірраціональна західноєвропейська модерна традиція була сприйнята та розвинута у національних вимірах. Український етнос внаслідок ірраціональних конструктів культуротворчого буття відображав алогічний зміст української історії та української людини, показував антеїстичну та кордоцентричну специфіку буття. Саме тому інтенції українського духу осмислювалися у формі такого ірраціонального напрямку як екзистенціалізм. Екзистенціальне світовідчуття української людини, як і попередні світоглядні конструкти (антеїзм, кордоцентризм), виражали її почуттєво-ірраціональне ставлення до навколишнього світу. При цьому екзистенціальний світогляд розуміється нами значно ширше однойменного філософського напрямку, він виступає своєрідною моделлю синтезу провідних тенденцій світогляду української культури, як ХХ ст., так і історії її розвитку.

Важливим для розуміння світоглядних форм буття українського етносу, які розвивалися в межах наукової парадигми, є загальнотеоретичне положення українських дослідників, згідно з яким світоглядні орієнтири етносу характеризуються “амбіпотенційністю”, яка визначається “...не тільки тим, що орієнтує, спрямовує, володарює, а й тим, що є ранимим, гостро чутливим, підвладним” [4, 3]. Отже, після події “зустрічі” та “розуміння” іншої етнокультурної традиції представники українського етносу могли переживати не тільки настрої оптимізму та доброзичливості, але й нерідко відчуття ворожості, пригніченості, непримиримості, тотальності, відчаю. І останнє мало таке саме відображення у світогляді, як і перше.

У контексті названих положень можна виділити взаємопов'язані форми буття, які, з огляду на трагічні історичні події (війни, відсутність державності та розкол на дві частини, згодом голодомори, тоталітаризм та ін.), відіграли провідну роль у формуванні світогляду українського етносу, зокрема “філософію серця” – як кордоцентризм, “любов до природи” – як антеїзм, софійність, цінування слова – як моделі світу. Ці форми буття спираються як на раціональні, так і на ірраціональні принципи, проте останні превалюють та виступають в якості конструктів моделювання українського буття. Вони є своєрідною ірраціональною відповіддю на усвідомлення ірраціональних основ буття.

В принципі це не означає, що не існувало раціональної традиції, яка також була основною у формуванні та розвитку наукової парадигми, просто вона, на нашу думку, все-таки поступалася історичним і сучасним світоглядним

традиціям ірраціоналізму. Якщо християнська парадигма не може остаточно “порвати” з міфологічною, то наукова парадигма, “відштовхуючись” від міфологічної та релігійної, завжди зберігає з ними духовний зв’язок.

Якщо міфологія в просторово-часовому модусі розвивалася як часова зміна матерії (або певного простору) в ритмі циклічності, з поверненням у минуле, природні ритми опосередковувалися у календарно-обрядових святах, а релігія, наслідуючи цю ідею, додає до неї фактор історичності і конечності цього простору, то наука намагається віднайти об’єктивні чинники нескінченності, або навпаки, конечності матерії і простору. При цьому час може змінюватися і цей процес залежить не тільки від суб’єктивної свідомості людини, а й від об’єктивної, що було доведено за допомогою точних наук і, насамперед, ейнштейнаної фізики.

Напевно, кожний культурний тип має своєрідну швидкість та ритміку часового плину, опосередковану в світогляді та практиці. В західній культурі та її цивілізаційних формах плін часу протікає більш динамічно, ніж на Сході, часова ритміка простору різниться. Можливо, такі світоглядні традиції української наукової парадигми як кордоцентризм, антеїзм, софійність з’явилися внаслідок поєднання “східного” та “західного” часу. При цьому антеїзм як духовний зв’язок людини з природою (землею), з огляду на циклічність природних процесів, більше тяжіє до міфологічної парадигми, кордоцентризм – до релігійної (Бог перебуває у серці Г. Сковороди), а софійна форма буття українського етносу стояла у витоків релігійної парадигми та слугувала за основу наукової парадигми. Якщо перші дві форми ґрунтуються на ірраціональних принципах моделювання, то наукова схиляється до раціональних основ.

Проте вже на початку ХХ ст. відбуваються переосмислення цих основ, зокрема критикується раціоналізм та відбувається усвідомлення наукового світогляду як однієї з багатьох світоглядних парадигм. Своєрідним наслідком названих тенденцій став проект глобалізації як найефективнішої форми буття етносів у полікультурному світі. Проте він має багато нерозв’язаних на сьогоднішній день проблем і тому ще не може вважатися ефективною моделлю буття етносу в світі.

Висновки. Таким чином, світоглядні парадигми виступають основоположними принципами побудови просторово-часової моделі буття, які пройшли інваріантом всю історію тому набули універсального характеру. Вони можуть накладатися на національну специфіку буття етносів та набувати при цьому нових своєрідних рис. Зокрема, можна зробити висновок про те, що міфологічна парадигма в українському типі культури була провідним принципом моделювання буття та мала відображення в релігійній (зокрема двовір’я) та науковій парадигмах.

Міфологічна (язичницька), релігійна (християнська) та наукова парадигми взаємодіяли на основі основних діалектичних законів єдності та боротьби протилежностей, переходу кількісних змін у якісні та заперечення заперечення за принципами взаємодоповнення світоглядних основ, умови якого диктував історичний час. Якщо простір є зовнішньою формою вияву

культуротворчого буття, то час є внутрішньою зміною цієї форми в контексті різних світоглядних парадигм, в яких можна виділити домінуючі принципи зміни цього простору. В контексті міфологічної парадигми можна виділити циклічний принцип, релігійної – поєднання принципів циклічності та лінійності, а в контексті наукової парадигми домінуючим був принцип лінійності.

Якщо буття європейського культурно-історичного типу ґрунтується на виробленні світоглядних традицій раціоналізму та емпіризму, то українського типу культури – більше на виробленні ірраціоналістичних традицій, зокрема антеїстичних, кордоцентричних та екзистенціальних.

Язичницька і християнсько-православна парадигми схиляються до традиції як найбільш конструктивного елемента моделювання, а наука намагається, з одного боку, виявити інноваційний, креативний потенціал традиції, а з іншого, прагне відійти від усталених світоглядних форм традиції.

Якщо язичницька парадигма може розглядатись як світоглядно-практичний спосіб адаптації людського начала до умов конкретного просторово-часового природного середовища, що відбувалось на засадах гармонії, а християнська парадигма розвиває цю думку, адже Бог створив світ прекрасним і “розумним”, то наукова парадигма виникає з необхідності видозміни природного світу залежно від зростаючих потреб людства і адаптації людини не до природи як такої (оскільки людина вже стала *відносно* незалежною від природних стихій), а до її опосередкованої ланки зв’язку – соціокультурного середовища.

Література

1. Аверинцев С. С. София-Логос: словарь / С. С. Аверинцев. – К. : Дух і Літера, 2001. – 450 с.
2. Категории философии и категории культуры / М. А. Булатов, В. Т. Табачковский. – К. : Наукова думка, 1983. – 343 с.
3. Софронова Л. А. Три мира Григория Сковороды / Л. А. Софронова. – М. : Индрик, 2002. – 464 с.
4. Лук’янець В. С. Світоглядні імплікації науки / В. С. Лук’янець, О. М. Кравченко, Л. В. Озадовська. – К. : ПАРАПАН, 2004. – 408 с.

REFERENCE:

1. Averintsev S. S. Sofija-Logos: slovar' / S. S. Averintsev. – K. : Duh i Litera, 2001. – 450 s.
2. Kategorii filosofii i kategorii kul'tury / M. A. Bulatov, V. T. Tabachkovskij. – K. : Naukova dumka, 1983. – 343 s.
3. Sofronova L. A. Tri mira Grigorija Skovorody / L. A. Sofronova. – M. : Indrik, 2002. – 464 s.
4. Luk'janets' V. S. Svitogljadni implikatsii nauki / V. S. Luk'janets', O. M. Kravchenko, L. V. Ozadovs'ka. – K. : PARAPAN, 2004. – 408 s.

Федь І.

доктор філософських наук, професор Луганського аграрного університету в Харкові

ОЗДОРОВЛЕННЯ ЧЕРЕЗ ДУХОВНЕ ОЧИЩЕННЯ У ВИМІРАХ ЧАСУ

Розкрито культурно-історичний контекст катарсису, як базової дефініції понять: «духовне очищення», «фізичне оздоровлення», «люстрація», які, зрештою, означають примирення різних, здебільшого, протилежних пристрастей, що бурхливо вирують в роз'єднаному суспільстві сьогочасної України. Виявлено: для того, щоб успішно вирішувати проблеми України, бажано користуватися не лише теоретичними здобутками сьогодення, а й філософськими парадигмами грецької давнини, як фундаментальними основами європейської цивілізації.

Ключові слова: катарсис, духовне очищення, оздоровлення, Людина, культура, екзистенція, проникнення, тіло, Есхіл, Прометей, Аристотель, Лосєв, Антонович.

Федь ІІ.

доктор философских наук, профессор Луганского аграрного университета в Харькове

ОЗДОРОВЛЕНИЕ ЧЕРЕЗ ДУХОВНОЕ ОЧИЩЕНИЕ В ИЗМЕРЕНИЯХ ВРЕМЕНИ

В статье рассматриваются проблемы катарсиса и нарциссизма как такие, что являются составными духовной матрицы единицы и общности. Причины обострения нарциссизма, его интеграции в XXI век исследователи склонны искать в современной политической, экономической и культурной ситуации и бытийности личности в ней современная уже не массовая, а, по мнению автора статьи, стандартизованная культура, строго очерчивает круг жизненных потребностей человека, сводя его своеобразную гармоничность до уровня одухотворенной вещи. Отсюда будут начало истоки формирования устройства общественных отношений, которые ведут к еще большему отчуждению, уединению, индивидуализма. Социальное очищение (революции люстрации) ведет к духовному очищению.

Ключевые слова: катарсис, духовное очищение, оздоровление, человек, культура, экзистенция, проникновение, тело, Эсхил, прометей, Аристотель, Лосев, Антонович.

Fed I.

Doctor of Philosophical Sciences, Professor of Lugansk Agricultural University in Kharkiv

RECOVERING THOUGH SPIRITUAL PURIFYING IN THE NIME'S MEASUREMENT

The theme is excites humanity for thousands of years. In the foreseeable future people will look for ways to spiritual purification (catharsis) through religion, the arts and other spiritual manifestations. In postmodern societies the problem of

catharsis is tightly connected with the problem of loneliness and narcissism appeared as a result of the aspiration to desire for solitude from society.

In Ukraine the situation is exacerbated in the relation with declaration of Independence, when the problem of freedom grew into a problem of total permissiveness and flout of traditional well-established norms of human coexistence. For a wonder the positive experience of the war of Russia against Ukraine becomes the most actual. The most conscious part of society has combined (in spite of the language differences), it has taken heart, and its aspirations have risen to the level of sensuality. The spiritual health of the nation, purifying by war (catharsis) has become above all external preferences: an ordinary Ukrainian fighter balancing on the verge of life and death is much happier than a billionaire in his time sowing the seeds of conflict having outgrown into ethnic war. Purifying is required even someone who thinks in categories outlying from understanding of humanism and democracy, and firmly steps to solitude, i.e., to narcissism and everything that can be overcome by a spiritual purification (catharsis) only. The idea is that an individual on the subconscious level feels his inferiority, but in order to enter into an open or unconsciously concealed "you" he does not have the knowledge or skills, so he takes efforts to construct an illusory world filling his senses by pseudo-values based on a non-existent greatness of his own "I". Thus, the conditions of harmonization combining the category of «beingness» and the category of «communication" are roughly violated. This is a case figuratively described by A. Herzen: everyone bleeds for his own Iliad, but Iliad of each did not become even a small piece of a huge amphora of generic Odyssey – родовая Одиссея.

Keywords: *catharsis, spiritual purifying, recovering, man, culture, existence, penetration, body, Aeschylus, Prometheus, Aristotle, Losev, Antonovich.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важлими науковими чи практичними завданнями.

Виміри духовного здоров'я людини і нації – це спроба заповнити ту прогалину, що пов'язана з катарсисом, актуальність якого не вичерпується античністю Аристотеля. Фізичний стан, що входить інгредієнтом в духовний світ людини, переосмислений під кутом зору української культури як історичної цілісності, збагачує теорію людинознавства і разом з тим відкриває нові можливості для формування естетичної свідомості наших сучасників та їх естетичної практики. В більш вузькому розумінні запропонована тема – спроба аналізу естетичної діяльності з огляду на біологічну природу людини в контексті соціальних потреб здоров'я як виразника природної краси, як «закономірності природи в її найбільш повному і вільному виразі» (Гете).

Практичне значення роботи – дати можливість зрозуміти людині і суспільству причини і наслідки революцій, які відбулися в незалежній Україні та люстрацій, які відбуваються нині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій проблеми. Питання катарсису в філософській літературі не завізне в роки Незалежності, а саме цей період потребує глибокого осмислення прагнень українського народу для подальшого просування вперед. Не обов'язково проводити соціологічні дослідження, щоб

дійти думки: суспільне життя в його карколомний період рішуче впливає на духовне і фізичне здоров'я нації і окремої людини. Між ними зв'язок – як між запахом і контуром троянди. На барикади революцій приходили люди, які відчували у собі здоров'я і силу, здатну протистояти кримінально-радянському гібридові влади «успішних пацанів» разом з «червоними» директорами. Ось назва тих революцій, про які писав А.Федь у своєму дослідженні «Два кольори часу» (2014):

Революція на граніті (2-17 жовтня 1990);

Україна без Кучми (15 грудня 2000 – 9 березня 2001);

Помаранчева революція (22 листопада – 26 грудня 2004);

Мовний Майдан (22 листопада – 3 грудня 2010);

Євромайдан (21 листопада - ...).

Саме під впливом революційних подій, які є своєрідним катарсисом, духовно оздоровлюється людина і суспільство, формується нація і нове відношення до неї Світу. Люстрація, яка нині проходить в Україні – із числа засобів катарсису.

Постановка завдання. Довести, що проблема духовного очищення (оновлення) людини, суспільства повинна базуватись на тій чи тій великій ідеї, закоріненій у історичну давнину. Мета статті – концептуалізувати процес духовного і фізичного оздоровлення людини та її життєвого простору, по тлумачити феномен катарсису як оберег особистості, рятівника від усамітненості, індивідуалізму, нарцисизму і усього іншого, що веде до руйнації Особистості, як такої.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тема, означена в заголовку статті, хвилює людство впродовж тисячоліть. саме прагнення духовного очищення (катарсис) визначає духовний поступ, моральність та гуманізм. в наш час проблема катарсису, очищення віч-на-віч зійшлася з проблемою усамітненості й нарцисизму, що постали як результат модерністичних прагнень до звільнення особистості від соціуму.

Польський філософ Р.Сапенько переконаний: всі біди нашого сучасника пов'язані з раціоналізацією суспільних відносин. До таких відносин, при яких практично-технічна взаємодія людини з природою зводиться до рівня, який буває між керівником і підлеглим. Іншими словами, людина формує світ у системі, за образом і подобою системи, що, зрештою, нівелює гуманістичні цінності, які породжуються духовним і фізичним оздоровленням (катарсисом), а не нарцисистичною самозакоханістю. Духовні цінності при певних умовах в'януть, як зелений лист у хлорі, бо тоталізація, цитує Р.Сапенько Р.Маркузе "...визначає... індивідуальні потреби і бажання" [1, 241]. Тобто, остаточно визначає не індивід, – тоталітарне суспільство з його бюрократичним механізмом управління. Воно "структурується для все більш ефективних і більш прийнятних форм суспільного контролю і суспільної інтеграції. В результаті чого рішення, які мають кардинальні значення для особистого життя і безпеки, є нездійсненними. Ця думка Р.Маркузе оформлена у такий спосіб: "Раби розгорненої індустріальної цивілізації є сублімованими рабами, але рабами, бо рабство визначається не через покору, не через важку працю, але

через статус знаряддя виробництва, редукування людини до статусу річі. Це чиста форма поневолення: існувати як знаряддя, як річ. Цей статус не зникає через те, що річ є одушевленою і споживає матеріальну і інтелектуальну їжу, він не зникає через те, що одушевлений предмет не сприймається як річ, що вона красива, рухома але річ” [1,а].

Отже, зведення світу людини до неодухотвореної річі (зовнішній фактор) та відсутність у самої людини розуміння своєї гуманістичної функції (внутрішній фактор) призводить до тотальної відчуженості, усамітнення, а відтак і до нарцисизму. Тобто, індивід знає свою уцербність, але увійти в бажане “ти” у нього немає ні знань, ні навичок. І саме через те він будує ілюзорний світ, наповнює його примарливими цінностями, які базуються на величі власного “я”. Словом, порушуються умови об’єднання і функціонування категорії “буття” і категорії “спілкування”. З цього приводу можна використати слова О.Герцена про те, що кожна людина хворіє на свою Іліаду, але Іліада кожного індивідуаліста не стала хоч невеличким шматочком від велетенської амфори родової Одисеї.

А тепер більш докладно зупинемось на проблемі “катарсис”, сподіваючись на успішність спроби зіставлення категорій “нарцисизм” з категорією “катарсис”. Від такого зіштовхнення виявиться (також сподіваємось) нова якість, яка надасть можливість більш глибокого розуміння діалогічної відкритості комунікативних чинників, динаміки тексту життя, його співвідношенням з осмисленням окремого індивіда та суспільною свідомістю.

Проблема катарсису як ціннісної емоції етіологічної домінанти людської поведінки, в історії філософії займала визначне місце задовго до Арістотеля і не торкалося лише проблем суто естетичних, а відносились "до всієї людини в цілому" [2, 89]. Та й сам Арістотель виводив катарсис за коло естетичної проблематики, хоча домінуючою його основою залишилось чуттєве мистецтво: "... екстатичне збудження можливе у деяких людей, що потрапляють у нього... під дією релігійних пісень, коли ці пісні збуджують душу і приносять ніби зцілення і очищення... усі такі люди мають якесь очищення і полегшення, пов'язане з задоволенням" [3, 642]. Якщо уважно вдуматись у сенс наведеного тексту, то можна побачити в катарсичній ситуації прагнення до гармонії на внутрішньому, духовному рівні, і така гармонія спрямована в майбутнє, в те, що моделюється кожною мислячою людиною. А саме: створення світу екзистенційного проникнення «в себе», вміщення в утворений світ частинки суспільного загалу, «присвоєння» тієї бутійності, яка не «відфільтрована» суспільною свідомістю. Катарсиси - це ворота, які відкривають у людині здатність здобути власний розум і успішно користуватися ним. Катарсична процедура чітко простежується на фізіологічному рівні. Згідно з теорією академіка П.К. Анохіна, аналізатори людини працюють за принципом зворотного зв'язку. Тобто, створивши в мозку синтетичні обра об'єкта мм знову повертаємось до цього предмета вже з метою перевірки з попереднім досвідом. І таку перевірку людина повторює до того часу, доки не переконається, що її уявлення про предмет відповідає сутності реального предмету. За принципом зворотного зв'язку працює і оцінка. Теорія учня

І.Павлова П.Анохіна про моделювання і перцепцію майбутнього дає підстави для більш глибокого розуміння катарсису. "... Кожна невідповідність (у нашому випадку між уявленням грека і тим, що він реально бачить на сцені - І.Ф.) якогось проміжного результату і його зворотної аферентації з вже сформованим акцентом дії веде до виправлення цієї неточності або помилки, саме цей механізм робить наші дії і всю поведінку в цілому гармонійною і цілеспрямованою" [4, 25]. З означеного випливає, що мистецтво відіграло значну роль у формуванні естетичної свідомості грека. Найбільш фундаментальну теоретичну розробку теорія катарсису знайшла у творі Арістотеля "Про мистецтво поезії", або як прийнято його називати, зберігаючи грецьке слово, "Поетиці". Ми будемо в подальшому користуватись цим терміном як найбільш зручним. Та перш ніж приступити до аналізу "Поетики", слід звернутися до матеріалу, на основі якого будувалась парадигма філософа. Таким матеріалом були трагедії Есхіла, Софокла, Еврипіда, а вірніше - їх сценічна постановка, а якщо ще точніше, то вплив трагічної колізії на глядача. Оскільки ми обмежені обсягом, зробимо цей аналіз побіжним і зупинимось на деяких проблематичних питаннях, що стосуються нашої теми, виходячи в основному з сюжету "Прикутого Прометей". Прометей - антипод Нарциса. Нарцис не міг відірватись від лицезріння на себе, такі помер від любові до себе, зигнорували закохану Ехо. Духовність сучасної постмодерної людини окреслена колом власних потреб, вона, маючи нарцистичну вдачу, не спроможна до співбуття. Що ж стосується Прометей, то у світовій культурі він поцінований як образ борця за людину, її заступника і благодійника. Але, наприклад, В.Ярхо, один з небагатьох дослідників, звернув увагу на те, що Прометей був богом вогню у дорійських племен, що населяли південну частину Балканського півострова, які були підкорені еллінами. Підкорений був не лише народ, а й його боги, тобто, дух народу. Так Прометей зайняв другорядне місце в релігійному табелі про ранги. Про конфлікт бога вогню Прометей з богом загарбників Зевсом (з нарцистичними рисами характеру) знав ще Гесіод, який змалював його в поемах "Теогонія" та "Праця і дні" [5, 225]. Та Есхіл дає іншу, ніж Гесіод, трактовку образу. Пояснюючи Океанідам - втішальницям причину своїх страждань, Прометей не згадує про те, як він обдурив Зевса при розподілі бика, тобто Есхіл відмовляється від основної сюжетної лінії твору Гесіода. І закономірно: героєм не може бути злодій, герой має бути хоч і подібний до нас, але, величніший у всіх відношеннях, піднятий на котурнах романтичної ідеї. Лише такий герой спроможний залучати до універсальних архетипічних проблем, замислюватись про долю людства. Можливо Есхіл першим у світовій літературі так глибоко зрозумів, що найвища краса людини - її боротьба за волю. І вся сила есхілового письма вихлюпнулась у тому, що боротьба ця передана через внутрішнє світобачення Прометей, через його розуміння несправедливості гніту, навіть божественної кари. "Страждання Прометей у Есхіла зводиться не до зовнішніх мук, воно набагато глибше: у внутрішньому почутті несправедливості і утисків", - пише Ф.Шелінг. І хоча, за Арістотелем, у трагедії головне не характер, а дія, Ф.Шелінг вважає, що "Прометей - прототип

найвеличнішого юдського характеру, разом з тим він справній прототип трагедії" [6, 415].

На відміну від богів, життя яких позначено нарцисизмом, Прометей жив для людей. Для нас важливо відзначити, що народження медицини також пов'язане з ім'ям Прометея. Якщо раніше люди вмирили від безлічі хвороб, то тепер Герой показав їм цілющі трави, навчив виробляти ліки. Отже, Прометей виступає як незаслужено страждаючий - саме таким сприймала цей образ душа стародавнього грека, яка відрізнялась вразливістю, викликала в собі море пристрастей. Та коли б було лише одне - незаслужене покарання, трагедія б не мала сили очищення, бо ж афект страху у тому, що він виражає стурбованість за можливі невідомі наслідки. Продовжив Есхіл тему трепетливого чекання небезпеки, навислого над людиною Рока в драмі "Ніоба". Боги розстрілюють дітей Ніоби за те, що вона гордувала своєю красою і багатодітністю і гнула кирпич перед Лето, яка народила лише Феба (Аполона) і Артеміду. Виходить, що багатство і краса даються людині для випробування, хто ж тільки в них бачить щастя, той буде покараний. Боги навіть прищеплюють зарозумілим недостойні наміри.

Сам бог внушає людям мысль преступную, Когда желает вовсе погубить их дом.

Ось чому Арістотель стверджує, що трагічний герой повинен бути і невинними і винуватцем в один і той же час. Винуватцем він стає через свою трагічну помилку, яка, як правило, є порушенням закладених природою у людину благородних чинників. Такі твори і лягли в основу теорії катарсису Арістотеля, яка вже добрі півтисячоліття непокоїть теоретиків і не лише мистецтва. Справді, як уже мовилось, поняття "катарсис" можна вивести не лише за межі трагедії, а й взагалі за межі мистецтва. Її можна розглядати з психологічної точки зору, з моральної, з історичної. Ф.А. Петровський, автор передмови до твору Арістотеля, виділяє кілька теорій щодо тлумачення поняття "очищення": етичну, естетико-етичну, релігійну і, звичайно ж, медичну. І хоча він переконливо доводить правомірність кожної з них, але важко відігнати думку про те, що не можна механічно вирішувати цю проблему, бо перегоронок між етичною, релігійною, естетичною теоріями не було, як немає перегоронок у людській свідомості. На думку Арістотеля, "за допомогою співчуття і страху досягає очищення подібних афектів". Ця думка знайшла просторий коментар у колективній праці "Історія естетичної думки" (редактор-упорядник першого тому В.В.Бичков).

Зупинимось на деяких положеннях параграфу "Пізня класика. Арістотель". Посилаючись на філологів минулого і сучасного, О.Ф.Лосев і А.А.Тахо-Годі у слові "подібних" афектів фіксують дві думки:

1) слово "подібне" у даному випадку означає "подібне", або "оці". Тоді виходить, що за допомогою страху і співчуття очищують ті ж самі страх і співчуття; інші дослідники не погоджуються з таким тлумаченням, бо тоді виходить, що афекти у Арістотеля очищуються за допомогою самих себе" [6, 153]. Очевидно, автори звертаються до історії питання і виявляють, що граматична конструкція родового відмінку "афектів" також трактується по-

різному: а) одні вважають, що очищення захоплює саме ці, а не інші афекти, тобто страх і співчуття; б) в даному місці Арістотель каже про афективне очищення страху і співчуття; в) треті переконані: Арістотель каже про очищення "від страху і співчуття".

Критикуючи кожна з названих точок зору, автори проголошують, опираючись на болгарського вченого А.Нечева, своє розуміння проблеми: "Наше розуміння аристотелевого катарсису ми називаємо ноологічним (noys - "ум"), тому що воно засноване на використанні аристотелевського вчення про ум. ("Метафізика", XII, де поняття ума мислиться як самозадовільне і блаженне прекрасне)" [8, 199]. Одним словом, в "Історії естетичної думки" проведено копіткий аналіз аристотелевого катарсису, який наводить на думку про неадекватність слова "очищення" поняттю "катарсис". Мабудь і Арістотель шукав більш точного визначення, бо, як видно з вищенаведених слів, для окреслення поняття "катарсис" він наводить *два* відповідники: "*зцілення*", "*очищення*". Л.С. Виготський, надаючи непересічного значення теорії Арістотеля у справі вивчення людської психіки, відзначає "невизначеність" змісту катарсису і "прояснити собі його значення в аристотелевому тексті ні до чого не приводить" [9, 171]. Слово "очищення" відходить на другий план і у таких відомих авторів, як Я.Бернайс, А.Дерінг, Г.Ленерт, С.Еджер та інших, які катарсис трактували як "розрядка напруження" [10, 455].

Згідно з теорією Я.Бернайса, яка у XIX ст. набула широкого розповсюдження, "катарсис" - синонім грецького "куфисис", тобто тілесне полегшення від афектів в результаті їх максимального збудження. З цим визначенням не погоджується Ф.А. Петровський [11, 32]. І все ж, теорія катарсису як цілительства знайшла глибоку підтримку у деяких дослідників. Наприклад, А.А. Грушка вважає медичну теорію "найбільш природною, простою, приступною для емпіричної перевірки і разом з тим документально доказовою, внаслідок чого зі всіх точок зору найбільш вірогідною" [12, 122]. Про катарсистичне мистецтво, що має лікувальний ефект писав також Ю.М.Давидов, визначивши його як "соціальну психотерапію" [13, 285].

Фактів визначення катарсису як лікувального засобу можна знайти чимало в історії естетичної думки. І закономірно. Повз сина придворного лікаря македонського царя не міг пройти непоміченим досвід батька. Тим більше, майбутній геніальний філософ готувався набути професію лікаря. Займався науковими дослідженнями в галузі біології, особливо тоді, коли його учень Олександр Македонський надсилав йому примірники рослин і тварин із завойованих країн. А досвід свідчить про те, що лікарська справа не є лише галуззю практики, науки, а й мистецьким чинником. "Так, наприклад, - пише Арістотель, - вважати, що Калію в разі якоїсь певної хвороби допоміг якийсь певний засіб і він же допоміг Сократові і також окремо багатьом, це - справа досвіду; а вважати, що цей засіб в разі якоїсь хвороби допомагає усім подібним людям в межах одного виду, наприклад, флегматикам або ж холерикам у важкій пропасниці, це - точка зору мистецтва" [3, 550].

Як ми відзначили з самого початку, філософія у стародавніх греків носила синкретичний характер, тобто нерозчленований, злитий. Чіткої межі між

філософією, природничими науками і суспільно-мистецькими тоді не було. Отже, не дивно, що аналізовані нами концепції таких гігантських постатей як Піфагор і Арістотель не можна віднести до якоїсь окремої галузі наукового знання, а тим більше заперечувати одну з них. Філософія, медицина, право, етика, естетика і т.і. тут природно поєднуються, доповнюючи одна іншу, як ми бачили, на прикладі медицини і музики. Але є щось таке у світовідчутті названих і не названих античних мислителів, навконого чого об'єднується вся система людинознавчих координат. Це - здоров'я і краса душі. О.Ф Лосєв про це сказав так: в основі античного світогляду лежить "не особистість і не суспільство, як думаємо ми тепер, не історія і не людина, і навіть не природа, а саме тіло, живе і здорове, красиве людське тіло" [15, 77], яке складається з фізичних стихій - вогню, повітря, землі і води, гармонія названих стихій, "коли принцип загальнотілесного життя, який греки називали "душею", цілком підкоряє собі усі тілесні "стихії" [15].

Отже, слово очищення, "перетворення почуттів" вказує на дію, пов'язану не обов'язково з чимось матеріальним, предметним. Мабуть, поняття "катарсис" все ж таки слід трактувати як оздоровлення, в тому числі і як ліки від індивідуалізму оздоровлення тіла і душі, коли за допомогою трагічної колізії формується страх і жаль (співчуття), і таким чином проходить глибинна естетична насолода. В подальшій історії воно вичерпало закладений Арістотелем зміст, як і поняття "наслідування" (мимесіс), що поруч з "катарсисом" розглядається у "Поетиці" як поняття поетичної творчості.

Ми зосередили увагу лише на деяких питаннях естетики стародавніх греків, що мають безпосереднє відношення до вибраної теми. Історія грецької культури пустила свої родючі пагінці у всіх країнах Європи, її золоті зерна прижилася на родючому ґрунті тієї географічної площі, яка сьогодні носить назву "Україна". Адже численними фактами доведено, що наші пращури, будучи північним сусідом Греції, перебували у тісних зв'язках із цією країною. Греки закладають на чорноморському побережжі ряд торговельних пунктів, які розрослися в міста. (Тіра при гирлі Дністра, Акерман (тепер Білгород-Дністровський), іонійська Ольвія при гирлі Бугу (недалеко від Миколаєва), дорійський Херсонес (Корсунь) біля Сімферополя, Пантикапейон (тепер Керч). Життя буяло у названих містах і взагалі на терені України (Геродот розповідає про народ "будинів" (нинішня Полтавщина), який мав характер народу культурно досить елінізованого, а письменник Діон Хризостим описував Ольвію, яка квітла багатством і культурою, а її жителі знали Гомера і Платона і жили духом грецької філософії. На основі усталених історичних фактів Є.Маланюк робить висновок: "Факт приналежності землі нашої Батьківщини до цього кола, факт довговікового перебування наших пращурів в ній (від VIII - го ст. Хр.) дав, мусів дати, величезні наслідки, які жили, живуть і житимуть в нас, в нашій підсвідомості, в нашому організмі, крові і жилах, навіть в "інервації" (як казав покійний В.Антонович, до речі - медик, як і історик з освіти)" [16, 12].

Можливо, ота усвідомлена, чи неусвідомлена грецька трагедія і позначилась на всій життєдіяльності наших пращурів. Адже естетична культура

будь-якого народу, і українського особливо (з огляду на займану ним територію), динамічна, в ній діє щонайменше кілька традицій, і кожна з них обумовлена видимими і невидимими історичними зв'язками. "...Треба мати на увазі,- зазначав Дмитро Антонович, - що культурний розвій кожного народу проходить у процесі постійних відносин різних народів між собою, у процесі культурних впливів одного народу на другий і постійного перехрещування культурних впливів" [17, 21].

Здоровий глузд підказує нам, що не лише греки, а й наші предки могли впливати на греків. В ті далекі часи вони дивували світ своєю силою і здоров'ям. Прокопій з Кесарії говорить про племена антів: "Усі ці люди високі на зріст і надзвичайно сильні" [18, 516]. В "Поученні" Володимира Мономаха, в якому акумулюється досвід життя українців, віддається шана не лише фізичній силі, здоров'ю, а й пов'язаним з цими чеснотами - гідність і краса душі [19, 17-21]. Про це свідчать і відомі слова Святослава перед битвою з переважаючими силами ворога [20, 124]. На основі копіткового вивчення життя і побуту стародавніх слов'ян І.Крип'якевич робить висновок про те, що це був здоровий молодий народ, повний первісної сили і невичерпної енергії [21, 89].

ВИСНОВКИ

1. Духовного очищення через конфлікт, який складає основу катарсису, завжди потребувала людина і суспільство в різні періоди свого розвитку. У ХХІ столітті такого очищення потребує Україна і її народ, що здійснювалось упродовж п'яти революцій: Революції на граніті, Україна без Кучми, Помаранчева революція, Податковий Майдан, Мовний Майдан, Євромайдан.

2. Катарсис, як стан естетичного відношення позитивного ідеалу до подій минулого, народжується на стрижні ідей і пристрастей теперішнього, в образі героїні революційних подій («Небесної сотні», бійців АТО) втілюється загальна історична пам'ять, специфічна культура, об'єднуючі почуття солідарності і все інше, що очищає дух і свободу української людини.

3. Естетичне ставлення до міфічних образів античності полягає у тому, що вони дають змогу більшою мірою ніж реалістичне мистецтво змоделювати і пережити різні варіанти побутування, згідно своїх ідеалів про досконале та прекрасне. В результаті процес очищення стає надійним засобом розвитку особи, її найбільш суттєвих якостей.

4. Духовне очищення, формуючи індивідуальну та колективну свідомість, виступає як культурно-естетичний феномен, як приборкана стихія міфологічного мислення, вільної фантазії реципієнта.

Література

1а. Сапенько Р. Мислителі франкурської школи і проблеми масової культури / Р.Сапенько //Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. Збірник наукових праць. Вип.ХІV. - К., Міленіум, 2005. - С.240-247.

1б. Федь А. Два кольори часу: Історична хроніка /Анатолій Федь Слов'янськ: Видавництво Б.І.Маторіна. - 2014. - 365с.

2. Лосев А.Ф., Шестаков В.П. История эстетических категорий. А.Ф. Лосев, В.П. Шестаков. - М., Искусство, - 1965.- 374 с.

3. Аристотель. Соч. В 4 т. Аристотель. - М., Мысль. - 1983.- Т.4.- 830 с.
4. Анохин П.К. Кибернетика и интегративная деятельность мозга //П.К. Анохин. Вопросы психологии.- 1966.- № 3 - С.25-30.
5. Ярхо В.Эсхил. /В.Ярхо. - М.: Гослитиздат, 1958.- 225 с.
6. Шеллинг Ф.В. Философия искусства. /Ф.В. Шеллинг. - М.: Мысль, 1966.- 496 с.
7. Цікаво з цього приводу зазначає психолог Т.А.Флоренська. "Очевидно, замислюється дослідниця над питанням очищення - у почутті страху,- саме "установка на себе" надає цим переживанням афективний, пристрасний характер. В "Риториці" Арістотеля ми знаходимо визначення співстраждання, яке підтверджує цю думку. Інакше важко зрозуміти, навіщо треба "очищати" співстраждання - оце, здавалося, альтруїстичне почуття". (Флоренская Т.А. Проблема психологии катарсиса как преобразования личности // Психологические механизмы регуляции социального поведения. / Т.А. Флоренская. - М.: Наука, 1979.- 342 с.
8. Нечаев А. катарсис. История эстетической мысли. В 6 т. /А.Нечаев.- М.: Искусство, 1985.- Т.1.- 464 с.
9. Выготский Л.С. Психология искусства. - /Л.С. Выготский.- М.: Искусство.- 1968.- 576 с.
10. Аникст. С.И. Теория драмы от Аристотеля до Лессинга. История учения о драме.- /С.И. Аникст. - М.: Наука, 1967.- 455 с.
11. Петровский Ф.А. Сочинение Аристотеля о поэтическом искусстве // Ф.А. Пеировский. Аристотель. Об искусстве поэзии.- М.: Гослитиздат, 1957.- 183 с.
12. Грушка А.А. Максим Горький как толкователь Аристотеля / А.А. Грушка. Изв. АН СССР.- 1930.- Сер.VII.- №2.- С.122.
13. Давыдов Ю.Н. Искусство как социологический феномен. К характеристике эстетико-полит. взглядов Платона и Аристотеля / Ю.Н. Давыдов. - М.: Наука, 1968.- 286 с.
14. Лосев А.Ф. История античной эстетики. Ранняя классика. /А.Ф. Лосев.- М.: Высшая школа, 1963.- 583 с.
15. Аналіз цього терміну в зазначеному плані має широке коло авторів, але найбільш фундаментальне поцінування, як на нашу думку, воно знайшло в статті М.Г.Чернышевського "Про поезію. Творчість Арістотеля. /Див.: Чернышевский Н.Г. Полн.собр.соч. В 15-ти т. /Н.Г. Чернышевский. - М., Гослитиздат, 1947.- Т.2 -647 с.
16. Маланюк Е. Нариси з історії нашої культури. /Є.Маланюк.- К.: АТ "Обереги", 1992.- 81 с.
17. Українська культура: Лекції /За редакцією Дмитра Антоновича. /Антонович Дм. та ін. - К.: Либідь, 1993.- 592 с.
18. Прокопий из Кессарии. Война с готами.- М., 1959.- С.516.
19. Хрестоматия по истории школы и педагогики в России / Сост. С.Ф. Егоров.- М.: Просвещение,- 1986.- 432 с.
20. Повесть временных лет // Повести древней Руси.- Л.: Лениздат, 1983.- 574 с.

21. Крип'якевич І. Історія України /І,Крип'якевич. - Дзвін.- 1990.- №5.- С.107.

REFERENCES:

- 1a) Sapen'ko R. Myslyteli frankfunc'koi shkoly I problemy masovoi kul'tury/ R. Sapen'ko// Aktual'ni problemy istorii, teorii ta prakriki khudozhn'oi kul'tury. Zbirnyk naukovykh prats'. Vyp. XIV – K., Milenium, 2005. – S. 240 – 247
- 1b.)Fed' A. Dva kol'ory chasu: Istorychna khronika/ A. Fed'. Slov'ansk: Vydavnytstvo B. I. Matorina. – 2014. – 365 s.
- 2) Locev A. F. Istoriya esteticheskikh kategoriy/ A. F. Losev, V. P. Shestakov. Iskusstvo, 1965. – 374 s.
- 3) Aristotel'. Soch. v 4 t./ Aristotel'. M. Mysl', 1983. – T. 4. – 830 s.
- 4) Anokhin P. K. Kibernetika I integrativnaya deyatel'nost' mozga// P. K. Anokhin. Voprosy psikhologii. – 1966. - № 3 – S. 25 – 30
- 5) Yarho V. Eskhil/ V. Yarho. M.: Goslitizdat, 1958. – 285 s.
- 6) Shelling F. V. Filosofiya iskusstva/ F. V. Shelling. M.: Mysl', 1966. – 496 s.
- 7) Florenskya T. A. Problema psikhologii katarsisa kak prejbrazovaniya lichnosti/ T. A. Florenskya. – M.: Nauka, 1979. – 342 s.
- 8) Nechaev A. N. Katarsis. Istoriya esteticheskoy mysli. V 6 t./ A. N. Nechaev. – M.: Iskusstvo, 1985. – T. 1. – 464 s.
- 9) Vygotskiy L. S. Psikhologiya iskussrva./ L. S. Vygotskiy. - M.: Iskusstvo. – 1968. – 576 s.
- 10) Anikst S. I. Teoriya dramy ot Aristotelia do Lessinga. Istoriya ucheniya o drame./ S. I. Anikst. – M.: Nauka, 1967. – s. 455
- 11) Petrovskiy F. A. Sochinenie Aristotelia o poeticheskom iskusstve./ F. A. Petrovskiy// Aristotel'. Ob iskusstve poezii. – M.: Goslitizdat, 1957. – 183 s.
- 12) Grushka A. A. Maksim Gor'kiy kak tolkovatel' Aristotelia./ A. A. Grushka. – Izv. AN SSSR. – 1930. – Ser. VII. - № 2. – S. 122
- 13) Davydov Yu. N. Iskusstvo kak sotsiologicheskii fenomen. K kharakteristike estetiko- polit. vzgliadov Platona i Aristotelia/ Yu. N. Davydov. - M.: Nauka, 1968. - 286 s.
- 14) Losev A. F. Istoria antichnoy estetiki. Ranniaya klassika./ A. F. Losev. – M.: Vysshaya shkola, 1963. – 583 s.
- 15) Chernyshevskiy M. G. Pro poeziiu. Tvorchist' Aristotelia. Poln. sobr. soch. V 15 – ti t./ M. G. Chernyshevskiy. - M.: Goslitizdat, 1947. – T. 2. – 647 s.
- 16) Malaniuk E. Nahysy z istorii nashoi kul'tury./ E. Malaniuk. – K.: AT “Oberegy”, 1992. – 81 s.
- 17) Ukrains'ka kul'tura: Lektsii./ Za red. Dm. Antonovicha./ Antotnovich Dm. – K.: Lybid', 1993. – 592 s.
- 18) Prokopiyy iz Kessarii. Voyna s gotami. – M. AN SSSR, 1959. – S. 516.
- 19) Khrestomatia po istorii shkoly s pedagogiki v Rossii / Sost. S. F. Yegorov. – M.: Prosveshcheniye, - 1986. – 432 s.
- 20) Povest' vremennykh let// Povesti drevney Rusi. – L.: Lenizdat, 1983. – 574 s.
- 21) Kryp'yakevich I. Istoriya Ukrainy// I. Kryp'yakevich. – Dzvinn. - 1990. - № 5. – S. 107

УДК 177.9:141.76

Ковнеров О.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

**СПРАВЕДЛИВІСТЬ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ
ПОСТМОДЕРНУ**

У статті здійснюється аналіз вирішення важливої теоретичної та методологічної проблеми соціальної єдності в ситуації радикального соціокультурного плюралізму та пошук рішення проблеми поєднання перспектив солідарності і справедливості через реконструкцію і порівняльний аналіз соціально-філософських моделей постмодернізму, «етики дискурсу» і мультикультуралізму.

Ключові слова: ситуація постмодерну, справедливість, солідарність, плюралізм, неолібералізм, компліментарність, компаративістика, мультикультуралізм.

Ковнеров А.

кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социально-политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета

**СПРАВЕДЛИВОСТЬ В ФИЛОСОФСКОМ ДИСКУРСЕ
ПОСТМОДЕРНА**

Осуществляется анализ решения важной теоретической и методологической проблемы социального единства в ситуации радикального социокультурного плюрализма, а также поиск, решения проблемы соединения перспектив солидарности и справедливости через реконструкцию и сравнительный анализ социально-философских моделей постмодернизма, «этики дискурса» и мультикультурализма.

Ключевые слова: ситуация постмодерна, справедливость, солидарность, плюрализм, неолібералізм, компліментарність, компаративістика, мультикультуралізм.

Kovnerov A.

candidate of philosophical sciences, associate professor chair of philosophy, socio-political and legal sciences of the Donbass state pedagogical university

**JUSTICE IN PHILOSOPHICAL DISCOURSE
OF POSTMODERN**

In article the analysis of the decision of an important theoretical and methodological problem of social unity in a situation radical social pluralism, and also search of a solution of a problem of connection of prospects of solidarity and justice through reconstruction and the comparative analysis of socially – philosophical models of a postmodernism, “ethics of a discourse” and multiculturalism is carried out.

An important issue today for practice and for social theory is pluralism. Particularly relevant in this way determine the eve of the most important political events in Ukraine, namely, the signing of a European association, as the most radical liberal option – progress that brings contemporary Ukrainian society in to the

European society of freedom, equality and Brotherhood. Understanding the leading edge areas of foreign and national philosophy of postmodernism is solved along with important theoretical and methodological problems of social cohesion in a situation of radical social and cultural pluralism and the search for a solution combining perspectives of solidarity and justice through reconstruction and comparative analysis of the social and philosophical models of postmodernism, «discourse ethics» and multiculturalism.

Given the scientific achievements of various philosophers, could reformulate and resolve important theoretical and methodological problem of social cohesion in a situation of radical social and cultural pluralism.

***Keywords:** a postmodern situation, justice, solidarity, pluralism, neoliberalism, complimentarnosty, comparativistuka, multiculturalism.*

Постановка проблеми. Перш ніж почати розмову щодо постмодерну, необхідно мати на увазі, що цей термін використовується у трьох основних значеннях: по-перше, він розуміється як стиль у мистецтві, особливо у таких його видах, як література, архітектура, театр; по-друге, термін «постмодерн» часто використовується для визначення сутності сучасної епохи; по-третє, постмодернізм розуміється і використовується як методологія, тобто як сукупність концептуальних установок, методів та принципів вивчення об'єктів. Незважаючи на відмінності, усі ці три сутності взаємопов'язані: ідентифікація сучасної епохи як «ситуації постмодерну» неможлива без паралельного вироблення концептуальних форм та методичних засобів для здійснення такої ідентифікації. Можна критикувати постмодернізм у мистецтві, однак заради справедливості необхідно визнати, що він був першою формою інтелектуальної реакції на розбіжності буття, породжені онтологічним плюралізмом. Для розуміння сутності постмодерністського підходу до визначення та вирішення проблеми справедливості, необхідна експлікація цих основних значень поняття «постмодерну».

Аналіз останніх досліджень. Можна відзначити плідність наукових розвідок щодо осмислення сутності постмодерністського підходу до визначення та вирішення проблеми справедливості, здійснених сучасними українськими авторами: Г. Аляєвим, А. Бичко, І. Бичко, П. Гнатенко, Ю. Шабановою, В. Ярошовцем та ін.

У сучасній науковій літературі, зокрема, у працях М. Поповича, Д. Затонського, Є. Подольської, О. Радченко, Т. Заваженко, С. Чукіна [6] та ін., все більш виникає проблема вирішення питання: яким шляхом суспільство має вибирати свої цілі і яка роль раціональності у їх виборі та реалізації. Особливо актуальне визначення цього шляху напередодні найважливішої політичної події для України, а саме, підписання європейської асоціації, як найрадикальнішого ліберального варіанту – Прогресу, що наближує сучасне українське суспільство до європейського суспільства Свободи, Рівності і Братерства.

Мета дослідження полягає в осмисленні провідних сучасних напрямків зарубіжної та вітчизняної філософії постмодернізму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою проблемою утворюючою даністю сьогодення як для практики, так і для соціальної теорії є плюралізм. Радикальна плюралізація дійсності, що з'явилася «незапланованим» наслідком процесу модернізації західного типу, поставила під сумнів звичні форми і способи індивідуальної та групової ідентичності і відправила до архіву попередні класичні соціально-філософські теорії. Соціальний світ виявився розбіжним на рівні субстанціальних підстав та втратив форму єдиного цілого. Це проявляється у поглибленні відмінностей між окремими індивідами, культурними групами та цілими державами, у наростаючому нерозумінні між суб'єктами соціальної дії, у появі та збільшенні різного толку конфліктів.

Плюралізм – це повністю натуральний стан суспільного буття, характерний тим, що в ньому одночасно співіснують різні культурні форми, життєві й когнітивні практики. Різноманітність і диференціація є важливими показниками прогресивності, і проблема замикається не у факті плюралізму, а в його якості, тобто у тому, наскільки глибокими є відмінності, маючи місце в основі існуючого різноманіття світу.

Нинішній соціокультурний плюралізм відрізняється від плюралізму епохи модерна наступними рисами: а) відмінності, які лежать в основі прояву різноманіття світу, мають принциповий характер і не піддаються зведенню у єдність за допомогою звичних процедур раціонального дискурсу; б) прагненню до єдності у сучасному плюральному світі протистоять могутні центри обіжні тенденції, що спрямовані на збереження локальної (індивідуальної або групової) ідентичності; в) спроби насильницького згладжування існуючих відмінностей сприймаються їх носіями як велика несправедливість та провокують жорсткий супротив, що призводить до відкритих зіткнень; г) будь-яка форма єдності (солідарності) в сучасному плюральному світі потребує легітимації у перспективі справедливості, що розуміється у широкому сенсі як повага до відмінностей.

Інтелектуальною реакцією на факт радикального ціннісного плюралізму з'явилися розгорнуті у 80-ті роки ХХ століття дискусії з приводу того, наскільки цей плюралізм свідкує про зміну історичних епох. У результаті спорів з'явилася безліч філософсько-історичних узагальнень, використовуючи різні «ярлики» для визначення нинішньої сучасності: «постіндустріальне суспільство», «постісторичний стан», «одредактований модерн», «ситуація постмодерну». Приставка «пост», що використовується у більшості назв, свідкує, з однієї сторони, про генетичний зв'язок нинішньої епохи з попередньою, а з іншого боку, служить підтвердженням невизначеного, перехідного стану сучасного періоду історії.

З причин, які детально будуть викладені та аргументовані у цій науковій статті, автор визнає поняття «постмодерну» найбільш вдалим з вищезазначених для характеристики сучасної епохи. Воно зустрічається у різних модифікаціях, - «епоха постмодерну», «ситуація постмодерну», «постмодерніти», - але ж принципової різниці між змістом, прихованим за цими назвами, немає, та його суть достатньо точно виразив Е. Гідденс: «До чого зазвичай відноситься поняття «постмодерніти»? Поміж загального відчуття життя у період виразної

невідповідності з минулим даний термін зазвичай означає, в цьому разі одне, а частіше, не тільки одне, з нижче визначеного: ми встановили, що нічого не можна знати напевно, оскільки стала наявною безнадійність усіх попередніх «підстав» епістемології; «історія» лишилася телеології, і, як слідство, ніяку версію прогресу неможна переконливо захищати; виникла нова соціальна і політична реальність, у якій на перше місце виходять проблеми захисту навколишнього середовища та, можливо, нових суспільних рухів взагалі» [1, с.110].

Для нас важлива не тільки ця характеристика, але ж і додаток, зроблений Гідденсом далі, де він підкреслює, що невизначеність та розпливчастість постмодерну не повинні сприйматися як свідоцтво неможливості по відношенню до нього інтелектуальної активності. Це означає, що ситуація постмодерну стає об'єктом рефлексії, у тому числі й філософської, кінцевою метою якої є виявлення та опис ідентифікаційних ознак постмодерну.

Від «постмодерну» як історичної епохи ми відрізняємо «постмодернізм», розуміючи під останнім один зі способів інтелектуальної реакції щодо постмодерну.

Щоб розкрити причини вичерпаності «проекту модерну» та виявити можливі рішення артикульованих ситуацій постмодерну проблем, в першу чергу проблеми єдності у плюральній середі, філософський дискурс постмодерну використовує перспективу справедливості, розглядаючи її не тільки як нормативну, але й як онтологічну категорію.

Високий статус справедливості, що розуміється як повага до іншого, не скасовує необхідності глобальної солідарності перед обличчям проблем, породжених соціально-політичною і техніко-економічною активністю сучасного людства. Серйозне погіршення середовища мешкання людей, неконтрольований ріст народонаселення, розповсюдження зброї масового знищення, збільшення вогнищ національної та релігійної нетерпимості та інші факти, що характеризують сучасну світову ситуацію, потребують спільних зусиль і колективної відповідальності. Однак це можливо лише у тому разі, якщо існує свідомість співпричетності людей єдиному цілому – людству. Відповідальність можна відчувати тільки перед тими, хто близький та дорогий. Вона передбачає єдність «Ми», або, іншими словами, солідарність. Однак основною і, на перший погляд, непереборною перешкодою на шляху глобальної солідарності стоїть вимога справедливості, згідно з якою жодна форма об'єднання не повинна здійснюватися за рахунок поправлення інтересів кого-небудь з тих, хто залучається до цього об'єднання.

Неможливість постановки та рішення проблеми глобальної солідарності без перспективи справедливості призвела до того, що з початку 80-х років ХХ століття тема справедливості стає домінуючою у західній філософії. Остання, за формою та за змістом розглянутих питань, набуває рис практичної філософії, у центрі уваги якої стоять не проблеми істини, а проблеми моралі, права і політики. Платон і Гегель поступилися місцем Аристотелю й Канту. Провідні філософи сучасного Заходу, які входять за індексом цитування в першу

п'ятірку, - Ж. Дерріда, Ю. Габермас, Р. Рорті, Дж. Ролз і А. Макінтайр, - вважають проблему справедливості пріоритетною у своїх дослідженнях.

На ренесанс практичної філософії, поміж вказаних раніш обставин, позитивний вплив мала криза соціально-філософської моделі лібералізму. Пануюче протягом останніх трьох століть переконання, ніби специфічна комбінація ліберальних свобод, демократичного представництва та соціального порядку, що втілює ідеали держави благодіяння і ринкової економіки, є відповіддю на питання про справедливу соціально-політичну організацію, стало проблематичним у ситуації культурного плюралізму. Тому майже ті теоретики західної соціально-філософської й економічної думки, які присвятили все життя легітимації принципів лібералізму, цього часу змушені визнати вичерпність його потенціалу. Зокрема, Дж. К. Гелбрейт пише з цього приводу: «У справедливому та розумному суспільстві стратегія і дія непідвласні ідеологічним доктринам. Дії повинні базуватися на аналізі переважних фактів та обставин кожного конкретного випадку. Приємно, звичайно, демонструвати з почуттям глибокого задоволення своє економічне та політичне кредо: «Я є твердим прихильником системи вільного підприємництва» або «Я цілком підтримую соціальну роль держави», - однак подібні вимови означають відхід від необхідності серйозно розмірковувати над цими проблемами в області поріжних розмов» [2, с.232].

Недостатність ліберальної концепції справедливості стала особливо наявною у ході полеміки між теоретиками неолібералізму та так званими «комунітаристами». Відправною точкою спорів стало обговорення концептуальних положень роботи американського філософа Джона Ролза «Теорія справедливості», в якій викладено модернізований варіант ліберальної концепції справедливості. Книга Ролза була опублікована у 1971 році, але її центральні ідеї уточнювалися та коректувалися автором у більш пізніх роботах. З критичної рефлексії теорії справедливості Ролза з'явилися роботи, які або прямо продовжують цю теорію, або розвивають ліберальну перспективу, але інакше, ніж Ролз, або ж зовсім відхиляють лібералізм з комунітаристською чи феміністською позицією. Деякі автори зробили акцент на розробку специфічних концепцій справедливості, виходячи зі значимості тієї сфери, для легітимації якої застосовується перспектива справедливості [5, с.145-146].

Триваюча протягом десятиріччя дискусія щодо проблеми справедливості, на початку 90-х років зіткнулася зі значними концептуальними та методологічними труднощами, викликаними відсутністю належного філософського «каркасу». Стало наявним, що всі розмови про справедливість мають сенс лише у тому випадку, якщо діє визначеність в приводу таких питань:

а) чи може бути вироблена концепція справедливості, що претендує на універсальну значимість, тобто, простирається за межі визначеного контексту;
б) чи можливо застосовувати по відношенню до справедливості процедури раціонального обґрунтування?

Тільки після того, як до обговорення проблеми справедливості були задіяні ведучі філософи сучасного Заходу, перш за все К.-О. Апель,

Ю. Габермас, Ж. Дерріда, Ж.-Ф. Ліотар та Р. Рорті, намітився вихід з того глухого кута, в якому вчення про справедливість виявилось через відсутність відпрацьованої філософської позиції. Кожний з зазначених мислителів спробував застосувати для легітимації перспективи справедливості основні положення своїх загально – філософських поглядів, і, виходячи з цього, можна вести розмову про три принципово відмінних один від одного підходи до обґрунтування справедливості:

а) постмодерністський, представлений у роботах Ж.-Ф. Ліотара, Р. Рорті та Ж. Дерріди та деяких інших філософів;

б) «етику дискурсу», розроблену Апелем та Габермасом, що продовжує традиції «проекту модерну» в обґрунтуванні моралі та права;

в) теорію мультикультуралізму, в якій здійснена спроба уникнути крайнощів, мають місце у перших двох підходах, та запропонувати рішення, оптимально поєднуючи інтереси глобальної солідарності з повагою культурної своєрідності.

Зазначені концепції співзвучні у тому, що без вирішення проблеми справедливості неможливе обговорення теми соціальної єдності в ситуації культурного плюралізму, але вони принципово розходяться у питанні щодо можливостей та меж філософського обґрунтування справедливості.

Враховуючи участь філософів у обговоренні проблеми справедливості, намітився вихід з кризи ідентичності, яку переживає загально – філософська теорія. Непопулярність та недоречність епістемологічних досліджень в умовах, коли від філософії чекають активної участі в обговоренні та вирішенні проблем соціальної єдності, поставили філософію в становлення, коли вона повинна виправдовувати свою необхідність та корисність, не втрачаючи при цьому статусу філософського знання. Найбільш оптимальним виходом був той, до якого дійшли Габермас, Рорті та Дерріда: від того, що філософське обґрунтування спрямоване не на істину, а на солідарність і справедливість, воно не стає іншим у порівнянні з класичним філософським дискурсом. У сучасних умовах, щоб виправдати своє існування й довести свою суспільну значущість, філософія повинна прийняти форму практичної філософії, переважно філософії права та політики.

Приведені вище аргументи дають підстави для висновку про те, що проблема справедливості є пріоритетною темою філософських досліджень, сприяє прогресу філософської теорії і, крім того, маніфестує в такій важливій практичній задачі, як будівництво солідарного глобального порядку. Обставинний порівняльний аналіз найбільш значимих концепцій справедливості, розпочатий у цьому дослідженні, необхідний, на нашу думку, для того, щоб, по-перше, реконструювати ті аспекти поняття справедливості, які поєднуються з поняттям солідарності, та, по-друге, для того, щоб уточнити дисциплінарний статус концепції справедливості, тобто для визначення найбільш оптимальної форми, в якій може бути проведене філософське обґрунтування справедливості.

Незважаючи на те, що в західній філософії проблема справедливості вже більше десяти років є пріоритетною темою досліджень, у вітчизняній

філософській літературі немає робіт, присвячених її цілісному філософському аналізу, особливо в єдності з проблемою солідарності. В той же час мається ряд монографій та статей, присвячених різним аспектам справедливості. Частіше за все проблема справедливості розглядається в контексті обговорення моральних проблем, а також ці дискусії супроводжуються з правових, релігійних, етнічних питань. З публікацій щодо питань справедливості слід виділити роботу Б. Маркова, в якій справедливість розглядається як обов'язкова умова соціалізації та індивідуалізації людини [3, с.89-90], та статтю А. Смирнова, який здійснив порівняльний аналіз концепцій справедливості у традиційній ісламській та західній культурах, виходячи з розуміння справедливості як важливого онтологічного параметра буття [4, с.113-122].

За винятком цих робіт, у вітчизняній літературі відсутні дослідження, в яких питання справедливості аналізувалися б у зв'язку з проблемою соціальної єдності та розглядалися в якості методологічного й концептуального «ключа» до постановки і вирішення проблеми солідарності. Це, незважаючи на те, що проблема соціального порядку в мультикультурному середовищі для України не менш актуальна, ніж для Європи та Америки.

Автор наукової статті звертає увагу на те, що дослідження з самого початку зіткнулося з методологічною проблемою, без попереднього вирішення якої воно було б неможливим. Суть цієї проблеми складається з того, що справедливість вважається нормативним поняттям та, згідно з класичною традицією, не піддається раціональному обґрунтуванню, а солідарність (соціальна єдність) виявляється теоретичним поняттям і входить до компетенції чистого розуму. Дуалізм нормативних та логічних суджень характерний для класичної західної філософії та отримав оформлення у принципі компліментарності, згідно з яким нормативні судження належать до сфери приватних оцінок та не можуть бути застосовані для аналізу соціальних дій. Істина не може бути справедливою, а справедливість не підлягає розгляду з точки зору істини, - такий вердикт класичного підходу до проблеми.

Оскільки справедливість розглядається нами як «ключ» до соціальної єдності, необхідно було б знайти можливість подолання дихотомії нормативних і раціональних суджень у рамках одного рішення. З цією метою ми використали принцип, закладений Аристотелем у його вчення про «верстви буття», згідно з яким «верстви буття» відрізняються між собою якісною визначеністю та типами причинності.

У соціокультурному бутті ми виділяємо рівень фундаментальних, «останніх» інтересів і цінностей, з якими індивіди та соціальні групи пов'язують свою ідентичність та рівень «передостанніх» інтересів і цінностей. Увага до першого рівня, що виявляється у відмові від спроб його «зовнішньої» організації, відповідає справедливості в нинішньому її розумінні. «Передостанній» рівень містить інтереси та цінності, які мають важливе значення для життєдіяльності учасників соціальної дії, але можуть бути реалізовані тільки у загальному соціальному просторі. Виходячи з цього, вимога соціальної єдності на цьому рівні не суперечить вимозі справедливості

по відношенню до тих інтересів і цінностей, які розглядаються індивідами та групами як неодмінна вимога ідентичності. Будучи вдячним такому розумінню побудови соціокультурного буття, вдається поєднати в одній теоретичній та практичній моделі перспективи справедливості і солідарності.

Важливою складовою методології дослідження є метод філософської компаративістики, який потребує, при обговоренні будь-якої проблеми, задіяти максимально можливу кількість філософських традицій. Проблема справедливості у цьому сенсі не є винятком. Взаємодоповнюючи одне одного, філософські перспективи забезпечують, у кінцевому рахунку, повне та цілісне уявлення про зміст та роль принципу справедливості.

Висновки. Осмислення провідних сучасних напрямків зарубіжної та вітчизняної філософії постмодернізму автором вирішується поряд з важливою теоретичною та методологічною проблемою соціальної єдності в ситуації радикального соціокультурного плюралізму та пошуком рішення проблеми поєднання перспектив солідарності і справедливості через реконструкцію і порівняльний аналіз соціально-філософських моделей постмодернізму, «етики дискурсу» і мультикультуралізму.

Автору статті, враховуючи наукові здобутки різних філософів, вдалося по-новому сформулювати та вирішити важливу теоретичну й методологічну проблему соціальної єдності в ситуації радикального соціокультурного плюралізму. Ця проблема ставиться як проблема поєднання перспектив солідарності та справедливості, а пошук рішення здійснюється через реконструкцію і порівняльний аналіз соціально-філософських моделей постмодернізму, «етики дискурсу» та мультикультуралізму.

У ході дослідження автору також вдалося показати теоретичну нездатність стверджувать щодо повних розбіжностей буття в ситуації постмодерну і неможливості солідарності, яка простягається за межі обмеженої локальної спільності. Навіть філософи, які вважаються класиками постмодерністського дискурсу, зокрема, Ліотар, Дерріда та Рорті, визнають в останніх своїх роботах необхідність та можливість ставити й вирішувати проблему глобальної єдності, через те, що людство пов'язано з проблемами, що породжені неконтрольованою техніко-економічною і соціально-політичною активністю людей.

Література

1. **Гідденс Е.** Наслідки модерніти / Е. Гідденс // Нова індустріальна хвиля на Заході. Антологія. – М.: Academia, 1999.
2. **Гелбрейт Дж. К.** Справедливое общество / Дж. К. Гэлбрейт // Новая постиндустриальная волна на Западе. – М.: Алетейя, 1970.
3. **Марков Б. В.** Философская антропология. Очерки истории и теории / Б. В. Марков. – СПб.: Лань, 1997.
4. **Смирнов А.** Справедливость (Опыт контрастного понимания) / А. Смирнов // Средневековая арабская философия: Проблемы и решения. – М.: Восточная література, 1998. – С. 113-122.

5. Hufte O. Politische Gerechtigkeit / O. Hufte. – Fr. – am – Main: Suhrkamp Verlag, 1987.

6. Чукин С. Г. Проблема справедливости в философском дискурсе постмодерна / С. Г. Чукин. – Санкт Петербург: С. Петербург. гос. ун-т, 2000. – 323 с.

REFERENCES:

1. Giddens E. Posledstviya modernitu / E. Giddens // New industrial wave in the West. Anthology. – M.: Academy, 1999.

2. Gelbreyt J. K. To Fair society / J. K. Gelbreyt // New post-industrial wave in the West. – M.: Aleteiy, 1970.

3. Markov B. V. Philosophical anthropology. History and theory sketches // B. V. Markov. – SPb. Fallow deer, 1997.

4. Smirnov A. Justice (Experience of contrast understanding) / A. Smirnov // Medieval Arab philosophy: Problems and decisions. – M.: East Literature, 1998. – Page 113-122.

5. Hufte O. Politische Gerechtigkeit / O. Hufte. – Fr. – am – Main: Suhrkamp Verlag, 1987.

6. Chukin S. G. Justice problem in a philosophical discourse of a postmodern / S. G. Chukin. – S. Petersburg.: S. Peterb. the state un-t. 2000. – 323 p.

УДК 340.12:177.9:343.211.4

Ковнеров А.

ассистент кафедры философии, социально-политических и правовых наук
Донбасского государственного педагогического университета

ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМЫ ДЕЯНИЯ И ВОЗДАЯНИЯ

В статье проводится анализ историко-философской и философско-правовой мысли по проблеме деяния и воздаяния в аспекте проблемы справедливости, права и нравственности.

Ключевые слова: право, нравственность, деяние, воздаяние, справедливость.

Ковнеров О.

ассистент кафедры философии, социально-политических и правовых наук
Донбасского державного педагогического университета

ИСТОРИКО-ФИЛОСОФСКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМЫ ДІЯННЯ ТА ВІДПЛАТИ

Здійснюється аналіз історико-філософської та філософсько-правової думки щодо проблеми діяння і відплати в аспекті проблеми справедливості, права та моральності.

Ключові слова: право, моральність, діяння, відплата, справедливість.

Kovnerov A.

assistant to chair of philosophy, socio-political and legal sciences of
DVNZ «Donbass State Pedagogical University»

**HISTORICO-PHILOPHICAL ASPECT OF A PROBLEM
OF PROBLEM OF ACT AND REQUITAL**

In article the analysis, of historic – philosophical and legal thought on an act and requital problem in aspect of a problem of justice, the right and morality is carried out.

Question act and reward with full right can with number is perpetual problems of mankind Requirements compliance act and reward: in particular, the rights and duties coombemcmбue, labor and with attitude, merit and of recognition, crime and punishment associated of justice.

The problem act and reward, as and problem of justice is not only question the theory, but with associated is region virtually action and everybody should be personally with attitude man. In the history Patriotic philosophical and legal thoughts. Theory punishment as reward took imported Location. Therefore always in the center of attention remained philosophers and other scholars of law, especially in terms of lagel modern Ukrainian state.

In this work the problem of deeds and reward was explored in the context of law and morality and as a theoretical-methodological tools was used on one of the main works century Solovieva.

Burova M. explored in Russian philosophy of the problem of deeds and reward in the aspect of the dialectics of law and morality, good and evil.

G. Nazarenko in the course studies the problems of deeds and reward shows mechanism to respond to wrongful acts.

A. Rarog draws attention to the application of measures of exposure to the offender for the act committed by the state.

I. Foynychiy the study links to his teaching about punishment. N. Tygantcev shows the mechanism of relations between the state and the offender.

An important aspect of the study are theoretical characteristics signs of punishment, which defines A. Kistiakivsky.

Keywords: *right, moral, act, requital, justice.*

Постановка проблеми. Вопрос деяния и воздаяния с полным правом можно отнести к числу вечных проблем человечества. Требование соответствия деяния и воздаяния: в частности, соответствия прав и обязанностей, труда и вознаграждения, заслуг и их признания, преступления и наказания непосредственно связаны со справедливостью. Проблема деяния и воздаяния, как и проблема справедливости, является не только вопросом теории, но связана с областью практического действия и личного мироощущения каждого человека. В истории отечественной философско-правовой мысли теория наказания, как воздаяния, занимает важное место, поэтому всегда оставалась в центре внимания философов права и других ученых, особенно, в условиях современного правового украинского государства.

Анализ последних исследований. Автором статьи данный вопрос исследовался в диссертационной работе «Проблема справедливости в русской философии конца XIX – начала XX веков (историко-философский анализ)». В этой работе проблема деяния и воздаяния исследовалась в контексте права и нравственности, при этом, в качестве теоретико-методологического инструментария, был использован один из главных трудов Владимира Соловьева «Оправдание добра». В этой работе Соловьев рассматривает философско-правовой аспект деяния и воздаяния, определяет природу морально-правовых отношений и значение более справедливой, и человеколюбивой общественной опеки над преступником с перспективой его перевоспитания [6, с. 48-65].

М. Бурова исследовала в русской философии проблему деяния и воздаяния в аспекте диалектики права и нравственности, добра и зла. С ее точки зрения в русской философской традиции конца XIX – начала XX века выявляется сложная диалектика деяния-воздаяния, констатирующая, что зло вызывает зло, добро множит добро. В этой связи проведенный в исследовании М. Буровой анализ взглядов русских философов на проблему смертной казни, на наш взгляд, имеет особую актуальность в современных условиях, в связи с осмыслением реалий правового и нравственного сознания [1, с. 105-112].

Г. Назаренко в ходе исследования проблемы деяния и воздаяния показывает механизм реагирования на противоправные деяния, отмечая, что применение к преступнику таких мер наказания, как например, многолетние сроки заключения в местах лишения свободы, позволяют обществу получить моральное удовлетворение, почувствовать, что государство адекватным образом прореагировало на совершенное преступление [13, с. 156].

А. Рарог, разрешая проблему воздаяния за совершенное деяние, обращает внимание на то, что применение мер возмездия со стороны государства к преступнику, утоляет негодование, возникающее у людей, в связи с совершением преступления, возвращает уверенность в том, что государство является способным защитить их от преступников [14, с. 185].

И. Фойницкий свое учение о наказании, как воздаянии, связывает с принуждением, которое направлено против какого-то блага правонарушителя – его имущества, свободы и т. д. [17, с. 9].

Н. Таганцев, указывал: «... из понятия преступного деяния вытекает, что наказание представляется выражением того особого отношения, которое возникает между учинившим это деяние и государством...» [15, с. 8, 51].

А. Кистяковский в своих началах русского уголовного законодательства выделяет признаки наказания: это меры, которые по приговору принимаются против преступника; они причиняют ему страдания; наказание есть прямое следствие преступления; наказание является реакцией со стороны общества, интересы которого задеты преступлением [16, с. 686].

К исследованию по данной тематике были задействованы современные украинские философы, в частности: Г. Аляев, А. Бычко, И. Бычко, П. Гнатенко, Р. Додонов, В. Пронякин, А. Токовенко, В. Окороков, Ю. Шабанова, В. Ярошовец и др.

Цель исследования состоит в осуществлении историко-философского и философско-правового анализа проблемы деяния и воздаяния.

Изложение основного материала исследования. Исходя из того, что проблема деяния и воздаяния как возмездия, направленного на восстановление справедливости, восходит к древнейшим временам, автором статьи было принято решение исследовать данную проблему в историко-философском аспекте.

В ходе историко-философского анализа проблемы деяния и воздаяния, мы хотим более подробно показать, каким образом данный вопрос исследовался в других философских работах, в частности, в работе Ю. Кива-Хамзиной [5]. Рассматривая месть как одну из первых до государственных форм воздаяния, в первую очередь — за убийство, необходимо отметить, что она не имела под собой правовых, в современном понимании этого термина оснований, однако, была общепризнанным способом наказания за совершенное преступление и находила полное подтверждение своей правомерности в сакральных текстах. В Пятикнижии Моисея: «...убийцу должно предать смерти; мститель за кровь сам может умертвить убийцу. Лишь только встретит его, сам может умертвить его. Если кто толкнет кого по ненависти, или с умыслом бросит на него что-нибудь так, что тот умрет, или по вражде ударит его рукою так, что тот умрет, то ударившего должно предать смерти: он убийца; мститель за кровь может умертвить убийцу, лишь только встретит его».

Как показал нам анализ проблемы исследования, в процессе становления общественных отношений месть пытались включить в систему правил, требующих от лица мстящего не переступать определенных границ. Это имело свои основания в том, что изначальное право мести освобождало исполнителя от любых обязательств, позволяя все вплоть до клятвопреступления. Другой причиной попыток ограничить реализацию кровной мести было отсутствие в этом виде наказания разумных пределов, что влекло за собой бесконечный ряд ответных актов возмездия. Отголоски этих процессов обнаруживаются уже в легенде о братоубийце Каине, когда Яхве своими словами «всякому, кто убьет Каина, отмстится в семеро» не позволяет семейству Адама втянуться в войну на истребление. В приведенном примере мы видим один из наиболее важных в нашем случае аспектов проблемы, а именно — возмездие может, а в ряде случаев должно иметь ограниченный характер. Но подобное ограничение не касается самого верховного существа, которое воздаст человеку так, как считает нужным. Это можно наблюдать, например, при обращении к древнегреческой мифологии, где Прометей, Тантал, Сизиф терпят ужасные муки за свои проступки перед богами, однако говорить об адекватности наказания проступку в данных случаях не приходится. То же самое можно сказать и об истории Троянской войны, описанной в «Илиаде» Гомера, когда наказанием за похищение Елены становится гибель целого царства, а определяющую роль в трагедии Илиона играют оскорбленные чувства соперничающих друг с другом олимпийских божеств.

Историко-философская мысль, применительно к человеку представляет нам утверждение о необходимости адекватных ответных мер. Так например, в

законх Хаммурапи [7] «широко применялся принцип воздаяния равным за равное, буквально соответствовавший библейскому «око за око». Преступивший закон восполнял урон, который он нанес, и отвечал своей жизнью за смерть другого свободного человека, даже если эта смерть не являлась следствием предумышленного убийства. Закон требовал смерти недобросовестного строителя, по чьей вине обрушился дом и погиб его хозяин, и смерти сына строителя, если под развалинами погиб сын хозяина дома».

Упомянутый фрагмент Ветхого Завета также декларировал принцип соответствия наказания совершенному проступку: «И сказал Господь Моисею: Кто убьет какого-либо человека, тот предан будет смерти. Кто убьет скотину, должен заплатить за нее, скотину за скотину. Кто сделает повреждение на теле ближнего своего, тому должно сделать то же, что он сделал: перелом за перелом, око за око, зуб за зуб; как он сделал повреждение на теле человека, так и ему должно сделать. Кто убьет скотину, должен заплатить за нее; а кто убьет человека, того должно предать смерти».

В приведенных примерах мы имели дело в первую очередь с воздаянием как возмездием, которое совершается над человеком либо антропоморфным божеством, либо самим человеком над себе подобным. В первом случае говорить о восстановлении некоей высшей справедливости не представляется возможным, ввиду того, что сами олимпийцы подчинены велениям рока и должны следовать своему жребию. Во втором случае это тем более невозможно, так как несовершенное существо обязано следовать предписаниям божества, но при этом постоянно должно помнить, как отражено в «Большой энциклопедии Кирилла и Мефодия», что истинным воздаятелем является только Творец, который сам совершенно определенно установил распределение ролей: «Мне отмщение и Аз воздам» — «У меня отмщение и воздаяние», «ибо близок день гибели их, скоро наступит уготованное для них». Нам кажется, что именно здесь впервые с достаточной полнотой проявляются интересующие нас аспекты исследуемой проблемы, а конкретно — воздаяние как способ взаимодействия абсолюта с сотворенным им миром.

Наиболее остро и откровенно вопрос о воздаянии был поставлен в таком виде анонимным автором «Книги Иова». Мысль о том, что воздаяние само по себе выступает, как особая форма отношений между человеком и абсолютном, включена здесь в контексте сложных философских построений о сути волений и хотений верховного существа, о причинах поущения зла на земле и т.п. В то же время вопрос о том, насколько справедливо воздаяние, исходящее от горнего мира в данном тексте не возникал, хотя одной из причин представленного в «Книге Иова» финала, как справедливо отмечал еще Филарет, было учение «мудрых» о воздаянии. Раскрывая поднятие «мудрых», Филарет отождествляет их с «классом людей», который «у греков в то время назывался философами» и вслед за автором библейского текста подтверждает принципиальную невозможность, как рационального решения самой проблемы, так и осмысления ее «справедливой» составляющей человеческим рассудком. Необходимо сказать, что такое решение названного аспекта проблемы осталось

неизменным вплоть до наших дней, что объясняется заданными христианским канонем «правилами игры» [10, с. 355].

Другим направлением в исследовании воздаяния традиционно является анализ ее эсхатологической составляющей. Это можно видеть на примере статей фундаментального «Полного Православного Энциклопедического словаря» (1912 г.). Само понятие воздаяния для авторов данного издания связано в первую очередь с эсхатологической линией Библии. У евреев это понятие имело широкий смысл, служа указанием времени вообще, как, например, «день Иеговы», то есть время божественного воздаяния»; фарисеи «веровали в бессмертие души, воскресение мертвых и будущее воздаяние; души благочестивых снова соединятся с телами другими, более чистыми, и будут жить в царстве Мессии». При этом христианские экзегеты неоднократно отмечают, что воздаяние может быть как поощряющим, так и репрессивным. Так, совесть «производит в человеке, с одной стороны, беспокойство и боязливость, а с другой — мучительное ожидание будущего воздаяния». Но тем не менее именно без репрессивного воздаяния иудео-христианская система немыслима. И вряд ли случайно, что в числе двенадцати анафемствований, провозглашаемых от имени церкви во время недели православия на втором месте находится анафема «всем, отвергающим необходимость пришествия на землю, страдания и смерти Сына Божия для спасения человека, приснодевство Пресвятой Богородицы, бессмертие души, кончину века, суд и вечное воздаяние по делам».

Если же говорить о философском взгляде на проблему, то здесь имеется ряд отличительных черт, вызванных самой природой собственно философского дискурса, не склонного к догматизму и безоговорочному признанию авторитетов. Так, Дидро, говоря о воздаянии, приходит к парадоксальному выводу: «Если почитаемый бог есть лишь существо, имеющее власть над своим созданием, которое воздает ему почести только по причине рабского страха или корыстной надежды, а также, если ожидаемое воздаяние или наказание, которого оно боится принуждает его делать добро, к которому оно испытывает отвращение, или отказаться от зла, которое его привлекает, то мы доказали, что в создании этом нет ни добродетели, ни добра». Здесь мы видим, как, не отрицая рассматриваемый нами атрибут верховного существа Дидро, тем не менее, достаточно убедительно отрицает возможность установления нравственного порядка на земле именно через воздаяние, даже если оно исходит непосредственно от Абсолюта [3, с. 146].

Кант представлял антагонистическое французскому материализму направление в философии. Рассматривая вопрос о согласии политики и морали, указывал в своем философском проекте «К вечному миру», что «каждый уверен относительно себя самого, что он свято хранил бы понятие права и верно следовал бы ему, если бы он мог ждать того же от любого другого; это гарантирует ему отчасти государство, совершая тем самым большой шаг в сторону моральности, который (не будучи еще моральным шагом) превращает понятие о долге в самоцель без мысли о воздаянии» ставя, таким образом,

право и самосознание субъекта выше карательных потенций творца мира земного и мира небесного [4, с. 222-223].

Гегель в свою очередь рассматривал вопрос о воздаянии в разных контекстах. Например, в религиозном аспекте воздаяние для него выступает как специфическая форма отношений человека и божества: «... Он за свои дары получает воздаяние от благодарного божества и доказательства его благоволения, в котором он связал себя с божеством посредством труда, не в надежде и не в будущей действительности, а оказывая почести и принося дары, он непосредственно наслаждается своим собственным богатством и убранством». В том же случае, когда дело касалось правовых аспектов проблемы, Гегель вопрос о воздаянии решает по-другому, исключая понятие воздаяния из своих построений. Это можно видеть, в первую очередь, при анализе того, как Гегель работает с источниками, которые были использованы при написании «Философии права». Убедительным подтверждением наших слов может служить фрагмент, который комментирует гегелевское понимание вопроса мести: адекватность данного «наказания» совершенному преступлению и т. д. Апеллируя к Грисхайму, Гегель приводит следующие мысли современника: «Наказание может иметь место только в государстве, вне его оно является мстящей справедливостью. На ранней стадии развития государства справедливость есть месть, и от субъективной воли потерпевшего зависит, заставит ли он преступника претерпеть то, что он заслужил. Мечь здесь вообще деяние возмездия, относящееся к особой воле, все зависит от того, хочет ли эта воля отомстить; человек может отвлечься от качественного и количественного объема того урона, который был ему нанесен, и может воспринять нарушение своих прав как бесконечное, поскольку он был поражен в своих правах как свободный субъект. Абстрактная свобода в качестве абстрактной не ограничена, не имеет определенного объема. Следовательно, нарушение абстрактной свободы есть бесконечное нарушение, поэтому воздаяние также может быть бесконечным» [2, с. 301-304].

Благодаря усилиям немецкой классической философии вопрос о воздаянии был снижен до уровня правовой проблематики, однако русская философия в XIX-начале XX вв. вновь вывела вопрос на уровень отношений в системе «абсолют-человек», одновременно усилив морально-этическую составляющую вопроса. Яркий пример позиции русских мыслителей мы видим в размышлениях известного юриста и философа Б. Н. Чичерина: «...Нравственный закон, который, безусловно, обещает исполнителю справедливое воздаяние, раскрывает нам, почему в настоящей жизни добродетель не только не может, но и не должна получить ожидающей ее награды. Если бы добродетель сама собою вела к полному удовлетворению человека, то не было бы заслуги, не было бы и вины» [11, с. 250-252].

При анализе современных исследований по интересующей нас тематике сразу привлекает внимание тот факт, что собственно проблема воздаяния находится на научной периферии, выступая в качестве частного случая проблемы справедливости. Мы можем видеть это, как в работах, посвященных юридическим аспектам проблемы справедливости, так и в чисто философских

трудах. Достаточно много внимания уделяется религиозным аспектам воздаяния в работах, связанных с изучением взглядов русских мыслителей, творивших на рубеже XIX-XX веков. Если же говорить о работах, которые посвящены непосредственно проблеме воздаяния, то из их небольшого числа можно особо выделить две. Первая рассматривает частное и особенное в понятии воздаяния, сформировавшемся в обыденном сознании христиан и буддистов (И. Левит) [8], вторая — исследует историю идеи посмертного воздаяния (В. Мейстер) [12]. В первом случае проводится отделение понятия воздаяния в народной религиозности от понятия воздаяния, присущего богословию. Хотя одновременно отмечается структурообразующая роль догматики. При этом исследователь подчеркивает, что «понятие о воздаянии формулируется и фиксируется» именно «догматической традицией, где и существует как более или менее оформленная философская концепция», и только затем «через посредника (в форме проповеди или духовной литературы) эта концепция, будучи востребованной аудиторией, попадает в сферу устной коммуникации». Достаточно важными представляются нам и те утверждения исследователя, где речь идет о том, что воздаяние есть понятие, «в котором наиболее тесно взаимодействуют церковь и верующий мир», что «в понимании мирянина воздаяние является в значительной мере церковной прерогативой, превращая его из теоретического понятия в фактор регламентации повседневной жизни; наполняя его социальным значением», что собственно религиозной концепции воздаяния присущи такие черты как «теоретичность, системность и законченность», утрачиваемые в народном сознании. В монографии В. Мейстера представлено большое количество интереснейшего фактического материала. Так, рассматривая связь «воздаяние-мораль», исследователь отмечает: «Богословы и фидеисты, например, полагают, что загробное воздаяние учреждено Всевышним в качестве основы морали. Так, даже приспособившись к условиям «победившего социализма», заявляя, будто «Программа КПСС» предназначена для претворения в жизнь многих заветов Евангелия, Русское православие в лице одного из своих маститых теологов не изменяло традиционной оценки воздаяния после смерти. Трудно даже представить себе, «до каких ужасов греховной мерзости доходили бы люди, если бы оставались бессмертными», если бы бог не «положил предел человеческой жизни в виде смерти, назначив за порогом этой смерти свой суд»» и заключает, что «традиционная оценка функции идеи загробного воздаяния господствует и в современном богословии». Однако ценность данной работы во многих случаях снижается из-за жесткого классового подхода автора к рассмотрению интересующей его проблематики. К примеру, как считает В. Мейстер, для того, «чтобы разобраться в сущности идеи загробного воздаяния, понять ее основную функцию, целесообразно попытаться с научных позиций раскрыть механизм ее становления и функционирования и, в частности, решить проблему ее социальных корней». Подобная постановка вопроса представляется вполне оправданной и рациональной. Тем более, что затем автор, противопоставив друг другу идеалистический и материалистический взгляды на исторический процесс, приходит к значимому выводу о том, «в

рамках материалистического понимания истории определяющей причиной появления идеи посмертного воздаяния считается тяжёлый и безысходный классово-социальный гнет. Казалось бы, поэтому такая идея должна была бы закономерно появляться везде, где существовал такой гнет. Но она не обнаружена в религиях многих классово-эксплуататорских государств, несмотря на долгое существование в них тяжелого и неустранимого классового гнета. Не найдена она в большинстве первичных восточных (азиатских) классовых обществ за исключением Египта и Индии». Однако далее в работе все равно доминирует тот самый классовый подход, который, по словам самого автора, не всегда дает объективные результаты в исследуемой области [9, с. 123-125].

Выводы

Автором в настоящей статье осуществлен историко-философский и философско-правовой анализ проблемы деяния и воздаяния, которая занимает важное место в истории отечественной и зарубежной философской и правовой мысли. В результате полученных данных мы можем прийти к выводу о том, что говорить об окончательном философском разрешении проблемы воздаяния пока нет возможности. Находясь на стыке философско-правовых, морально-этических и религиозных проблем, вопрос о воздаянии по настоящее время остается открытым, хотя его относительно полное разрешение, как нам кажется, может быть небесполезным для установления значимых связей между этими сферами человеческого знания. Таким образом, теоретический материал, который отражен в данной статье, дает нам основание для проведения дальнейших исследований, с целью установления более действенного и справедливого философско-правового механизма определяющего применение наказания за содеянные деяния.

Література

1. Бурова М. Л. Проблема справедливости в русской социально-философской мысли конца XIX – начала XX вв.: дис. к. ф. н.: 09.00.11 / М. Л. Бурова. – Санкт Петербург, 2003. – 161 с.
2. Гегель Г. В. Ф. Философия права / Г. В. Ф. Гегель — М.: Мысль, 1990. - 484 с.
3. Дидро Д. Принципы нравственной философии, или опыт о достоинстве и добродетели / Д. Дидро // Антология мировой философской мысли. — М.: ДиректМедиа Пабблишинг, 2004. — С. 146.
4. Кант И. К вечному миру. Философский проект: Перевод А. В. Гулыги // Антология мировой философской мысли / И. Кант — М.: ДиректМедиа Пабблишинг, 2004. — С. 222-223.
5. Кива-Хамзина Ю. Л. Философский анализ проблемы воздаяния: онтологические аспекты: дис.: канд. филос. наук: 09.00.01 Ю. Л. Кива-Хамзина – Магнитогорск, 2006, 152 с.
6. Ковнеров А. А. Проблема справедливости в русской философии конца XIX – начала XX вв.: дис. к. ф. н.: 09.00.05 / А. А. Ковнеров. – Днепропетровск, 2013. – С. 48-65.

7. Кувшинская И. В. Хаммурапи кодекс // Большая энциклопедия Кирилла и Мефодия / И. В. Кувшинская — М.: Кирилл и Мефодий, 2005.
8. Левит И.В. Понятие воздаяния в обыденном религиозном сознании христиан и буддистов: общее и особенное: Автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филос. наук (09.00.06). — Санкт Петербург, 1999. — 17 с.
9. Мейстер В. Б. Посмертное воздаяние: К истории идеи / В. Б. Мейстер — М.: Изд-во «Горизонт», 1999. — 136 с.
10. Филарет Происхождение книги Иова. Биобиблиологическое исследование. — Киев: Тип-я губернского управления, 1872. — 377 с.
11. Чичерин Б. Н. Наука и религия / Чичерин Б. Н. — М.: Республика, 1999. — 455
12. Экхарт, И. (Мейстер). Духовные проповеди и рассуждения. Репринтное издание 1912 г. // Экхарт, И. (Мейстер). Духовные проповеди и рассуждения. — М.: Политиздат, 1991. — С. 24-127.
13. Назаренко Г. В. Уголовное право: Курс лекций / Г. В. Назаренко. — М.: Осъ — 89, 2005. — С. 156.
14. Рарог А. И. Уголовное право России. Части Общая и Особенная / А. И. Рарог. — М.: Знание, 2008. С. 185.
15. Таганцев Н. С. Русское уголовное право Т.2 / Н. С. Таганцев. — Тула: 2001. С. 8, 51.
16. Кистяковский А. Ф. Элементарный учебник Общего уголовного права с подробным изложением начал русского уголовного законодательства. Часть Общая / А. Ф. Кистяковский. — Киев, 1890. С. 696.
17. Фойницкий И. Я. Учение о наказании в связи с тюремоведением / И. Я. Фойницкий. — М.: 2000. С. 9.

REFERENCES:

1. Burova M. L. (2003). Justice problem in the Russian social and philosophical thought of the end of XIX – the beginnings of the XX century. St. Petersburg, 161 p.
2. Gegel G. V. F. (1990). Legal philosophy. Thought. M. 484 p.
3. Diderot D. (2004). The principles of moral philosophy, or experience about the advantage and virtue. Direct. Media of Publishing. M. 146 p.
4. Kant I. (2004). To an everlasting peace. Philosophical project. Direct. Media of Publishing. M. 223 p.
5. Kiva-Hamzina Yu. L. (2006). Philosophical analysis of a problem of requital: ontologic aspects. Magnitogorsk. 152 p.
6. Kovnerov A. A. (2013). Justice problem in the Russian philosophy of the end of XIX – the beginning of the XX centuries (the historic-philosophical analysis). Dnepropetrovsk. 188 p.
7. Kuvshinsky I. V. (2005). Hammurapi codeks. Kirill and Mefodiy. M. 121 p.
8. Levite I. V. (1999). Concept of requital of ordinary religions consciensness of Christians and Buddhists: the general and special. St. Petersburg. 17 p.
9. Meyster V. B. (1999). Posthumous requital: To idea history. Horizon. M. 136 p.

10. Philaret (1872). Origin of the book of Lov. Printing house of provincial management. Kiev. 377 p.
11. Tchitcherin B. N. (1999). Science and religion. Republic. M. 455 p.
12. Echart, I. (Meyster) (1991). Spiritual sermons and reasonings. Politizdat. M. 127 p.
13. Nazarenko G. V. (2005). Criminal law. Axis – 89. M. 156 p.
14. Rarog A. I. (2008). Criminal law of Russia. Knowledge. M. 185 p.
15. Tagantsev N. S. (2001). Russian criminal law. Tula. 51 p.
16. Kistyakovskiy A. F. (1890). The elementary textbook of the General criminal law with a detailed statement of the beginnings of the Russian criminal legislation. Kiev. 696 p.
17. Foynitsky I. Ya. (2000). The doctrine about punishment in connection with a tyurmovedeniye. M. 9 p.

УДК 930.1+327](477+470+571),,20”

Полуденко С.

кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ПОГЛИБЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КРИЗИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У статті розкрито історичний контекст загострення політичної кризи в сучасному українському суспільстві, розглянутий з позицій філософської рефлексії. Виявлено соціальні, економічні та культурні протиріччя цивілізаційного поступу українського народу до власного самовизначення та розвитку. Проаналізовано кореляцію внутрішніх і зовнішніх факторів у сучасному українському політичному процесі.

Ключові слова: криза, політика, стратегія, менталітет, світогляд, цінності.

Полуденко С.

кандидат исторических наук, доцент кафедры философии, социально-политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета

ИСТОРИЧЕСКИЙ КОНТЕКСТ УСИЛЕНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОГО КРИЗИСА В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЕ

В статье с позиций философской рефлексии рассматривается исторический контекст обострения политического кризиса в современном украинском обществе. Выявлены социальные, экономические и культурные противоречия цивилизационного восхождения украинского народа к собственному самоопределению и развитию. Проанализирована корреляция внутренних и внешних факторов современного украинского политического процесса.

Ключевые слова: кризис, политика, стратегия, менталитет, мировоззрение, ценности.

Poludenko S.

Candidate of historical sciences, Associate Professor of Philosophy, Social, Political and Legal sciences department of Donbas State Pedagogical University

HISTORICAL CONTEXT OF AGGRAVATION OF THE POLITICAL CRISIS IN CONTEMPORARY UKRAINE

The article examines historical context of the aggravated political crisis in contemporary Ukraine in the terms of philosophical thought. The regional patterns in political preferences come through clearly in relation to Ukrainian foreign policy with two broad preferences apparent which can be usefully, though perhaps simplistically, represented as those who would prefer Ukraine to adopt a “Slavic choice” and those who support a “European choice”.

Communists and other left-wing groups favor the restoration of the Soviet Union or at the least, a Slavic confederation with Russia and Belarus; they live predominantly in the east, south and Crimea. Those who favor a European choice tend to be centrists by political conviction, staunch defenders of Ukrainian sovereignty, in particular its independence from Russia, though they understand that Ukraine must have good relations with Russia; they tend to predominate in the center, including Kyiv, and the west. The elite in Donetsk confirms the powerful pull of external linkages to Russia in the east. On the basis of these answers, we argue that this “asymmetrical international integration” weakens the state and undermines national unity in Ukraine.

Ukraine continues to offer a significant opportunity to track the development of geographic-based explanations of political behavior in a polity that is still in transition. Whether Ukrainian politics becomes nationalized as is expected from the contemporary context, devolves to smaller geographic units in a more complicated mosaic of votes and political behaviors, or maintains its current modest regional divisions is still open. However, it remains a question whose answer will have many implications for other societies in the early stages of the transition to sustainable democracy and for the study of political process.

Since 1991, Ukraine has been the site of intense interest in its regional character. Adhering to a formal definition of a civic-based identity conditioned on loyalty to the Ukrainian state, the successive governments have pledged to work to reduce the regional, ethnic and language divisions in Ukrainian society but have never succeeded in this as the recent political crisis shows up.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні в світі, в Європі, в Росії і на Україні не має більш значущого питання: „З ким далі піде Україна – з Європою чи з Росією?” На теперішній час це є найбільш складною історично-філософською дилемою. За сили звички Захід України, по-суті з історично сформованим австрійським та польським менталітетом підтримує тільки європейський шлях розвитку країни. Схід – індустріальне серце України – за тісну взаємодію з Росією, бо того вимагають промислові, трудові та бізнесові інтереси. По етнічному складу на 58,6% російський Південь України підтримує тільки російський шлях свого подальшого розвитку. Отже на сьогодні для світу в цілому, для Європи, для США, для Росії так і для самої України

найактуальнішим є питання про вибір свого історичного шляху для майбутнього.

Історично-філософський вибір українства відбувається в скрутних умовах соціального, історичного, політичного, фінансового, економічного становища в Україні, в Росії, в Європі та в США. Сьогодні, в лютому 2014 року, ніхто не може дати однозначної відповіді на це актуальніше і найскладніше історично – філософське питання буття українського етносу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. В історіографічному аспекті найбільший інтерес мають праці таких дослідників, як: І. Курас [10], Л. Нагорна [12], К. Дикань [5], В. Кремень [7], С. Здіорук [6], В. Бичек [6], Ю. Бадзьо [7], А. Білоус [8], В. Литвин [11], А. Русаченко [13], Д. Кублицький [8], Т. Кузьо [9].

Всю дослідницьку літературу з даної проблеми умовно можна поділити на три такі групи: 1) сучасна українська; 2) література з пострадянськими традиціями; 3) література з націоналістичним змістом.

Третій напрямок представлений у працях Т. Кузьо, Є. Вільсона та інших. Для другого напрямку найбільш характерні труди Л. Нагорної та її послідовників, які ніби продовжують досліджувати дані проблеми в Радянському Союзі. До першої групи відносяться праці С. Кульчицького, Ф. Кураса, Ю. Шаповала.

В.Кремень та Є. Базевкін представили свою диференціацію основних напрямків діяльності політичних організацій. У роботах С. Зідорука і В. Бичека досліджуються проблеми функціонування інститутів політичної влади на Україні.

Постановка завдання. Метою цієї наукової розвідки є аналіз історично - філософських поглядів різних регіонів України і роздуми над проблемою досягнення національного компромісу.

Для досягнення мети даної наукової статті необхідно розглянути такі історично – філософські задачі, як:

- зробити спробу прослідити процес формування ідеології населення на Сході України;
- проаналізувати, яким чином відбувався історично-філософський шлях створення менталітету Східної України;
- виявити можливість історичного консенсуса між Заходом та Сходом України.

Виклад основного матеріалу дослідження. З XV-XVI століття Схід України отримав назву Дике Поле. То було місцем зіткнень татар, турків, донських козаків та українців. З початку освоєння даного регіону перевагу мали татари з турками, з другого – донські козаки, тобто росіяни, а вже потім були українські козаки з Запоріжжя. В національному питанні запорожці відрізнялись своєю толерантністю, тим більше, що самого головного для їх існування землі всім було вдосталь, яку вони, не жаліючи своїх сил обробляли і мали за це величезні зиски, бо не пахана століттями земля щедро платила своїм новим господарям за їх тяжкий труд. Високі врожаї набагато сильніше, ніж кріпацтво, прив'язувало українських козаків і простих українців до такої

родючої землі. Від такої землі їх не могли відірвати ніякі інші блага. Землі, зайняті українцями, пізніше отримали назву Слобожанщини.

Пізніше в деяких районах Слобожанщини почали видобувати вугілля, зводити шахти, металургійні заводи, прокладати залізницю, строїти фабрики та інші промислові об'єкти. Для цих цілей потрібні були професійні робітники. Їх можна підготувати з місцевого селянства, але місцеві селяни не дуже йшли на виучку на виробництво, бо вони тримали в своїх руках дуже родючі землі. Селянство Слобожанщини хотіло працювати на виробництві тільки в зимовий час, коли на землі вже не було великої роботи. Такий підхід до праці українського не влаштував російський царський уряд, який мріяв отримати постійний професійний робітничий клас. Виходячи із цих об'єктивних обставин уряд вимушений був завозити вже кваліфікованих робітників з робочих з Росії і селити їх в нових містах слобідської України. Таким чином міста Слобожанщини майже з самого початку свого існування в етнічному відношенні були скоріш російськими, ніж українськими. Така ситуація не визивала ніякого супротиву з боку українців, бо вони по своїй суті дуже комутативний, дружелюбний народ. Крім всього цього українство Слобожанщини дуже цінило росіян за ту допомогу, яку надавали донські козаки і росіяни в скрутні для слобідського українства моменти життя. Сумуючи все вище сказане можна зазначити, що між українцями та росіянами на Слобожанщині в цілому панував мир та спокій, хоча звісно на побутовому рівні не обходилося і без конфліктів, бо життя є життя.

Процес інтернаціоналізації сіл і міст Донбасу і Слобожанщини продовжувався і в подальшому історичному процесі цих земель. Можна констатувати той факт, що спільне економічне життя явилось тим міцним фундаментом, який поєднав етнічні, культурні, соціальні і ментальні інтереси українців і росіян. Зміцненню сприяла спільна співпраця під час Першої світової війни, під час революції, під час громадянської війни. Нагадаємо, що саме Харків і Донбас стали оплотом більшовиків на Україні і цим ще раз скажемо про їх інтернаціональний і проросійський менталітет.

Робітничо-промисловий Дніпропетровсько-Донецько-Харківський регіон став головною опорою більшовиків під час революції та громадянської війни на Україні і Радянської влади в роки її існування. Достатньо назвати Донецько-Криворізьку більшовицьку республіку, або видних діячів більшовизму, які народились або діяли в даному регіоні – Артем, Пархоменко, Ворошилов, Стаханов, Ізотов, Кривоніс (залізничник з станції Слов'янськ Донецької обл.) та інші. Всі ці особистості, їх життя, їх трудовий шлях зближували всі народи між собою, виробляли єдиний для всіх жителів регіону єдиний (по-суті проросійський) менталітет, який не розділяв населення по окремим націям, а навпаки зближував все населення Дніпропетровсько – Донецько – Харківського робітничо-промислового регіону з Росією.

Ще більше почуття спорідненості, світосприйняття єдності, взаємодопомоги, дружби між народами укріпила Велика Вітчизняна війна, що ще більш сприяло зміцненню у жителів по-суті російської ідеології, особливо між народами України і Росії, які більш за всіх постраждали в цій війні. Тому

взаємодовіра між названими двома народами стала ще міцніша, ніж була до цього.

Дуже багато вихідців з Донбасу і Слобідської України загинули героїською смертю в 1944-1958р. під час боротьби з бандитами з ОУН-УПА. До них потрібно додати тих мирних людей зі Сходу України, які працювали на Заході України вчителями, механізаторами, інженерами і т. д. Всі ці події не можуть визивати у жителів Сходу України почуття великої дружби і шанування лідерів ОУН-УПА Степана Бандери, Шухевича, Мельника та інших.

На Заході України є таке поняття, як безперспективні села, де всім людям з 18 років виплачують мінімальну пенсію до тієї пори поки людина живе в даному населеному селищі, який має статус безперспективного. Дані пенсії виплачують за рахунок Сходу України, які шахтарі, металурги, машинобудівники заробили своїм тяжким трудом. Усі західні області України являються дотаційними, тобто отримують необхідні кошти з прибуткових регіонів, а саме з Дніпропетровщини, Слобожанщини та Донбасу. За словами голови Чернівецької області пана Папієва регіон забезпечений своїми коштами тільки на 25%. В якості доказу правильності наших слів наведемо дані з державного бюджету України на 2014 рік. Обласний бюджет Тернопільської області заробляє 243млн.984,6 тис. грн., а дотації отримує в розмірі 630 млн. 063 тис. грн. Івано-Франківська обл. заробляє 341 млн. 938 тис. грн., а 776 млн.532 тис. грн. доплата з держбюджету. Львівська обл. - 878 млн. 243 тис. грн. заробляє, а 1 млрд. 358 млн. 253тис. отримує від держави. В ці дотації по Західним областях України входять стипендії, пенсії, входить оплата по пільговому проїзду, допомога для дітей і т.д. Донецька обл. заробляє 4 млрд. 678 млн. 850 тис. грн., а виплати дотаційним західним обл.. дорівнюють 1 млрд.235 млн. грн. Таким же чином підтримують Захід Харків, Луганськ, Дніпропетровськ, Одеса.

На перший погляд, мешканці Сходу повинні жити набагато краще жителів Заходу України, але достатньо лише порівняти будинки людей на Заході і на Сході і висновок зразу стає однозначним – будинки (житло) на Заході України набагато кращі і красивіші, ніж на Слобожанщині, чи на Донбасі, чи на Дніпропетровщині.

Ще в 80-90 ті роки ХХ століття всесвітньовідомий американський політолог Збігнев Бжезінській [2, 3] на практиці випробував свою теорію „керування безладом”. В якості експериментальних країн були вибрані Росія, Китай, Таїланд та інш. Навколо цих країн утворювалась так звана „петля анаконди”, яка змушувала ці країни робити так, як це було вигідно США, а не самим суверенним країнам. Сьогодні Вікторії Нуланд, зам секретаря держдепартаменту США, дуже до вподоби один з лідерів української держави – Арсеній Яценюк.

Спецслужби почали готувати майдан 2013-2014 року на Україні, ще в 1993 – 1994 році, коли вони вперше профінансували підготовку українських націоналістів в спеціальних таборах в Карпатах, бо вже тоді планували використовувати їх проти влади, яка не буде дослухатись до порад з боку інших країн. Головною метою було бажання відірвати Україну від союзу з Росією.

Нагадаємо, що історична ініціатива створення економічно-політичної групи країн належить саме Україні. Для ліквідації митних, торгових, економічних перешкод, під час президенства В.А.Ющенко, саме наша країна виступила з ініціативою створити союз Молдови, Грузії, Азербайджану і України (ГУАМ).

В листопаді 2013 року, під час обшуку в м. Київ офісу партії „Батьківщина” де на одному з дисків комп’ютера знайшли детальний сценарій тих подій, які пізніше почали відбуватись на вул. Грушевського в 2014 році. При цьому акцент робився на тому звідки, в якій кількості, опозиціонери, отримують гроші. Всі ці факти свідчать про одне, що ніякого стихійного, спонтанного, мирного волевиявлення волі народу України на справді не було, а події відбувались під режисурою інших країн Заходу та Сходу.

Телеканали України продемонстрували дуже цікавий сюжет про те, як в Бориспільському міжнародному аеропорті зустрічали літак з дипломатичною поштою. До літака спочатку приїхали працівники посольства, які забрали пошту і від’їхали. Зразу за цим до літака під’їхала машина інкасаторів і люди з машини почали грузити в свій автомобіль декілька мішків, доверху набитих, іноземною валютою.

В інформаційній програмі, загальнонаціонального телеканалу СТБ, „Вікна”, яка транслюється по всій Україні о 22 годині, був проведений підрахунок скільки коштує в середньому один день київського Майдана. День Майдана коштує 1 000 000 грн. Опозиційний комендант підтвердив, що це дійсно так, а в неділю і дуже важливі дні кошторис значно зростає. Прості арифметичні дії дозволяють стверджувати що за більш ніж за три місяця (було витрачено більш ніж 100 млн. грн. (підраховано мною). За один день на майдані з’їдають декілька тон сиру, стільки ж ковбаси, варять юшку з великою кількістю дуже якісного м’яса.

Колишній президент, Верховна Рада, уряд України також винні в складній ситуації в країні, бо саме вони проігнорували пропозицію комуністів про проведення референдуму по питанню: з Європою чи з Росією бачить своє майбутнє країна.

Не будемо забувати і той факт, що син президента України за 2013 рік потроїв в сумарному підрахунку свої статки, що свідчить про те, що дані суми коштів у когось конкретного з економічної еліти були забрані. По активності Петра Порошенка на майдані можна зробити вірогідне припущення, що ймовірно ця людина знаходиться серед постраждалих бізнесменів, а також Віктор Балоба. Пробачати свої втрати в сфері бізнесу не дозволено нікому і саме цими обставинами, на наш погляд, пояснюється така величезна активність Петра Порошенка.

В ще більш скрутні історичні часи у народу України вистачало свого тверезого глузду і він не просив порад ні у кого, завжди вирішував всі проблеми самостійно. В січні – лютому 2014 року, на майдані Незалежності в м. Києві, побували колишній президент Грузії Саакашвілі, заступник держсекретаря США по європейським справам Вікторія Нуланд, сенатор-республіканець США Джон Маккейн, верховний представник ЄС з питань

зовнішньої політики Кетрін Маргарет Ештон, посол США в Україні Джеффрі Пайтт та багато інших представників іноземних держав.

В результаті діяльності верхівки країни в січні 2014 року промислове виробництво на Україні знизилось на 12%, а покупна спроможність населення знизилась на 32%.

Красою України завжди був Київ і його найкрасивіше місце вул. Хрещатик. За словами відомого у всьому світі українського політолога Видріна Хрещатик виглядає так ніби зарізали кабана і всі нутроші, весь непотріб виставили на загальний огляд. Годинник з квітів та трави, побудований до футбольного чемпіонату Європи, зламаний; брущатка з Хрещатика розібрана; дома – пам'ятки архітектури на Європейській площі та на початку вул. Грушевського закопчені димом від автомобільної гуми; всюди чути різкі запахи від людських відправлень; скрізь валяється і гниє ганчір'я, папір та інший мотлох... Такими Київ і Хрещатик ніколи не виглядали.

6 лютого 2014 року в урядовому, Печерському районі м. Києва розгромили і підпалили два ресторани за те, що там кормили співробітників беркуту. Пожежні машини, які тоді постійно чергували в урядовому кварталі, дуже швидко згасили ці підпали.

Мирні стосунки між опозицією та владою продовжувались майже цілу добу (з 17 по 18 лютого 2014 року). Під час ходи народу до Верховної Ради України 18 лютого 2014 року колишньою владою були спровоковані нові кроваві розборки. Учасники ходи застосували проти міліції вогнепальну зброю і їм майже вдалось захопити будівлю Верховної Ради. Найзавзятіші бої розгорнулись в ніч з 18 на 19 лютого 2014 року. Загибло 26 людей. Таких істотних втрат життів людей Україна не знала за всю історію свого незалежного існування. 20 лютого 2014 року було оголошено траурним днем.

З 19 лютого 2014 року почався сильний відтік іноземних капіталів з України. Зараз ніхто не може прогнозувати ситуацію в Україні і інвестори вважають, що доцільніше буде тільки в тому разі, якщо їх гроші будуть ближче до них. Курс гривни по відношенню до долара 27 лютого дорівнював 10 грн.07 копійок, що значно більше історичної межі, яка була 5 років тому.

Висновки. Таким чином історично–політична ситуація на Україні с кожним днем не покращується, а становиться все складнішою. Як видно з приведенного матеріалу проблематика статті потребує подальшої наукової розробки, яку автор надіється продовжити.

Література

1. Бадзьо Ю. Влада – Опозиція – Держава в Україні сьогодні / Ю. Бадзьо. – К.: Смолоскип, 1994. – 28 с.
2. Бжезинский З. Великая шахматная доска: господство Америки и его геостратегические императивы / З. Бжезинский; пер. с англ. – М.: Астрель, 2013. – 702 с.
3. Бжезинский З. Стратегический взгляд: Америка и глобальный кризис / З. Бжезинский; пер. с англ. – М.: Астрель, 2013. – 285 с.
4. Білоус А. О. Політичні об'єднання України: дійові особи та виконавці / А. О. Білоус. – К.: Україна, 1993. – 106 с.

5. Дикань К. Десять років потому: від ІГС до ... Історія новітнього партійного будівництва / К. Дикань. – Київ, 1999.
6. Здіорук С. І. Проблеми функціонування політичних партій України в системі владних відносин / С. І. Здіорук, В. В. Бичек // Стратегія політики і політичний аналіз. – 2001. – Випуск 6. – 142 с.
7. Кремінь В. Політичні партії України: порівняльний аналіз програмних документів / В. Кремінь, Є. Базовкін. – К.: НІСІ, 1993.
8. Кублицький Д. Росія, яку ми ... : Позиції політичних сил Росії стосовно майбутнього України й СНД та позиції політичних сил України стосовно Росії / Д. Кублицький. – К.: Фонд демократії, 1996. – 197 с.
9. Кузьо Т. Національна безпека України / Т. Кузьо. – К.: Преса України, 1994. – 158 с.
10. Курас І. Політична система сучасної України / І. Ф. Курас. – К. : Парламентське видавництво, 1998. – 352 с.
11. Литвин В. Політична арена України / В. Литвин. – К.: Абрис, 1994. – 495 с.
12. Нагорна Л. Українсько-російські відносини в історико-політичному контексті: сучасні оцінки / Л. Нагорна, Ю. Шаповал // Украина и Россия в новом геополитическом пространстве. Материалы "круглого стола". – К., 1995. – С. 57-76.
13. Русначенко А. Національно-визвольний рух в Україні : сер. 1950-х – поч. 1990-х років / А. Русначенко. – К.: Вид-во ім. О. Теліги, 1998. – 720 с.

REFERENCES:

1. Badz`o Yu. Vlada – Opozy`ciya – Derzhava v Ukrayini s`ogodni / Yu. Badz`o. – К.: Smolosky`p, 1994. – 28 s.
2. Bzhezy`nsky`j Z. Vely`kaya shaxmatnaya doska: gospodstvo Amery`ky` y` ego geostrategy`chesky`e y`mperaty`vy / Z. Bzhezy`nsky`j; per. s angl. – М.: Astrel`, 2013. – 702 s.
3. Bzhezy`nsky`j Z. Strategy`chesky`j vzglyad: Amery`ka y` global`nyj kry`zy`s / Z. Bzhezy`nsky`j; per. s angl. – М.: Astrel`, 2013. – 285 s.
4. Bilous A. O. Polity`chni ob`yednannya Ukrayiny`: dijovi osoby` ta vy`konavci / A. O. Bilous. – К.: Ukrayina, 1993. – 106 s.
5. Dy`kan` K. Desyat` rokov potomu: vid IGS do ... Istoriya novitn`ogo partijnogo budivny`cztva / K. Dy`kan`. – Ky`yiv, 1999.
6. Zdioruk S. I. Problemy` funkcionuvannya polity`chny`x partij Ukrayiny` v sy`stemi vladny`x vidnosy`n / S. I. Zdioruk, V. V. By`chek // Strategiya polity`ky` i polity`chny`j analiz. – 2001. – Vy`pusk 6. – 142 s.
7. Kremin` V. Polity`chni partiyi Ukrayiny`: porivnyal`ny`j analiz programny`x dokumentiv / V. Kremin`, Ye. Bazovkin. – К.: NISI, 1993.
8. Kubly`cz`ky`j D. Rosiya, yaku my` ... : Pozyciyi polity`chny`x sy`l Rosiyi stosovno majbutn`ogo Ukrayiny` j SND ta pozy`ciyi polity`chny`x sy`l Ukrayiny` stosovno Rosiyi / D. Kubly`cz`ky`j. – К.: Fond demokratiyi, 1996. – 197 s.
9. Kuz`o T. Nacional`na bezpeka Ukrayiny` / T. Kuz`o. – К.: Presa Ukrayiny`, 1994. – 158 s.
10. Kuras I. Polity`chna sy`stema suchasnoyi Ukrayiny` / I. F. Kuras. – К. : Parlaments`ke vy`davny`cztvo, 1998. – 352 s.

11. Ly'tvy'n V. Polity'chna arena Ukrayiny' / V. L'tvy'n. – k.: Abry's, 1994. – 495 s.

12. Nagorna L. Ukrayins'ko-rosijs'ki vidnosy'ny' v istory'ko-polity'chnomu konteksti: suchasni ocinky' / L. Nagorna, Yu. Shapoval // Ukray'na y' Rossy'ya v novom geopolity'cheskom prostranstve. Matery'aly "kruglogo stola". – K., 1995. – S. 57-76.

13. Rusnachenko A. Nacional'no-vy'zvol'ny'j rux v Ukrayini : ser. 1950-x – poch. 1990-x rokiv / A. Rusnachenko. – K.: Vy'd-vo im. O. Teligy', 1998. – 720 s.

УДК 811.111'42'373.612.2:141.78

Шевченко М.

кандидат філософських наук, доцент кафедри іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету

**РЕДЕСКРИПЦІЇ, ІРОНІЇ ТА МЕТАФОРИ В ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ
КОНЦЕПЦІЯХ РІЧАРДА РОРТІ**

У статті розглянуто роль редескрипції, іронії, метафори у філософських концепціях постмодернізму Річарда Рорті. У дослідженні показано необхідність створення нового ракурсу сприйняття світу, нової мови опису подій та нового словника. Особливу увагу приділено історико-філософському аналізу комплексу проблем, пов'язаних із формуванням нової парадигми у філософії мови.

Ключові слова: редескрипція, іронія, метафора, лінгвістичний поворот, постмодернізм, неопрагматизм.

Шевченко М.

кандидат философских наук, доцент кафедры иностранных языков Донбасского государственного педагогического университета

**РОЛЬ РЕДЕСКРИПЦИИ, ИРОНИИ, МЕТАФОРЫ В
ПОСТМОДЕРНИСТСКИХ КОНЦЕПЦИЯХ РИЧАРДА РОРТИ**

В статье рассматривается редескрипция, ирония, метафора в философских концепциях постмодернизма Ричарда Рорти. В исследовании показана необходимость создания нового ракурса восприятия мира, нового языка описания событий и нового словаря. Особое внимание уделяется историко-философскому анализу комплекса проблем, связанных с формированием новой парадигмы в философии языка.

Ключевые слова: редескрипция, ирония, метафора, лингвистический поворот, постмодернизм, неопрагматизм.

Shevchenko M.

PhD, Associate Professor of the department of foreign languages of Donbass state pedagogical university

**THE ROLE OF REDISCRPTION, IRONY, METAPHOR IN
POSTMODERNISM CONCEPT BY RICHARD RORTY**

The article investigates the role of rediscrption, irony, metaphor in philosophical concepts of postmodernism by Richard Rorty. The work shows the need for a new sphere of perception of the world, a new language description of events

and new vocabulary. Particular attention is paid to the historical and philosophical analysis of complex problems associated with the formation of a new paradigm in the philosophy of the language.

Metaphors are characterized by situational values having their specific space in the text or the speech. Only metaphor, not everyday's vocabulary, has unexpected and non-transferable meaning, it forms the basis for distinguishing one dictionary from another. In future the individual metaphor can become a commonly used one being changed in traditional language and cultural formation.

The feature of the game is to take any metaphors, dictionaries, it is not a dictation of the right point of view, because everyone can offer his own prospectives, meanings, thoughts and models as well as he can be ready to agree with other personalities understanding them. Freedom and randomness are the main components of the game, though a chance, but not always with the freedom characterizes human life in general. R. Rorty does not stop at recognizing contingency as a general direction of historical, linguistic and cultural process.

Consciousness of individual as well as contingency is occasional and is determined by causal natural forces. Automatic arbitrariness of consciousness being contoured by accidental dictionary and by disparity of components of human's experience.

Consideration of irony, redescription, metaphor as the main components of R. Rorty's philosophy of language leads to the conclusion that everyone has the right to his own truth that is allowed it to navigate the world. The only one requirement that should be taken into account is the necessity for self-realization and creativity that demonstrates individuality of a person with mistakes of the past or requirements of the present.

The way to achieve this goal coincides with the process of creation of a new vocabulary. Concurrently with the forming new metaphors we are developing ourselves as new unique combinations of beliefs and desires. The work asserts R. Rorty is sure that being yourself means to create unique features, to improve, to bring up and to develop our personalities. Such a person can be a poet, but it is proved that it is impossible to be free without the appreciation of metaphor, irony dictated by the past.

Key words: *redescription, irony, metaphor, the linguistic turn, contingency, postmodernism, neopragmatism.*

Філософія мови Річарда Рорті складається з ідей прагматизму, лінгвістичної філософії, філософії європейського постмодернізму. Р. Рорті робить спробу гуманітаризації філософії, однією з основних тем якої є розгляд феномену мови, спроба специфікувати її словник, збагатити філософський текст літературно-художньою образністю. Чималу роль у цьому процесі виконують метафора, іронія, редескрипція мови, що стають об'єктом дослідження.

Актуальність дослідження визначається зверненням сучасних дослідників до вивчення до-аналітичних напрямків американської філософії взагалі й прагматизму зокрема, що пов'язано із загальною кризою аналітичної філософії,

домінуючою у США. Свідченням цього є численні статті та книги, серед яких відзначимо праці Дж. Кемпбелла, Дж. Ганн, С. Кейвелл, Ш. Муфф, К. Уест, Д. Вілсон і багатьох інших. Актуальність визначає основні напрямки дослідження, які полягають у виявленні найбільш характерних гносеологічних установок у концепції Рорті, визначенні особливостей підходу до соціально-філософських проблем, розгляді запропонованої структури взаємозв'язку різних жанрів культури: науки, політики, релігії та філософії [5, с. 241].

Вивчення особливостей неопрагматизма Р. Рорті, які визначають його як репрезентанта класичної «американської» ментальності, стає метою статті.

Досягненню поставленої мети слугують розв'язання таких завдань: виявити найбільш характерні, специфічні риси американської філософії Р. Рорті; проаналізувати творчість Р. Рорті в контексті теоретичних пошуків сучасних американських аналітичних філософів.

Позицію Р. Рорті щодо філософії мови відображено у праці «Випадковість, іронія і солідарність», 1989 р. Для Р. Рорті випадковість контекстуально не є принципом поділу реальності на світ зовнішній і світ внутрішній. Кожна людина створює нові контексти: новий ракурс сприйняття, нова мова опису. Ось чому людина іронічно ставиться до себе самої. Редескрипція, переописання є кроком до незалежності як від іншого-чужого, так і від себе-іншого. Редескрипція, згідно з Р. Рорті, полягає в постійній роботі над власною мовою-смаком, яка не лише запобігає перетворенню конкретної особистості в чийсь копію, дозволяє підвести підсумки досягнень свого життя у власних термінах, а уможливує самовдосконалення особистості шляхом постійну роботу, визволення з-під чужого авторитету. Редескрипція являє собою акт вільної людини, що прагне вдосконалити себе в житті, поглядах, мові тощо.

Філософ наголосив, що навколишній світ нічого не говорить і не підказує людям, а істина – це продукт суб'єктивно-людських пошуків, що ніколи дзеркально не відображає об'єктивну реальність. Момент об'єктивності в істині виникає лише в процесі вербалізації, за допомогою якого стає можливим забезпечення її ролі в суспільстві. Те, що представляється істиною, завжди виражено і зафіксовано в мові, що дало можливість Р. Рорті інтерпретувати істину насамперед як властивість лінгвістичної реальності.

В основі стосунків між людьми лежать мови та словники, за межі яких вийти неможливо. Тож безглуздо говорити про наявність позамовної, об'єктивної реальності. Усі зв'язки між людьми можна звести до одного – мовного зв'язка, проте створення єдиної метамови або мети словника неможливо.

Р. Рорті говорив про чимале значення іронії, яка дає змогу людині «переписати» свій стан чи навіть усе життя. Іронія дозволяє індивіду оновлювати цінності і свою ідентичність, ніби заново відтворювати себе, будучи характеристикою окремого індивіда, втілюючи творчі здібності людини, символічно стає причиною самого себе. Потенційно всі індивіди володіють здатністю до іронії, далеко не всі висловлюють цю здатність із рівною силою й оригінальністю, бо справжня іронія притаманна творчій

меншості, що становить авангард людської раси. Саме представники цієї меншини створюють нові редескрипції, нові слова й нові словники [4, с. 16].

Іронія виражається в письмових публікаціях, що мають суспільний характер і не обмежується однією лише приватною сферою. Будучи вільною творчістю, вона не лише не залежить від солідарності, але й може ставати руйнівною для неї, коли солідарність виступає як примус, бо прагне повністю приховати себе від критичної і творчої іронії, іронія може швидко ставати тоталітарною. Тому, як зазначив Р. Рорті, установлення гармонії між практикою іронії і практикою солідарності набуває важливого значення. Пафос іронії полягає не в громадських концепціях, а в акценті індивідуальної свободи і творчості, які хоч і залежать від випадкових історичних обставин, але забезпечуються людською здатністю до редескрипції. Можна високо оцінювати будь-яку творчість, але вона не має ніякого відношення до реальних людей, їх звичайного життя і спілкування, у цьому й полягає трагедія сучасного суспільства, бо більшість людей не хочуть бути переописаними, а всі їх слова і думки були прийняті серйозно. Іроніст вказав, що мова, якою говорять, є межею, що стримує людину. Тому іронізм залишається привілеєм лише невеликої групи інтелектуалів.

Мова, на думку Р. Рорті, не є універсальним посередником між людиною і світом, суб'єктом і об'єктом. Це перехід від одних мовних форм до інших, аналогічний ситуаціям створення нових інструментів, які замінюють старі. Створення нової мови є одночасно і процесом створення нової картини реальності, редескрипцією світу іншим словником. Поняття «словника» у Р. Рорті полягає у значенні цілісної знаково-семантичної єдності, у яку занурена і якою оперує окрема людина, окрема соціальна група. Словник окреслює коло знайомого, звичного і згадуваного лише в рідкісних ситуаціях. Особливу роль у наших словниках відіграють метафори, які фокусують у собі нові незвичайні ідеї і значення.

Інтерес до теми метафори вже досить давно існує в дослідницькому співтоваристві, який вивів метафору за межі її традиційного сприйняття. Р. Рорті відверто заявив, що немає потреби розділяти значення слів на метафоричній і буквальної, підкреслюючи, що слово має лише одне значення, «буквальне й більше ніяке» [1, с. 133]. Метафора є не лише шумом у мові, а й «використанням слова з цілями, відмінними від тих, які здійснюються в мовній грі» [1, с. 133].

Ця оцінка ролі метафори повинна бути пов'язана зі специфічними концептуальними установками й уявленнями про роль мови.

У праці «Випадковість, іронія, солідарність» Р. Рорті говорив, що мова не є посередником репрезентації світу, тому перевага одного словника іншому не може бути досягнуто через їх співвіднесення з позалінгвістичною реальністю. Р. Рорті не розділяє метафізичну думку, що мова функціонує, описуючи реальність чи в будь-якому іншому сенсі, вказуючи на неї, тому філософська позиція Р. Рорті не орієнтована на прояснення природи мови, створюючи нову реальність, спираючись на словник, що формується в процесі мовної діяльності. Словник не співвідноситься однозначно із системою значень, а залежить від

способу функціонування мовних виразів. Тоді аналіз мовної структури буде залежним від типів використання, і останнє подає інтенцію словника, визначає перевагу одного словника перед іншим.

«Мета метафори полягає не в доданні словами нового значення», – говорить Р. Рорті, підкреслюючи, що суть метафори не у вираженому значенні, а в користуванні. «Метафора подібна мовним діям: ствердженню, натяку, брехні, обіцянці, невдоволенню, тощо» [3, с 187].

Так метафора може відстояти свою необхідність, як засіб передачі повідомлення. Р. Рорті заперечив, що за допомогою метафори можна створити нову мовну гру, але тоді вона стає «мертвою метафорою» або «звичайним словом» [1, с 133].

У цьому сенсі ефект метафори виникає лише тоді, коли старий зміст слова ще не стертий. Роль метафори подібна до зауважень на полях, які вирвані з контексту; будь-яка мовна дія зберігає свою чинність: прохання залишається проханням, питання – питанням, наказ – наказом.

Психологічно забарвлюючи текст, допоміжну роль виконують риторичні тропи. Порушення, що досягається описаними контрастами, може відіграти продуктивну функцію, предмети порушення привертають увагу, а отже, можуть утворювати пункти входження, спрощують слухачеві або читачеві сприйняття внутрішньої організації тексту. Роль метафори у філософії мови чимала, бо вона виконує функцію логічного наголосу, що задає позицію суб'єкта і предиката судження, бо визначає провідні й допоміжні теми.

Метафори характеризуються ситуативністю, практично не перевтілюються до звичного шару значень, займаючи свій специфічний простір у тексті або мові. Саме метафори, а не буденна лексика, будучи несподіваними й неперекладними, складають основу для відмінності одного словника від іншого. Із часом індивідуальні метафори можуть стати загальноживаними, починаючи зміну традиційних мовних і культурних формоутворень. Популярність значних особистостей полягає в тому, що у своїх індивідуальних словниках і метафорах вони змогли знайти нові соціально-значущі смисли, підготовлені відповідними історичними обставинами. Проте широка популяризація їх метафор не була обумовлена якимись жорсткими зовнішніми факторами чи внутрішніми властивостями обґрунтованості.

Сама по собі істина для Р. Рорті не збігається з повним і глибоким осмисленням реальності, що належить виключно до сфери лінгвістичних конструкцій, вона не відповідає на питання про те, чому ми говоримо так, а не інакше, не претендуючи на розуміння того, як це є насправді. Спроба ж усвідомлення правил нашого словника призводить до висновку про їх фундаментальну випадковість, довільно зупиняє історичний вибір на одних метафорах й ігнорує індивідуальні образи. Р. Рорті трактував істину як сукупність різноманітних метафор, передислокація якої завжди здійснюється випадково, а не під впливом фактів. Розуміння істини є актуальною лише до тих пір, поки вона є процесом, а не результатом, що збігається з процедурою створення нових мов. Незаперечну роль у цьому питанні належить особистостям, які досягли успіху в пошуках індивідуальних словників, які

втілили одночасно й майбутні соціально-значущі тенденції: літераторам, філософам, політикам. «Хоча сильні поети так само, як усі інші істоти, причинні продукти природних сил, вони продукти, здатні розповісти історії свого власного створення словами, ніколи раніше не використовувалися. Отже, лінія між слабкістю і силою – це лінія між використанням мови, яка звична й загальна, і створенням мови, яка спочатку незвична й занадто характерна, але коли-небудь робить відчутний прихований вплив на будь-яку поведінку. Це удача (сорт удачі, що визначає різницю між геніальністю й ексцентричністю), якщо його мова буде також незмінно впливати на наступне покоління» [2, с 133].

Народження нового словника – процес далеко не безпроблемний, бо мова є як інструментом, створення якого тягне за собою відкриття нової картини буття, бо сама по собі реальність не підказує поетові потрібних слів і метафор; єдине, що творець може в цій ситуації, – це відтворити свій власний світ, проте при цьому в його розпорядженні виявляються лише ті слова, які були сказані до нього, і лише ті сюжети, які колись уже траплялися.

Побудувати свій власний індивідуальний словник можна лише відкинувши старі авторитети. Говорячи про самовдосконалення через вільний вибір свого минулого, Р. Рорті зазначав про значущість гри у здійсненні цього процесу, яка дозволяє людині подолати нав'язливу серйозність життєвого досвіду, побачити майбутні перспективи розвитку. Особливість гри – прийняття будь-яких метафор, словників, на відміну від диктату однієї правильної думки, бо кожен може пропонувати свої сценарії, так само, як готовий із розумінням визнати пропозиції інших.

Свобода й випадковість є складовими гри, проте випадковість, але не завжди зі свободою, характеризують людське життя в цілому. Р. Рорті аж ніяк не зупинився на визнанні випадковості загального вектора історико-лінгвістичного та історико-культурного процесу.

Свідомість кожної окремої людини за своєю природою також випадкова й також детермінована стихійними причинними силами. Обґрунтуванням цього твердження слугує не лише автоматична довільність свідомості, окреслена випадковим словником, а й нерівноцінність компонентів, які складають наш життєвий досвід.

Розгляд іронії, редескрипції, метафори як основних складових філософії мови Рорті призводить до висновку про те, що кожна людина має право на свою правду, бо це дозволяє їй орієнтуватися у світі. Єдина вимога, що може мати значення, – це необхідність самореалізації та творчості, які дозволяють людині бути самого собою, без огляду на помилки минулого чи вимоги сьогодення. Шлях досягнення цієї мети збігається з процесом створення нового словника, формуючи який, ми одночасно з новими метафорами вибудовуємо себе як нове неповторне поєднання вірувань і бажань. Для Р. Рорті бути собою, бути унікально особливим, удосконалювати себе – означає бути поетом, що не можливо без цінування свободи метафори, іронії понад істини, які диктує минуле. Людина сама обирає шлях свого розвитку, удосконалення власної мови, бажань, вірувань і майбутнього. Реалізація такої свободи можлива лише за усвідомлення принципів випадковості свого словника, свідомості, життя.

Література

1. Беседа М. Рыклина с Р. Рорти // Логос. – № 8. – 1996. – С. 132 – 154.
2. Рорти Р. Случайность, ирония, солидарность / Перевод с англ. И. Хестановой, Р. Хестанова. / Р. Рорти – М.: Русское феноменологическое общество, 1996. – 282 с.
3. Дэвидсон Д. Что означают метафоры // Теория метафоры: сборник / общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. / Д. Дэвидсон – М.: Прогресс, 1990. – С. 173 – 193.
4. Бенедиктова Т. Разговор по-американски: дискурс торга в литературной традиции США. / Т. Бенедиктова – М.: Новое литературное обозрение, 2003. – 328 с.
5. Rorty R. Intellektuals in Politic. Dissent, 1981. – С. 239 – 241.

REFERENCES:

1. Beseda M. Rykлина s R. Rorti // Logos. – № 8. – 1996. – S. 132 – 154.
2. Rorti. R. Sluchajnost, ironia, solidarnost / Perevod s angl. I. Hestanovoj, R. Hestanova. / R. Rorti – M.: Ruskoe fenomenologicheskoe obschestvo, 1996. – 282 s.
3. Devidson D. Chto oznachajut metafory // Teoriya metafory: sbornik / obsch. red. N. D. Artyunovoj и M. A. Zhurinskoj. / D. Devidson – M.: Progress, 1990. – S. 173 – 193.
4. Benediktova T. Razgovor po-amerikanski: diskurs torga v literaturnoj traditsii SSHA. / T. Benediktova – M.: Novoe literaturnoe obozrenie, 2003. – 328 s.
5. Rorty R. Intellektuals in Politic. Dissent, 1981. – S. 239 – 241.

УДК 133.3

Прокопенко О.

кандидат філософських наук, ст. викладач кафедри документознавства та культурно-інформаційної діяльності Донбаського державного педагогічного університету

ПОШУК ГЕНЕЗИ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У КРИТИЧНІЙ ОНТОЛОГІЇ Н.ГАРТМАНА

Стаття присвячена пошуку генези естетичних цінностей у критичній онтології Н.Гартмана. В екзистенційній онтології цінності знаходять своє місце серед справжньої дійсності, яка потребує для свого виявлення якогось носія або іншого побутового підґрунтя. Але цим справа не вичерпується, оскільки жодна форма чи зміна способу існування, а тому ані ідеальний побут, ані реальний побут, ані бажаний побут не підходять для того, щоб визначити способи, в яких моральні цінності існують. Н.Гартман звернув увагу на те, що цінності не входять до головних категорій онтології, якими є спосіб існування, форма, тема. Результатом такого твердження є постулат про розширення онтології у сферу цінностей, з прийняттям до уваги внесених до них екзистенційних та формальних змін.

Ключові слова: естетичні цінності, екзистенційній, онтологія, аксіологія.

Прокопенко А.

кандидат философских наук, ст. преподаватель кафедры документознавства и культурно-информационной деятельности Донбасского государственного педагогического университета

ПОИСК ГЕНЕЗИСА ЭСТЕТИЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ В КРИТИЧЕСКОЙ ОНТОЛОГИИ Н.ГАРТМАНА

Статья посвящена поиску генезиса эстетических ценностей в критической онтологии Н.Гартмана. В экзистенциальной онтологии ценности находят свое место среди настоящей действительности, требующее для своего проявления, какого носителя или другого бытового основания. Но этим дело не исчерпывается, поскольку ни одна форма или изменение образа существования, а потому ни идеальный быт, ни реальный быт, ни желаемый быт не подходят для того, чтобы определить способы, в которых моральные ценности существуют. Н.Гартман обратил внимание на то, что ценности не входят в главные категории онтологии, которыми есть способ существования, форма, тема. Результатом такого утверждения является постулат о расширении онтологии в сферу ценностей, с принятием во внимание внесенных в них экзистенциальных и формальных изменений.

Ключевые слова: эстетические ценности, экзистенциальный, онтология, аксиология.

Prokopenko O.

Ph.D., senior lecturer. The department of documentation and the cultural and information activities

Donbass State Pedagogical University

SEARCH GENESIS OF AESTHETIC VALUES IN CRITICALLY ONTOLOGY N.HARTMANA

The article is devoted to the genesis of aesthetic values in critical ontology N.Hartmana. The doctrine of categories plays an important role in the philosophical teachings N.Hartmana, although his understanding of the category - is not what was implied in the metaphysics of Aristotle and probably what is found in Kant's transcendental idealism. Based on his realist position N.Hartman suggests that there are not only categories of thought, as well as the category of being. Knowledge is thought that the categories overlap categories of being, but this overlap is not in itself, but only through a thorough mental labor; mostly only partial overlap, as though we can grasp something of the nature of reality, but not all reality. Categories N.Hartman being shared on general and specific to a particular layer of reality. If the first concern of all existence, the latter can associate only certain areas of reality.

In existential ontology values find their place among the true reality, which requires for its detection of a carrier or other household basis. But this right is not exhausted, since no change in the form or mode of existence, and therefore no perfect life, no real life, no life is not the preferred approach in order to identify ways in which moral values exist. N.Hartman pointed out that the values are not part of the main categories of ontology, which is the mode of existence, form, theme. The result of this statement is the premise of expanding the scope of the ontology of values, with taking into account made to them to existential and formal changes.

We agree with N.Hartmanom that the value is qualitative qualified object, but of a different kind than its properties. It offers a new understanding of the value of quality measurement object - medium value.

Keywords: *aesthetic values, existential, ontology, axiology.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Запропонована стаття може розглядатися як один із вірогідних шляхів конституювання теорії в системній єдності філософського і конкретно-наукового знання. В зв'язку з цим особливу увагу привертає той факт, що визначення дисциплінарного статусу історії філософії в Гартмана засновується на презумпції її філософського характеру, а також дотримання імперативу “строкої науковості” (Гуссерль) і поєднаних із запереченням трансцендентально-ідеалістичного підходу до розв'язання теоретико-методологічних проблем. Актуальність такої позиції обумовлюється її альтернативністю щодо різного роду суб'єктивістських і натуралістичних тенденцій, які загрожують сучасній естетиці втратою предмета і підміною її методології методами конкретних наук.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз філософського знання в аспекті його обумовленості онтологічною проблематикою дозволяє також виявити естетичний вимір фундаментальних філософських проблем і навпаки, пов'язати самостійні естетичні розвідки із відкриттям нових горизонтів філософського пізнання. Якщо така тенденція в останній час виразно відслідковується в західному гуманітарному мисленні, то у вітчизняних дослідженнях вона ще не посіла належного місця, що об'єктивно обмежує пізнавальні можливості як філософії, так і естетики. Необхідність подолання такого стану справ актуалізує досвід естетичних студій Н.Гартмана, в яких філософська і власне естетична проблематика покладаються як взаємозумовлені, взаємостимулюючі чинники єдиного пізнавального процесу.

Актуальність запропонованої теми пов'язана із дедалі широким впровадженням окремих аспектів, або розлогих концептуальних фрагментів гартманської філософії в сучасний науковий обіг. Осмислення цього позитивного процесу дає підстави стверджувати, що на даному етапі назріває потреба у систематичній реконструкції філософії німецького мислителя. Рефлексивне відтворення її смислового цілого і визначення в даному контексті її окремих моментів надасть останнім додаткової пізнавальної цінності і дозволить уникнути помилкових інтерпретацій. Доцільність такої реконструкції не викликає заперечень з урахуванням ролі історико-теоретичних досліджень в гуманітарному пізнанні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Однією з особливостей розвитку сучасного вітчизняного філософського знання є активне обговорення проблеми ціннісного підходу до реальності як до способу пізнання і розуміння людського буття. Не в останню чергу це пов'язано з процесом розширення і поглиблення самого предмету філософського знання, його, так би мовити, “аксіологічної переорієнтації” у плані постановлення, методологічного обґрунтування і способів розв'язання як традиційних, так і принципово нових проблем у

вітчизняному філософському дискурсі. „Аксіологічна переорієнтація”, яка відбувається, на сучасному етапі сприяє рішучому висуванню й освоєнню філософським мисленням ціннісної проблематики як спеціальної галузі філософського пізнання.

Витоки сучасного розуміння проблеми аксіологічного потенціалу знання – в історії класичної філософії. Вчення Платона про взаємозв'язок Істини, Добра, Краси як іпостасей вищого Блага небезпідставно вважається першою найбільш універсальною моделлю філософської теорії цінності. Сама ж аксіологія виникла наприкінці XVIII – початку XIX століття, будучи результатом і теоретичною формою маніфестації “романтичної реакції” на догматичний раціоналізм епохи Просвітництва.

Всі необхідні передумови для цього були закладені “критичним ідеалізмом” І.Канта, зокрема порівняльним аналізом теоретичного та практичного розуму, конститутивних і регулятивних принципів, осмисленням апіорних форм усякого можливого знання. Важливу роль зіграло його вчення про “максими розуму” – суб’єктивні основоположення, виведені не з природи об’єкта, а з інтересу розуму стосовно “*деякої можливої досконалості*” пізнання цього об’єкта. Ціннісна свідомість як особливий “закон усередині нас” орієнтує суб’єкта щодо мети і смислу практичної діяльності, не будучи суто раціональною програмою, проте безпосередньо й точно визначаючи її *можливість* або *неможливість* (у відповідності з телеологічною здатністю судження). Відкривши перед філософією “ціннісний універсум” і намагаючись осмислити його структурні компоненти, видатний мислитель не втрачав надії пізнати єдність усієї здатності чистого розуму (теоретичного і практичного в тому числі), коли можна буде все виводити з одного принципу.

На жаль, численні послідовники Канта зігнорували цю “максиму” філософії свого вчителя, постійно впадаючи у крайнощі. Так, уже неокантіанці різко протиставили “пізнавальне” і “ціннісне” (“судження факту” і “судження цінності”), що стало головною проблемою всього подальшого розвитку філософії та методології науки. У Г.Ріккєрта згадана дихотомія ґрунтується на протиставленні буття і “царства цінностей”, у В.Віндельбанда – буття і “нормативної свідомості”. Звідси уявлення про два діаметрально протилежні методи – генералізуючий (або номотетичний) та індивідуалізуючий (або ідеографічний), якими послуговуються, відповідно, природничі науки і науки про культуру. Трактуючи філософію як учення про принципи абсолютної оцінки, чисте вчення про цінності, неокантіанці баденської школи, зрозуміло, не надто переймалися ціннісними потенціями самого наукового знання, хоч і залишили помітний слід в аксіології знання.

На Заході бум аксіології минув, вона міцно посіла своє місце як теоретична філософська, так і прикладна галузь метафізичної рефлексії щодо організації економічного, політичного, правового життя суспільства, культури в цілому. За часів Радянського Союзу аксіологію спіткала доля семіотики, прагматики, феноменології. Вона “випала” з поля зору філософського дискурсу на довгі роки.

Категорія “цінність”, яка позначає даний феномен, може і повинна трактуватися, принаймні у трьох основних значеннях: як соціокультурне

поняття, що описує контекст буття, який об'єктивно має місце бути, як психологічне поняття і як логіко-гносеологічне поняття. Уже ця встановлена багато вимірність категорії цінності свідчила про те, що ця категорія концентрує в собі множинність змістовно неоднорідних, але разом з тим у чомусь ідентичних проблем. Інакше кажучи, більшість авторів погоджувалися, з тим що важко вказати на єдиний і універсальний контекст, у межах якого можна було б сформулювати і розв'язати проблему цінності; але практично усі сходилися на одному, – у будь-якому контексті міркувань про цінності головним, основним залишається те, що мова йде про людські цінності, або про цінності, що стосуються людини. У зв'язку з цим судженням, перша думка, що у людській уяві може асоціюватися з “цінностями”, ймовірно, може бути виражена в таких твердженнях:

- цінності суть незаперечні факти буття людини у її специфічному існуванні як людської істоти;
- цінностями називається все те, що набуває для людини сенсу у її життєдіяльності;
- питання про цінності – це завжди питання про те, що вважати значимим, істотним.

Адаптаційна діяльність будь-якого живого починається з акту “розсічення” реальності. Наслідком такого “розсічення” стають особливі форми відображення самої реальності та його результати у вигляді значимих, не значимих і нейтральних для людини предметів та інших об'єктів дійсності. Ця розчленованість реальності на значуще і незначуще формує психологічні ієрархічні структури відображення людиною світу і вносить у цей світ елемент його освоєння і творення як ієрархічно структурованого. Таким чином, усі сфери і види людського досвіду і практики опосередковані споконвічно таким феноменом психіки, яким постає оцінювання, тобто саме тим феноменом, що властивий усьому живому, який споконвічно визначає преференційний підхід людини до оточуючої її реальності, якою б ця реальність не була. А це означає, що оцінка має місце у будь-якому акті практичної діяльності.

З середини ХІХ століття визначення ціннісного освоєння світу, здавна було відзначено в історії гуманітарно-філософської думки. Адже ставлячи собі цілі, формуючи способи і засоби їхньої реалізації, людина установлювала визначені зв'язки своєї свідомості і предметного світу, згідно з якими одні речі й ідеї головували над іншими, одні, як уже зазначалося, ніби “повинні були бути”, а інші не повинні, або ставлення до інших було б нейтральним. Реальність навколишнього світу немов би “розсікалася” на не цінності та цінності. Тобто такі значущі предмети і смислові зв'язки, які, по-перше, творили буття людини як визначену, цілісну “картину світу”, і, по-друге, пояснювали її як речовинний устрій, так і перспективи можливих трансформацій.

Апробовані багатовіковою практикою становлення соціокультурного буття, цінностями стали вважати феномени моралі, як в індивідуально-особистісному, так і в соціальному вимірах. Категорією цінності почали позначати такі феномени як свобода волі, відповідальність, надія, любов до ближнього, віра, мужність, милосердя, що розуміються як особистісні

психологічні утворення. Загальнозначущим ідеями добра, краси, справедливості, істини також почали приписувати предикат цінності. Іншими словами кажучи, дослідницька думка дійшла висновку, що в основі людської життєдіяльності, а також фундаментом та елементами структури буття, мислимих у якості сфери реалізації людиною своєї природи, лежать цінності, тобто речі й ідеальні за формою значеннєві зв'язки, що надають предметам буттєвої (речової), а значить упорядкованої й ієрархічної структури. Повсюдно стверджувалася думка: категорія “цінність” здатна фіксувати універсальний зріз буття, ієрархічність його прошарків, і, насамперед, світ людських предметів як прояв буття.

Визнаючи цінність як незаперечний факт, що констатує людське буття, можна стверджувати його універсальність, що виявляється у вигляді значущих, тобто таких, які служать для задоволення потреб людини, найрізноманітніших матеріальних та ідеальних соціокультурних феноменів як об'єктів середовища. Цьому сприяє психічна організація людини, яка робить цінності фактом психічного життя, а значить не тільки онтологічним, але і психологічним, і логіко-гносеологічним поняттям.

Проблема буття, що ми її розуміємо як людську ціннісно-організовану і реалізовану сферу реальності, може бути розглянута в різних контекстах: науковому і філософському, набуваючи тим самим різних змістів і смислів. У найбільш загальному філософському плані вона може бути сформульована як онтологічна проблема співвідношення реальності і цінності, взаємовідношення цінностей і людини в процесі становлення буття як культури.

Поступове усвідомлення важливості ціннісної проблематики в структурі пізнання призвело у 70-і роки ХХ століття до справжньої “методологічної революції” у науці, що була пов'язана з ім'ям Пауля Фейєрабенда, який заявив про те, що поняття науковості взагалі не слід пов'язувати з будь-якою чітко заданою логіко-гносеологічною процедурою пізнання і наявністю взагалі будь-яких визначених критеріїв науковості. Сьогодні тенденція філософствування, і як побудова цілісних онтологій, що включають воєдино людей, і світ предметів і речей, і як форма раціоналізації онтологічних припущень, що стосуються лише методологічних засад наук, покладається на той фундамент, що іманентно містить у собі феномени ціннісної природи, незалежно від того, чи називаємо ми їх смислами, значеннями, цінностями, сферою “належного” тощо. Загальновизнаним стало судження про єдність наукового й аксіологічного аспектів у процесі пізнання і діяльності, причому за аксіологічним підходом до реальності став визнаватися не просто певний перед рівень наукового підходу, а самостійний спосіб осягнення буття, у якому поруч з речовою предметною сферою (галузь наукового знання), співіснує і сфера “належного бути” як сфера об'єктивних і суб'єктивно-особистісних зв'язків, власне саме тих зв'язків, що і формують “картину світу” як змістову конструкцію буття.

Людина ставиться до реальності як конфронтуючої їй індивідуальної свідомості сфери буття, тому що людина насамперед оцінює її, вичленовує ті явища і предмети реальності, що їй потрібні, значущі для задоволення її потреб. Це суть його мети і цінності. Ці цілі та цінності дані їй як деякі психологічні утворення, “як має бути”, тобто як певні феномени ідеальної форми. Ідеальність

“належного бути” у свою чергу опосередкована процесами психічного відображення дійсності. Співвіднесення “повинне бути” і реальної, дійсної речі, що становить предмет потреби, утворює дихотомічну структуру того феномену, що і набув визначення цінності.

На відміну від факту науки, якому, відповідно до процедури “класичної науковості”, необхідно приписувати єдине значення і, отже, установлювати єдину смислову залежність, цінності виявляють багатозначні смислові залежності, бо їхня природа і їхнє буття цілком пов'язані з унікальною специфікою кожної людини “по-своєму” відбивати смислові зв'язки реальності і “належного бути”. Іншими словами, будь-який предмет як річ (цінність) є результатом діяльності людини, що опосередкована його “належним бути” і визнається ним в якості цінності або не цінності. Тут стає очевидним, що ідеальність як властивість індивіда “передається” матеріальному предмету і стає об'єктивною до людини. Чи, інакше кажучи, особистісні значення як зв'язок потреби і предмета об'єктивується в якості смислу, що у свою чергу означає виникнення ідеальних феноменів як цінностей.

Культура як сфера панування людини тому й повинна бути перш за все розумітись як утілення мети і цінності, а потім вже як сфера фактів. У результаті буття постає реальністю, що існує як у ціннісно-актуальній, так і ціннісно-ідеальній (суб'єктивній і інтерсуб'єктивній) формах, тобто як речі та ідеї. На цьому принципі і повинна, ймовірно, будуватися система гуманітарного знання, що спирається як на фактичність і чітку наукову методологію її пізнання, так і на сукупність логіко-гносеологічних і різноманітних герменевтичних процедур “розуміння” культури як способів наукової фіксації і ціннісної інтерпретації буття. А це означає, що єдиний дійсний світ даний нам як безліч світів, залежних від історичного часу, культури, соціальної приналежності, інтересів, освіти. І кожний з цих світів обслуговується різними типами знання, тут є місце усім видам знання. Тому ніяка конкретна наукова гносеологічна розробка не в змозі вичерпати всіх нюансів пізнавального оволодіння людством навколишнього світу. Але якщо П. Фесрабенд на цій підставі зробив висновок про те, що ніяка істина теорія пізнання в цьому випадку не є можливою [], то ми вважаємо, що вона можлива, якщо істину не обмежувати межами раціональності і розуміти її як результат тільки наукового пізнання буття.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сьогодні в теорії класична кантівська постановка проблеми цінностей і пізнання як діалектики практичного і теоретичного розуму можна вважати вже подоланою, тому що змінилося саме визначення практичного і теоретичного розуму, а розуміння цінностей вийшло далеко за межі норм моралі, і під цінностями розуміють не лише світ належного, але, по суті, усі феномени соціального і психічного світу сутнісного. Одночасно в сучасній соціально-політичній практиці до проблеми цінностей різко змінилося ставлення, що спричинене усвідомленням першочергової значущості певних знеособлених історичних законів і рушійних сил історії, та цінностей як дійсних рушіїв прогресу, що мають значення для доль людей зокрема, і цивілізації в цілому. У результаті перед дослідником культури стоїть завдання

із виявлення та інтерпретації (“розуміння”) тих цінностей, що реально керують поведінкою як окремих індивідуумів, так і масами людей, у виборі тих чи інших предметів, ідей, способів організації співіснування та індивідуального способу життя як цінності. У результаті виникає проблема розкриття цього суб'єктивного плану як ціннісно-сислової реальності – проблема, з якою не стикається дослідник-натураліст.

Вивчення цінностей дає можливість проникнути у сферу смислових відношень, тих відносин, що реально опосередковують буття людей; установити ієрархічну залежність цих смислових відношень як значущих для даного індивіда і групи цінностей. А необхідним все це виявляється для розуміння і прогнозування дійсної поведінки людей не як “фактору виробництва”, а як особистостей, що будують своє буття у відповідності зі своїм світоглядом, традиціями, колективними архетипами, соціальними ідеалами, тобто феноменами ціннісної, телеологічної природи.

Таким чином, аксіологія як загальна теорія цінностей є підставою і методом не тільки філософських побудов. Сама аксіологія становить пояснювальний принцип організації певної світоглядної системи, концепцію розгляду найзагальніших і корінних питань, що стосуються місця і сутності людини в бутті, що піднімаються до проблеми цілей, призначення і сенсу людського існування. Вона також стає серцевиною філософії культури.

Література

1. Гартман Н. Эстетика / Н. Гартман. – М. : Изд-во иностр. лит., 1958 – 692 с.
2. Гартман Н. Старая и новая онтология / Пер. Д. Мироновой // Историко-философский ежегодник 1988. — М. : Наука, 1988. — С. 320—324.
3. Гартман Н. Систематическая философия в собственном изложении // Фауст и Заратустра / Пер. с нем. — СПб. : Азбука, 2001.
4. Гартман Н. Проблема духовного бытия. Исследования к обоснованию философии истории и наук о духе / Н.Гартман // Культурология. XX век. — М. , 1995.
5. Горнштейн Т.Н. Философия Николая Гартмана. (Критический анализ основных проблем онтологии) / Т.Н. Горнштейн – Л. : Наука, 1969. – 280с.

REFERENCES:

1. Gartman N. (1958). Estetika [Aesthetics]. Moscow: Izd-vo inostr. lit. [in Russian].
2. Gartman N. (1988). Staraiia i novaia ontologiia [Old and new ontology] Istoriko-filosofskii ezhegodnik – Historical and Philosophical Yearbook. Moscow: Nauka, (pp. 320–324) [in Russian].
3. Gartman N. (2001). Sistematicheskaia filosofiiia v sobstvennom izlozhenii [Systematic philosophy in its own presentation]. Faust I Zaratustra – Faust and Zarathustra. SPb: Azbuka [in Russian].
4. Gartman N. (1995). Problema dukhovnogo bytiia. Issledovaniia k obosnovaniiu filosofii istorii i nauk o dukhe [The problem of spiritual being. Studies to the rationale and philosophy of history of the human sciences] Kulturologiia XX vek – Cultural Studies. XX Century. Moscow [in Russian].

5. Gornshtein T.N. (1969) *Filosofia Nikolaia Gartmana. (Kriticheskii analiz osnovnykh problem ontologii)* [Philosophy of Nicholas Hartmann. (Critical analysis of the main problems of the ontology)]. Leningrad: Nauka [in Russian].

УДК 14:37

Ємельяненко Г.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

Степанов В.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

На тлі розгляду сучасної ціннісної еволюції, проаналізовані філософсько-педагогічні погляди Д. Дьюї. Обґрунтовано їх вагомість у пошуках прагматичних підстав людського буття для сучасної філософії та педагогіки. Встановлено, що концептуальні ідеї американського мислителя стали ціннісними основами у розвиток переосмислення ролі сучасної освіти в добу "переоцінки цінностей".

У статті, обговорюється питання про те, як сучасна освіта має потребу в розробці нової методології в центрі уваги якої знаходиться людина. Розглядаються принципи гуманізації освіти, що мають бути адекватними для сучасної ситуації, сформовані і проаналізовані умови й тенденції розвитку освіти, які автори розглядають як важливий компонент культури.

Ключові слова: *освіта, філософія, філософська свідомість, духовність, мораль, гуманізація, суспільство, прагматизм, педагогіка.*

Ємельяненко А.

кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социально-политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета

Степанов В.

кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социально-политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета

ФИЛОСОФСКО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

На фоне рассмотрения современной ценностной эволюции, проанализированы философско - педагогические взгляды Д. Дьюи. Обоснована их значимость в поисках прагматических оснований человеческого бытия для современной философии и педагогики. Установлено, что концептуальные идеи американского мыслителя стали ценностными основами развития переосмысления роли современного образования в эпоху "переоценки ценностей".

В статье, обсуждается вопрос, как современное образование нуждается в разработке новой методологии, в центре внимания которой

находится человек. Рассматриваются принципы гуманизации образования, они должны быть адекватными для современной ситуации, сформулированы и проанализированы условия и тенденции развития образования, которые авторы рассматривают как важный компонент культуры.

Ключевые слова: образование, философия, философское сознание, духовность, мораль, гуманизм, общество, прагматизм, педагогика.

Yemelyanenko H.

PhD Associate Professor of the department of philosophy, social- political and legal studies of Donbass State Pedagogical University

Stepanov V.

PhD Associate Professor of the department of philosophy, social- political and legal studies of Donbass State Pedagogical University

PHILOSOPHICAL -PEDAGOGICAL BASIS OF THE EDUCATIONAL PROCESS

Against the background of a modern examination of the evolution of values, analyzed philosophical - pedagogical views Dewey. Proved their importance in the search for pragmatic reasons of human life in modern philosophy and pedagogy. Found that the conceptual ideas of the American philosopher became valuable basis of rethinking the role of modern education in the era of " revaluation of values " .

The article discusses how with a modern education needs to develop a new methodology, the focus of which is man. Covers the principles of humane education, which should be adequate for the current situation, formulated and analyzed the conditions and trends in education, which the authors consider to be an important component of the culture.

Particular attention is paid to today our existence changes in the notions about the abilities human potential and to. Birth of a new vision of possibilities and the essence of humanity as a whole, a new view of human nature as an integral, single, complex system. And when changing philosophy of man, then everything changes: the philosophy of politics, economics, history, and changing philosophy of education, personal development, theoretical concepts about how to help a person to become what it can and what it should become.

Analyzing education, which today is not understood as omniscience and possession of a set of skills, as well as development of various abilities of a systemic nature, high their degree of productivity, this system involves modeling education, which would occupy a dominant role than the traditional transmission of knowledge, skills, values, norms of behavior, and the creation of conditions for the maximum possible adaptation and the development of a specific individual.

«The whole history of educational thought marked by a struggle between two ideas: the idea that education is the development, coming from inside that it is based on natural abilities, and the idea that education – it formation, coming from the outside and is the process of overcoming natural inclinations and their replacement by an external pressure acquired skills» (John Dewey).

Keywords: education, philosophy, philosophical consciousness, spirituality, morality, humanism, society, pragmatism, pedagogy.

Постановка проблеми. Серед різноманітних засобів формування світоглядних і ціннісних орієнтацій сучасної людини не останнє місце займає як філософія, так і освіта, вони виступають вагомою підставою самовизначення людини в сьогоденному світі. Перед освітою, що формує людину з'являються нові вимоги й формуються нові перспективи. Із цим пов'язані спроби сучасних науковців узагальнювати основні тенденції, котрі будуть впливати на майбутнє зумовлюючи історичні виклики, й спонукаючи змінювати сучасну людину і освіту. Дослідження освіти необхідно на перехресті дисциплінарних просторів філософії освіти, філософії методології науки, соціальної онтології, філософської антропології. Такий підхід дозволяє розглянути вказану тему дослідження крізь призму аналізу ціннісної характеристики освіти.

Через це постає **завдання** систематичного дослідження найбільш вагомих проблемних принципів сучасного філософсько-педагогічного знання, що й є предметом авторської уваги у пропонованій статті.

Стаття є результатом десятирічної роботи авторів на кафедрі філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету, автори спираються на увесь багаторічний кафедральний доробок, а сама стаття має на **меті** виклад авторського бачення специфіки сучасного філософсько-педагогічного значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останній час аналізу сутнісних характеристик філософії освіти і її сучасному стану присвячені праці відомих українських дослідників В.П. Андрущенко, О.О.Базалук, Н.Ф.Юхименко та ін. В працях названих науковців всебічно розкрито світоглядний зміст філософії освіти, виявлена її специфічна природа, структура та різноманітні явища, це дозволило авторам зорієнтуватися, щодо засобів власної пізнавальної діяльності, також сформувані необхідне ставлення до попереднього досвіду, творчо переінтерпретувати різні підходи витлумачення досліджуваного матеріалу.

Виклад основного матеріалу. Проблема освіти завжди займала особливе місце у концепціях філософів античності (Платон, Аристотель), нового часу (Джон Локк, Жан-Жак Руссо), аналітичної традиції (Джон Дьюї) які надали людству усвідомлення культурної цінності освіти, та історично - філософського мислення яке було невідокремлюваним й завжди базувалося на відповідних ціннісних вимірах. Навіть цілий період історії філософської думки називав себе Просвітництво. «...кожна людина повинна мати мужність користуватися власним розумом та удосконалювати його, оскільки саме він є запорукою добра, щастя і ладу в суспільстві, позбавитися від зла та негараздів можна шляхом просвітницької діяльності, поширенням освіченості серед якомога більшої кількості людей, адже тільки розумна, освічена людина буде прагнути до добра, а зло, яке існує в суспільстві, походить від варварства і неосвіченості» [2, с.105].

У свою чергу, німецька філософія XIX ст. висунула і обґрунтувала гуманістичну ідею освіти особистості запропонувавши шляхи реформування шкільної і університетської системи освіти. «Усе це вимагає нового рівня

рефлексії самого поняття «освіта», змісту, соціокультурних особливостей, визначення сучасного аксіологічного підґрунтя освіти, ролі та місця освіти в суспільстві XXI ст. і перспективи його розвитку. Тому найважливішого значення набуває питання про становлення сучасних методологічних засад такої галузі дослідження як філософія освіти, що є основою для здійснення комплексного підходу до вирішення проблем сучасної освіти, у першу чергу до виконання завдань її гуманізації» [1, с. 9].

З огляду на це доволі цікаво розбудовували свої освітні концепції мислителі ХХ ст. В. Дільтей, М. Бубер, К. Ясперс, запропонували проекти сучасних освітніх інститутів.

У зарубіжній філософській літературі видатний американський мислитель ХІХ – ХХ сторіччя Джон Дьюї розглядається здебільшого як автор педагогічно-філософських творів, і вважається засновником філософії прагматизму. Площиною філософських поглядів Дьюї є ідеї допомогти людині в потоці досвіду рухатися у напрямку до поставленої мети і досягати її. Згідно Дьюї, основне завдання філософії не в тому, як правильно використовуючи досвід, домагатися одиничних цілей, а в тому, щоб за допомогою філософії перетворити сам досвід, та систематично його вдосконалювати у всіх сферах людського життя. В книзі "Школа і суспільство", він сконцентрував увагу на сутнісних проблемах шкільної системи, де все пристосоване для послуху, дуже мало місця для самостійної роботи дитини.

Одним з головних архітекторів діалогічної філософії вважають М.Бубера, який звів свою концепцію до освіти як поєднання «Я і Ти», яке є спільним відношення між людьми, що засноване на любові. У своїх творах він як правило намагався розшукати оптимальний шлях впливу вчителя на учня, що здійснюється в грі, та спільній праці.

Проте у загально - освітньому просторі концепція емпірико-аналітичної філософії освіти, розвиваючи традиції позитивізму, користується такими питаннями, як структура педагогічної науки, соціальний статус педагогічних теорій, взаємовідношення ціннісних думок і висловлювань дескриптивної та нормативної педагогіки. Ідеям А.Фішера, Р.Лохнер, В.Брезінка протистояла гуманітарна педагогіка, що продовжувала лінію В. Дільтея. У ній визначалась специфічність методів філософії як «науки Духа», та гуманітарна спрямованість педагогіки Г.Ноль, Т.Літт, В.Флітнер, Е.Венігер.

Таким чином на теренах колишнього СНД термін "філософія освіти" з'явився в кінці ХІХ століття, де одним з перших його вжив В.В.Розанов, говорячи про педагогіку як теорію мистецтва. «У сучасній Україні «філософію освіти» визначають як сукупність світоглядних теорій (ідей), які зумовлюють методологію виховання і навчання, становлення відповідного типу особистості» [1, с.11].

Слід зазначити, що відмінною рисою поглядів більшості філософів був той факт, де вони спиралися на рішення фундаментальних світоглядних та методологічних проблем. Завдань, якими може цікавитись філософія освіти,

чимало. У статті ми зупинимося на деяких з них, для нас найбільш значимих. Першим завданням буде обґрунтування педагогіки І.Канта, уявлення про науковість цієї галузі соціального знання.

Сьогодні, як у загальноосвітній, так і вищій школі стоїть проблема виховання методологічної культури учнів, вона не є проблемою вузькогносеологічною, а виходить за межі суто пізнавального ставлення до світу. Виховання методологічної культури виводить на якісно новий рівень освіти людини, надає діяльності людини осмислений характер, та призводить до нового бачення світу.

Кантівське обґрунтування педагогіки являє собою систематичне дослідження тих фундаментальних компонентів, на яких будується процес виховання, проблема освіти, вважав він, пов'язана з завданням перетворення школи і докорінною реформою підготовки вчителів. Власне тому й основними питаннями теоретиків й практиків сучасної освіти є подальше дослідження вищезазначеного феномену сучасного філософського мислення та залучення результатів такого дослідження у практику викладання філософії освіти у вищій школі.

У розкритті критеріїв науковості І. Кант зробив важливий крок вперед у порівнянні з традиційними для філософії нового часу уявленнями, де знання, тобто наукове знання відрізняється від безлічі різнорідних відомостей, що фігурують на рівні буденної свідомості, своєю організованістю. Повсякденне знання, завдяки систематичній єдності стає наукою, тобто з простого агрегату знань перетворюється на систему.

Поняття науковості в кантівській філософії включає системність організації знання і обґрунтованість його принципами, які необхідно вірні, тобто встановлені повністю і остаточно. Синтезуючі принцип системності, введений І.Кантом в якості першого елемента науковості, виявився надзвичайно плідним. Він має визначальне значення для розвитку всіх наукових дисциплін, і розробка наукової педагогіки здійснюється відповідно до цього принципу. Щоб уникнути помилок минулого, за його словами, необхідно чітко уявляти собі головну мету виховання і навчання, яка визначатиме всю освітню програму.

Завдяки кантівській педагогіці, в людстві укладено багато задатків, і наше завдання пропорційно розвивати природні здібності і розкривати властивості людини, і робити це так, щоб людина досягала свого призначення. На думку І. Канта, не відповівши на питання, яке справжнє призначення людини, неможливо мати вірну педагогічну програму, і емпірична мета у цьому випадку не допоможе.

Зазвичай метою прагнень окремої людини є досягнення щастя. Однак поняття про щастя у різних людей різне і залежить в загальному від почуття задоволення, яке навіть у однієї людини мінливе і з'єднане із задоволенням мінливих потреб. Крім того, всі елементи щастя запозичені з досвіду і є емпіричними. У досягненні бажаного користь людині принесуть турбота про

своє здоров'я, працьовитість, заощадливість, які не можуть бути ні принципами моральності, ні завданнями педагогіки.

«Глибокі думки висловлює Кант і в інших сферах, зокрема в галузі етики. Він багато пише про людину як частину природи, про людину як кінцеву мету пізнання, а не як засіб для будь – яких цілей, тобто визнає самоцінність людини» [4, с. 78]. Моральність повинна бути абсолютно незалежною від усяких матеріальних підстав, так як в ній воля повинна встановити сама собі закон, обов'язковий для кожної розумної істоти. Вищий принцип моральної поведінки філософ називає категоричним імперативом, де міститься універсальне правило поведінки людей. «Наявність такого імперативу дає людині свободу і разом з тим в сукупності створює всезагальний моральний закон для суспільства» [4, с. 78]. Слід зазначити, що категоричний імператив в етичному вченні І. Канта має сенс стосовно не безпосередньо до кожного емпіричного об'єкту, та по відношенню до людства в цілому, тобто до родової сутності конкретної людини - моральний закон святий. Саме людське в людині стає вищою цінністю і метою дій розумної істоти. Тим самим абстрактно-загальна моральна повинність для педагога може служити підставою для оцінки будь-якого наукового явища, та розуміння його моральної сутності.

Це абстрактно-загальна моральна повинність наповнена гуманістичним змістом і стала критерієм розгляду поняття "гуманізм", що виникло в добу Відродження яке означало відстоювання свободи і незалежності особистості, звільнення її насамперед від влади церкви. У цьому плані безперечно важливими для сьогодення серед інших є ідей Канта є продовження ним гуманістичної лінії Данте, Петрарки, Бруно, Монтеня. Його гуманізм водночас поглиблює розуміння гідності особистості.

Вважаючи ідею людства фундаментом головного морального закону, І. Кант зробив висновок, що не окремий ізольований суб'єкт представляє собою пункт моральної свідомості, таким суб'єктом, генеруючи моральні імперативи, здатне бути лише суспільство.

Завдання філософії, згідно І. Канту, впливає з встановленого ним етичного основоположення і полягає насамперед у тому, щоб моральні закони проникли в душу учня, та моральні норми повинні бути для нього суб'єктивно значущими. При цьому стратегія системи освіти повинна бути орієнтована не на минуле, а на майбутнє.

І. Кант відстоював необхідність практичної орієнтації навчання наук у школі з тим, щоб учень одержував знання, придатні не лише для навчального закладу, але і для життя, завдяки чому учень виходить на арену свого життя цілком підготовленим. Формування розумових навичок здійснюється так, що учень тільки слухає вчителя або запитує його, викладаючи свою точку зору. Цей шлях передбачає перехід від приватного до загального, від емпіричних понять до більш абстрактних. Саме така магістральна лінія навчання, згідно І. Канту: спочатку дослідним шляхом розвивається розум, потім вироблені поняття пізнаються розумом у співвідношенні з його основоположенням та

систематизуються наукою. Через розсудливість до розумності повинен вести свого учня справжній учитель.

Дитина стає суб'єктом вищих психічних функцій, властивих лише людині, вона навчається у дорослого, вміє користуватися речами самостійно, так як вимагають умови культури. Вона починає активно пристосовувати природу до себе, вступає на шлях праці. І це відбувається раніше, ніж маленька людина засвоює мову, слово.

Не менш дискусійними сьогодні є ідеї пов'язані з психікою, якої немає взагалі, і сама вона не виникає, її треба сформувати, виховати, створити. Для цього потрібно знати абсолютно точно: що саме ти хочеш виховати? Що таке психіка взагалі? Що таке - інтелект, свідомість, воля? Де межа між психікою тваринною і психікою людини? Всі ці – питання стоять перед кожними батьками, вихователями дитячих садків, учителями шкіл і педагогами вузів.

Таке розуміння є надзвичайно важливим і означає, що філософські підстави є головними для педагогіки. Визначивши їх невірно або не усвідомлюючи їх до кінця, педагог почне помилкову роботу, завдаючи тим самим непоправної шкоди особистості, з якою він вибудовує свою діяльність.

Цікавішою є практика інтерпретації та переосмислення співвідношення філософії освіти та філософії. Значення філософії освіти, залежить від здійснення філософської рефлексії над тими спеціальними межами культури, що допускають інтерпретацію освіти, так філософія освіти є філософією життя людини, залучається до культури, якій надано можливість реалізації сутнісних сил. У її межах людина здійснює аксіологічну рефлексію над собою, та своїм місцем у світі. «Існує ціла філософська дисципліна – аксіологія, яка розглядає структуру цінностей і їх місце в бутті людини. Аксіологія піднімає питання про зв'язок цінностей між собою та із фрагментами буття людини» » [1, с. 92]. Філософія має потенціал, який є особливо ціннісним для освіти, завжди запитливий характер, допущення поліваріантних відповідей, рефлексивне відношення до інструментів пізнання, вимога логічності й послідовності, залучення в ній релігійних, етичних та естетичних можливостей свідомості. Це робить, її інструменти унікальними для вироблення навичок доказового і контекстуального мислення. Дисциплінарні межі філософії вступаючи у життя людей надають змогу розмірковувати на різноманітні програми, які рефлексивно визначаються у життєвих орієнтирах.

У своїх працях Гегель, Кант висунули ідею навчання учнів міркуванню за допомогою філософії. Таким чином, представники німецького варіанту продовжили традицію у прилученні молоді до інтелектуальної культури.

Сучасні вчені замість культурно-інформаційного пропонують проблемно - діяльнісний метод трансляції філософського знання. Будь-яке введення у філософію слід починати з проблеми, пробудження цікавості, можливих тлумачень з наступним введенням філософського інструментарію. Учні слід залучати до філософствування, у вирішення проблем, а не просто знайомити з інформацією про філософію. Знайомство з інтелектуальними подвигами

мудреців минулого і сьогодення не навчать мислити самостійно, поки вони в повсякденному досвіді не побачать філософські виміри і не навчаться вирішувати елементарні шкільні проблеми. Нехай вони у своїй промові відкриють якісь логічні закономірності, а не тільки вчать логіку Аристотеля. Завдання адаптувати великі проблеми до сприйняття дітей, навчити реальному філософствуванню. Взявши в якості зразка критичну і раціоналістичну традицію думки, представлену іменами Сократа, Платона, Аристотеля, Декарта, Гегеля, Канта, Дьюї можна їх реконструювати наступним чином: вибрати проблеми, що надають універсальну значущість, які стосуються змісту навчального предмета і дозволяють об'єднати їх в єдину проблему. Філософія освіти починається в результаті розвитку самої системи освіти, і активних дій педагогічної спільноти, зацікавленої в розвитку цього розділу знань. «Філософія відображає крізь призму укладених та найбільш актуальних світоглядних концепцій найновіші досягнення різних галузей знань, а педагогіка залучає передові методи навчання та виховання, чим впливає на формування внутрішнього світу підростаючих поколінь» [1, с.13].

Висновки. Дослідження дозволяє зробити низьку загальних висновків відносно місця філософії освіти в науковому пізнанні, її еволюції і суті. Хотілося б відмітити, з метою адекватного рішення усього комплексу проблем, зв'язаних з філософією освіти, цю дисципліну доцільно розглядати в якості особливої дисципліни предметно - практичного освоєння світу, де освітнє, духовне, культурне, моральне – є скрижалями філософської свідомості. Скрижалі, які у певному співвідношенні визначають її архітектоніку та функціональну діяльність. Тому дослідження цих «складових» філософії, й потребує свого подальшого продовження у найрізноманітніших аспектах.

Література

1. Базулюк О.О., Юхименко Н.Ф. Філософія освіти: Навчально-методичний посібник. - Київ, 2010.-164с.
2. Киричок О.Б. Філософія: підручник для студентів вищих навчальних закладів/ Олександр Борисович Киричок.- Полтава: РВВ ПДАА, 2010.- 381с.
3. Сідоров М. Р. Філософія освіти. Вступ. СПб.: Пітер, 2007 - 304 с.: Іл. - (Серія "Навчальний посібник").
4. Філософія навчальний посібник (для студентів 2 курсу ФПО і заочного навчання). Авт. Радіонова Л.О.- Харків: ХНФМГ, 2006.-142с.

REFERENCES:

1. Bazuluk O.O., Ykhymenko N.F. Filosofiiia osvity: Navchalno-metodychnyi posibnyk. - Kyiv, 2010/ - 164s.
2. Kirichok O.B. Filosofiiia: pidruchnyk dlia studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv/ Oleksandr Borysovych Kirichok. - Poltava: RVV PDAA, 2010. – 381 s.
3. Sidorov M.P. Filosofiiia osvity. Vstup. Spb.: Piter, 2007. - 304s.
4. Filosofiiia:Navchalnyi posibnyk (dlia studentiv 2 kursu FPO i zaochnoho navchannia).Avt. Radionova L.O. - Kharkiv: KhNFMH, 2006. - 142s.

УДК 1:37

Дубініна В.О.

асистент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

ІДЕЯ УНІВЕРСИТЕТУ ЯК СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

У статті розглядається «ідея» і «мета» університету як соціально-культурного феномена. Аналізуються результати теоретичних пошуків класиків, які розробляли ідею університетської елітної освіти – Дж. Ньюмена, В. Гумбольдта, Х. Ортеги-і-Гассета, К. Ясперса, Е. Дюркгейма, М. Вебера, К. Керра, А. Уайхеда, В. Тейлора. Розглядаються погляди дослідників вищої школи на ідею університету. Вводяться соціокультурні підстави для формулювання ідеї сучасного університету, обґрунтовується залежність структурних особливостей університету від його цілей.

Відзначається, що глобальні соціокультурні зміни, які супроводжують зміну епох, ставлять під сумнів ідеї, що породили знамениті університети Іспанії, Англії, Німеччини, Франції, породжуючи протиріччя між звичним устроєм університету та його сьогоднішніми завданнями. Таким чином необхідно переосмислити ідею університету як соціально-культурного феномена.

Ідея і мета університету вразлива з різних позицій. З одного боку, ми відкидаємо думку про існування якоїсь загальної ідеї університету, з іншого боку, ми припускаємо, що повинні існувати якісь межі, що визначають університет. Потрібно запропонувати такий образ, ідею, мету університету, які відповідатимуть усім вимогам соціально-культурного життя суспільства, будуть частиною сучасної культури.

Ключові слова: освіта, знання, мета, ідея, університет, суспільство.

Дубинина В.

ассистент кафедры философии, социально-политических и правовых наук
Донбасского государственного педагогического университета

ИДЕЯ УНИВЕРСИТЕТА КАК СОЦИАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫЙ ФЕНОМЕН

В статье рассматривается «идея» и «цель» университета как социально-культурного феномена. Анализируются результаты теоретических изысканий классиков, разрабатывавших идею университетского элитного образования – Дж. Ньюмена, В. Гумбольдта, Х. Ортеги-и-Гассета, К. Ясперса, Э. Дюркгейма, М. Вебера, К. Керра, А. Уайхеда, В. Тейлора. Рассматриваются взгляды исследователей высшей школы на идею университета. Вводятся социокультурные основания для формулировки идеи современного университета, обосновывается зависимость структурных особенностей университета от его целей.

Отмечается, что глобальные социокультурные изменения, сопровождающие смену эпох, ставят под сомнение идеи, породившие знаменитые университеты Испании, Англии, Германии, Франции, порождая противоречия между привычным устройством университета и его сегодняшними задачами. Таким образом необходимо переосмыслить идею университета, как социально-культурного феномена.

Идея и цель университета уязвима с самых разных позиций. С одной стороны мы отвергаем мысль о существовании некой общей идеи университета, с другой стороны, мы предполагаем, что должны существовать какие-то границы, определяющие университет. Нужно предложить такой образ, идею, цель университета, которые будут отвечать всем требованиям социально-культурной жизни общества, будут частью современной культуры.

Ключевые слова: образование, знание, цель, идея, университет, общество.

Dubinina V.

assistant of the department of philosophy, socio-political and legal sciences of
Donbas state pedagogical university

THE IDEA OF THE UNIVERSITY AS A SOCIAL AND CULTURAL PHENOMENON

The article deals with the "idea" and "purpose" of the university as a socio-cultural phenomenon. The results of theoretical investigations of the classics, who developed the idea of the university elite education – J. Newman, von Humboldt, X. Ortega y Gasset, Karl Jaspers, Emile Durkheim, Max Weber, K. Kerr, A. Uayheda, B. Taylor – are analyzed. The points of view of different researchers of higher education on the idea of the university are considered. Socio-cultural foundation for the formulation of the idea of the modern university is introduced, the dependence between structural peculiarities of the University and its goals are justified.

It is noted that global socio-cultural changes that accompany the change of times, question the idea that gave rise to the famous universities in Spain, England, Germany, France, creating contradictions between customary device of the University and its present challenges. Thus, it is necessary to rethink the idea of the university as a social and cultural phenomenon.

It is inferred that the analysis of the intellectual and socio-cultural situation suggests that in contemporary culture rather radical transformations take place, they are associated with a change of the place and role of knowledge, especially scientific one, in society. The idea and purpose of the university are assailable from different positions. On the one hand, we reject the idea of the existence of some general idea of the university, on the other hand, we assume that there must be some limits that define the university. It is necessary to offer such an image, an idea, purpose of the university, which would meet all the requirements of social and cultural life of society, which would be a part of modern culture.

Keywords: education, knowledge, idea, university and society, philosophy of education.

Постановка проблеми. У багатьох країнах світу університети користуються великою популярністю, що у свою чергу пов'язане з їх символічними можливостями. Проте глобальні соціокультурні зміни, які супроводжують зміну епох, ставлять під сумнів ідеї, що породили відомі університети Іспанії, Англії, Німеччини, Франції, породжуючи протиріччя між звичним облаштуванням університету і його сьгоднішніми завданнями. Таким

чином необхідно переосмислити ідею університету, як соціально-культурного феномену.

Мета статті – розкрити структуру понять "мета" і "ідея" університету як соціально-культурного феномену. Відправним пунктом у проведенні цього дослідження послужили результати теоретичних досліджень класиків, що розробляли ідею університетського елітного утворення Дж. Ньюмена, В. Губальта, Х. Ортеги-і-Гассета, К. Ясперса, Э. Дюркгейма, М. Вебера, К. Керр, А. Уайхеда, В. Тейлор. Розглядаються точки зору дослідників вищої школи на ідею університету. Вводяться соціокультурні підстави для формулювання ідеї сучасного університету, обґрунтовується залежність структурних особливостей університету від його цілей. Дана стаття є однією з численних спроб подібної рефлексії.

Виклад основного матеріалу. Освіта – частина життєдіяльності людини, вона виступає однією з найважливіших сфер суспільства. Поняття соціокультурної ситуації використовується для характеристики навколишньої дійсності, що відбувається в громадському, соціальному, економічному і культурному житті. Освіта, що здобувається в університеті, повинна допомогти людині не лише стати фахівцем, але й допомогти реалізувати потенційні можливості, навчити соціальній відповідальності.

Соціокультурна система університету визначається:

- світовими соціокультурними тенденціями, що впливають на розвиток освіти у світі;
- загостренням глобальних громадських проблем інтернаціонального характеру;
- зміною типів культурно-історичного спадкоємства, тобто передачі і отримання підростаючим поколінням соціального досвіду;
- зміною установки при вивченні дійсності, або переходом від наукового пізнання до загальнокультурного.

Університет (*universitas* – сукупність, спільність) – вищий навчальний заклад, де готуються фахівці з фундаментальних і багатьох прикладних наук. Як правило, здійснює і науково-дослідну роботу. Багато сучасних університетів діють як навчально-науково-практичні комплекси. Університети об'єднують у своєму складі декілька факультетів, на яких представлена сукупність різних дисциплін, що становлять основи наукового знання [Вікіпедія]. Найперший у світі безперервно діючий університет був заснований у 859 році в місті Фес, Марокко – університет Аль-Карауин.

Традиційно, з часу свого виникнення, університет пов'язував свою долю з універсальним розумом. Спочатку цей розум виступав у формі теологічного або філософського, потім – наукового розуму. Історія боротьби за пріоритет між ними зафіксована у відомій роботі І. Канта "Суперечка факультетів" (1798). У міру того, як в культурі змінювалось місце тієї або тієї форми розуму, університет змінював свою ідею. Сьогодні, коли наші уявлення про універсальний розум зазнають значної трансформації, вимагає свого переосмислення й ідея університету.

Аналіз історичного розвитку університету дає можливість виділити такі його моделі як:

- університет високої ліберальної культури, ідея якого була сформульована Ньюманом;
- ідея науково-дослідницького університету, що розробляється в ХІХ столітті Гумбольдтом і Фіхте, і підтримується в ХХ столітті Ясперсом;
- американська модель університету, що захищається Уайтхедом, де культура і наука взаємодіють у цілях підготовки людини дії – професіонала, що працює в ім'я ідеї розвитку суспільства.

До недавнього часу було прийнято говорити, що університет – це навчальний заклад, в якому навчають універсальному знанню. У 1405 році канцлер Герсон так висловлювався про цінність університету : "Університет чотирма своїми факультетами представляє всю цілісність доступного людині знання, як у теоретичному, так і в практичному вимірі. Крім того, приймаючи до своїх лав представників будь-якої іншої країни і держави, він виступає в ролі мікрокосму всього суспільства, а отже, є кращим інтерпретатором ідеї загальної користі" (Барроуз, 1989, с. 37) . Як бачимо, радикальної різниці між сучасними і середньовічними поглядами на роль університету немає. Університет як тоді, так і сьогодні є навчальним закладом, інституцією знання [3; 6].

Для того, щоб позначити рамки і виявити зміст понять "ідея" і "мета" університету, а також уточнити можливості й обмеження ідеї університету в сучасних умовах, необхідно звернутися до історії розвитку вищих навчальних закладів і до робіт мислителів, що здійснили перші спроби осмислення феномену вищої освіти.

Ідея нового університету з'являється завдяки діяльності німецьких реформаторів ХІХ ст. Для німецької традиції особливе значення має ім'я В. фон Гумбольдта. Він створив Берлінський університет у 1810 році на базі Пруської академії наук. Потім за зразком Берлінського університету були модернізовані всі інші університети Німеччини, і більшість країн світу прийняла цю модель для розвитку своїх вищих шкіл.

Світогляд Канта є основою сучасної освіти. Велич Канта (1724-1804) полягає передусім у перетворенні всього багатства ідей епохи Просвітництва в одне замкнуте Ціле. Творчо організуюча сила генія полягає в абсолютній переконаності знаходження істини у формах суб'єкта, основна організуюча сила кантівської системи полягає саме в живій вірі в могутність розуму. У цьому центральному пункті полягає його істинне відношення до століття Просвітництва, і саме тут знаходиться ключ до розуміння системи освіти, побудованої Кантом з цього морально-практичного початку, в якому виразно проступають риси протестантського пієтизму[6; 19–20]. Згідно з уявленнями Канта завдяки розуму створюються основні систематизуючі і нормативні принципи: ідеї Душі, Миру і Бога. Тільки завдяки цим ідеям розум може судити або діяти. Трансцендентальна ідея у Канта – ідея, необхідна для систематичного впорядкування понять і знань в досконалу науку. Проблема розуму – це проблема природи суцього цих ідей. Людина, завдяки розуму,

розуміє себе як частину цілого. З університетом традиція зв'язує дві основні групи ідей. Одна – це місце, інституція, де співтовариство однодумців займається пошуком "універсальних" істин. Друга – це ідея освіти. Під освітою розуміється ряд соціально-культурних встановлень, які і є встановленням практичного розуму.

Першою ідеєю, з якої розпочався сучасний університет, став образ університету як установи, що дає не стільки професію, скільки життєві орієнтири, певне світосприйняття. Таке його розуміння було сформульоване оригінальним мислителем – Джоном Генрі Ньюменом. Він написав текст, що заклав західну, європейську традицію філософського обговорення університету, як суб'єкта соціальних змін, який називається "Ідея Університету". У цій роботі він зазначає що "мета університету – культивування інтелекту. Інтелект розуміється Ньюменом як відносно стійка структура розумових здібностей індивіда, що ототожнюється з системою розумових операцій, зі стилем мислення і стратегією рішення життєвих проблем, з ефективністю індивідуального підходу до ситуації, що вимагає пізнавальної активності і має універсальні характеристики" [4; 5]. Так само автор справедливо помічає, що університети потребують оновлення "у зв'язку з необхідністю приведення їх в ті форми, що відповідають вимогам часу, але ніколи раніше університет не виступав місцем для формування індивідуального суб'єкта. Це було інше рішення проблеми єдності, що спочатку присутнє в "ідеї університету", розробляється в той час, коли у зв'язку з виникненням нових націй почали з'являтися свої національно забарвлені моделі університетської освіти" [4; 6]. Дж. Г. Ньюмен вважає, що саме освіті повинна віддаватися перевага, а не навчанню, й оскільки основних методів викладання він виділяє два: філософський і механічний, залежно від цілей освіти, треба вибирати один із них. Передусім Ньюмен вказує на універсальність знання, що акумулюється в стінах університету. Універсальність він визначає як специфічно університетську прерогативу, як найхарактернішу рису університетів на відміну від інших установ утворення. Крім того, він виділяє ще одну особливу рису університетського знання – його свободу, або ліберальність.

У свою чергу іспанський філософ ХХ століття Х. Ортега-і-Гассет, який так само схильний дотримуватися образу університету як установи, що дає не стільки професію, скільки життєві орієнтири і певне світосприйняття, у своїй роботі "Місія університету"(1930) розмірковує про випадковість переважання науки і наукового пізнання в рамках університету. Він зазначає, що сучасний йому університет значно ускладнює професійну освіту, перебільшує роль наукового дослідження і майже повністю виключає передачу культури, а це є важливим чинником. Культура розглядається як система життєвих ідей про світ і людину, те, що направляє людину в хаосі життя, що дозволяє людині жити. Ми як люди не можемо жити без ідей, ми і є наші ідеї.

"У чому полягає основна мета університету?" – запитує Фіхте. Вищою метою університету є виховання за посередництва науки для науки. Студент і викладач мають бути настільки проінняті наукою, щоб цілком віддатися їй, "жити в ній" так, щоб думка і діяльність набували виключно наукової форми.

Лише після того, як університетське життя виступить у цій науковій формі, сама наука стане життєвим, здатним до діяльності зайняттям – мистецтвом. Цьому "мистецтву науки", на думку Фіхте, можна і треба вчити в університеті [6; 24].

Адже метою всякої справжньої освіти, нагадує Фіхте, є міцне, визначене, цілісне духовне буття, про яке можна буде сказати, що воно не лише "розвивається і процвітає", але, безумовно, є, і яке не може бути ніяким іншим, але тільки таким, яке воно є. Якщо університетська освіта не прагне до подібного буття, то це вже не освіта, а тільки певна безцільна гра, подібна до тієї, якою бавлять заможну молодь у сучасних "університетах". Бо якщо університет не формує у свого випускника подібного цілісного духовного буття, то, у кращому разі, це лише означає, що його освіта ще не завершена [6; 25-26].

Так само одним з найвизначніших першопрохідців, що розгорнули прапор нового університету, був великий німецький філософ Фрідріх Шеллінг (1775–1854). Філософ говорив, що німецькі університети, як і німецька держава, виникли на ґрунті німецького духовного життя. Тому в "Лекціях про метод університетської освіти" (1803) Шеллінг підкреслює думку, висловлену вперше ще Арістотелем, про те, що академічні наукові заняття мають бути долею вільних людей, а не рабів, що виконують свою роботу виходячи з обмежених цілей. Отже, тоді як Канта цікавило питання про порядок наук в університеті, а Фіхте – питання про напрям і методи університетської Науки, Шеллінг намагається об'єднати ці питання університетських наук і освіти під єдиним керівництвом філософського знання.

Ідею університету, як одну з форм, яку приймає духовне життя суспільства розглядає німецький філософ-екзистенціаліст Карл Ясперс, він вказує на те, що "університет – це школа, але школа особлива. В ній студент повинен не лише навчатися, але й брати участь в дослідженнях і тим самим прагнути до здобуття наукової освіти, що визначає його життя. Студенти згідно з ідеєю університету є самостійними, такими, що несуть за себе відповідальність, мислителями, що критично слідують за своїми вчителями. Вони мають свободу вчення" [7; 36]. Університет вимагає три речі: навчання спеціальним професіям, освіта(виховання), дослідження. Університет – професійна школа, світ освіти, дослідницька установа. Між цими трьома можливостями виникає "або-або" і ставиться питання про те, чого ж власне хочуть від університетів; він не може вирішити все, йому слід визначити для себе одну мету. У цьому останньому сенсі і вимагає ліквідації університету та установи спеціальних професійних шкіл, освітніх шкіл – останніх у формі особливих факультетів, які повинні служити тільки освіті, – і дослідницьких установ. Проте у вигляді університету ці завдання утворюють нерозривну єдність. Одна мета не може бути відокремлена від інших без того, щоб не ліквідувати духовну суть університету й одночасно не загинути самій. Усі три мети є моментами одного живого цілого. В ізолюванні цих цілей проявляється відсутність прагнення до духовності [7; 66].

Проте в наш час ми розуміємо сучасний університет як соціокультурний інститут, де не просто транслюються готові форми культури, але і де ці форми створюються, а також де їх вчать створювати. Університет народжувався як духовне і інтелектуальне співтовариство студентів і викладачів, що мало особливий статус.

У сучасному університеті є переконання, що основним завданням і метою освіти є передача студентові інтелектуального, наукового і морального знання, а також правил культури. Основним методом освіти при цьому служить навчання відомої, закінченої, цілісної інформації, і така стратегія освіти виходить з того, що приватні поняття і узагальнені когнітивні структури (категорії часу, простору, причинності, добра і зла) – суть структури відображення, які існують поза індивідом, тобто у фізичному і соціальному світі. Як писав у своїй роботі "Університет як центр освіти, що породжує культуру. Зміна форм комунікації в навчальному процесі" Гусаковський М. А., «...психічний розвиток є результат навчання, що направляється; навчання, отже, вимагає ретельного опису такої схеми поведінки, яка розглядається як бажана для специфічних реакцій. З цього виходить думка про те, що відповідну поведінку можливо сформувані шляхом безпосереднього повторення і вироблення правильної реакції, застосування негайного зворотного зв'язку або винагороди. Перші програмовані підручники і повчальні машини служать прикладом принципів навчання в указаному контексті. Ми вважаємо, що найвразливішим місцем традиційної університетської освіти є те, що безпосереднім предметом вивчення в ній є вже виділені і заздалегідь авторитетно структуровані предмети навчального циклу, за якими стоять визначені, структуровані зовнішнім чином здібності – предмети культури" [3; 22].

Університет пережив свою першу велику кризу, коли вимушений був реорганізуватися із середньовічного університету лікарів, юристів і теологів в природничо-науковий університет учених та інженерів. Експериментальне природознавство і прикладна наука увійшли до стін університету, розширивши область того знання, якому слід навчати університетських студентів [3;6]. Сучасний університет передає універсальне знання, ставить під питання зміст його освітньої функції, і це є його проблемою. Таким чином сьогоднішній університет став багатоликим. Ми розуміємо, що таке університет, який його статус, які вимоги він до себе висуває, але не можемо точно визначити його "формулу". Глобалізація масштабів поширення вищої освіти, свідчить про неоднозначність поняття університет. Зрозуміло, що діяльність, яка проходить в університеті, не має чітких меж, а якщо пробувати їх створити, то виникне загроза самому університетові, тому що під загрозу потрапить його здатність до адаптації, що дозволяє йому розвиватися й існувати. Це – складна структура, він покликаний не лише вчити розуміти світ, а так само комфортно жити, в умовах невизначеності, особистого і соціального розвитку. Університет породжує надскладність, вчить нас з нею жити.

Так, проблема ХХ століття – це проблема елітарного і масового в освіті. На це красномовно вказав Ортега-і-Гассет. Небезпека полягає в тому, що

масовий фахівець – той, кого не можна назвати освіченою людиною, оскільки він повний неук в усьому, що не входить в його спеціальність. Але біда в тому, що "в усіх питаннях, незнайомий зі справою, але з авторитетом і амбіціями, властивими знавцеві і фахівцеві", ця людина, залишаючись людиною маси, хоче зайняти місце еліти. Людина ж еліти завжди відчуває внутрішню потребу звернутися до чогось вищого і присвятити цьому своє життя. Традиційні соціальні еліти стали наповнюватися особами, яких можна охарактеризувати як "людина маси". Це значно знижує загальну планку вченості [2].

Ідея університету – це західноєвропейська ідея, успадкована нами від греків. Університет є виразником народу. Ми спостерігаємо велику різницю між Вищою школою Сходу і Заходу; мета, ідеї, підхід у навчанні в університетах мають відмінності і особливості. На Сході мають давню традицію шанобливого ставлення до освіти, згідно з якою їй надається дуже велике значення. Наприклад, в Китаї часто говорять: "Шануй учителя, цінуй вчення", що свідчить про рівно шанобливе ставлення як до викладачів, так і до самого процесу освіти. Такі специфічні особливості східних культур як нерухомість, традиціоналізм, власне і складають феномен, ідеї і мету освіти в університетах Сходу. Традиційним можна назвати таке суспільство яке зберігає економічні і духовні стосунки упродовж багатьох років. Воно відмічено деякими особливостями, такими як:

- світосприйняття людини в традиційному суспільстві;
- незмінність соціально-економічного устрою;
- сакралізація влади правителя і виникнення феномену влади-власності;
- панування громадських зв'язків, від народження доля людини визначається належністю до соціальної групи.

Такі особливості і знаходили своє втілення в прадавній цивілізації Сходу, і тепер накладають відбиток на уся систему освіти у вищих школах. Саме ці особливості і зумовили виникнення дихотомії Схід-Захід. І тому Схід став сприйматися вже не як географічне поняття, а як інший світ, що має свої закони, логіку, порядки.

Для того, щоб зрозуміти культуру, релігію, цілі та ідеї освіти в університетах, необхідно зрозуміти її світоглядні, ідеологічні підстави. Давній Схід був не лише центром зародження світових релігій, але і відкриттям наукових знань, що втілювали мудрість тисячоліть. В давнину наука була пов'язана з практичними потребами, зокрема з культом, тому на Сході не було різкої межі між наукою і релігією. Культурна спадщина древніх цивілізацій Сходу надзвичайно велика і різноманітна. На Сході були отримані найважливіші практичні знання в області астрономії, математики, медицини, будівельної техніки, мистецтва, архітектури задовго до того, як вони стали відомі європейцям.

На відміну від методів, ідей, цілей, підходів і культивування традицій в освіті на Сході, на Заході більше значення надається практичній і комерційній вигоді, конкретному результату. Мета університету – підготувати і виховати хорошого фахівця, здатного конкурувати на ринку праці з розвиненими країнами світу. Людині окрім матеріального забезпечення нагально потрібне

щось сакральне в житті, певна духовна істина, що освячує сам сенс людського існування на Землі. Західній свідомості взагалі, а також системі освіти в університетах, жорстко структурованій в сухі раціонально-логічні схеми мислення, явно бракує тих начал, якими вигідно відрізняється світосприйняття Сходу. Усе це стало можливим багато в чому завдяки тому, що в результаті міцних багатовікових традицій в душі східної людини залишилося трепетне відношення до священного, що абсолютно втратила, на жаль, людина західна. Освіта у вищій школі – це частина культури того або того суспільства, складний процес становлення людини, в якому відбувається злиття і постійний діалог раціонального (Захід) і духовного (Схід).

Звичайно, різні ідеї університету виникають у певних соціокультурних умовах, тому будь-яка його модель є унікальною і невідтворююю повністю в іншому культурному і історичному контексті. Культура в сучасній культурології – не лише наукове поняття, або термін. Це один із засадничих світоглядних орієнтирів нашого людства. Завдання, що стоїть перед університетами як Заходу, так і Сходу, полягає в розвитку зв'язків і розумінні інших культур і цивілізацій.

Висновки. В завершенні роздумів хотілося б зазначити наступне: аналіз інтелектуальної і соціокультурної ситуації з деякою долею упевненості дозволяє стверджувати, що в сучасній культурі відбуваються досить радикальні трансформації, вони пов'язані зі зміною місця і ролі знання, передовсім наукового, в житті суспільства. Якщо в минулому це знання було єдиним і універсальним способом рішення усіх людських проблем, то сьогодні все більше визнається вторинний характер як знання, так і діяльності, спрямованої на виробництво пізнавального продукту. Університет повинен допомагати нам жити в умовах невизначеності, ця мета стоїть перед нами, і у світі, де править тотальна невизначеність, вона не може бути іншою. Отже, ідея і мета університету уразлива з найрізноманітніших позицій. З одного боку ми відкидаємо думку, про існування певної загальної ідеї університету, з іншого боку, ми припускаємо, що повинні існувати якісь межі, що визначають університет. Треба запропонувати такий образ, ідею, мету університету, який відповідатиме всім вимогам соціально-культурного життя суспільства, буде частиною сучасної культури, як писав Ортега-і-Гассет "треба бути культурним, треба знати свою топографію, свої маршрути або "методи"; тобто треба мати уявлення про простір і час, в яких живеш, про сучасну культуру" [8; 39-40].

Література

1. Барнетт Рональд, професор Інститута образования Лондонского университета / Рональд Барнетт, Осмысление университета (По материалам инаугурационной профессорской лекции, прочитанной в Институте образования Лондонского университета 25 октября 1997 года. Перевод Р. Гайлевича. © 1999 ЦПРО БГУ) <http://charko.narod.ru/tekst/alm1/barnet.htm>

2. Гусаковский М. А. Приключения разума в культуре и судьба идеи университета. www.charko.narod.ru/tekst/cb7/gus.html

3. Гусаковский М.А. Университет как центр культуропорождающего образования. Изменение форм коммуникации в учебном процессе /

М. А. Гусаковський, Л. А. Яценко, С. В. Костюкевич и др.; Под ред. М. А. Гусаковского. - Мн.: БГУ, 2004. - 279 с.
<http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&ved=0C GIQFjAG&url=http%3A%2F%2Fwww.bsu.by%2FCache%2Fpdf%2F388903.pdf&ei=qpjOUtDWKIXE4gSIkoHYAg&usg=AFQjCNE93tNSJn9VTdUV-mz4i2pK4ATRMA&sig2=XcMLpNWK987etwDU5Cx5Cw>

4. Ньюмен Дж. Г. Идея университета / Дж. Г. Ньюмен; пер. с англ. С. Б. Бенедиктова; под общ.ред.М. А. Гусаковского. - Минск: БГУ, 2006.-208 с. (проработано повторно)

5. Строецкая Е. В. ИДЕЯ И МИССИЯ СОВРЕМЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА, Вопросы образования №4 за 2009 год.

http://vo.hse.ru/arhiv.aspx?catid=252&z=1339&t_no=1340&ob_no=1347

6. Шеллинг Ф. В. Й. Ш44 Лекции о методе университетского образования / Пер. с нем., вступ. ст., примеч. Ивана Фокина. — СПб.: Издательский дом «Мирб», 2009. - LXXXVIII + 352 с. <http://www.twirpx.com/file/994865/>

7. Ясперс Карл, Идея университета / Карл Ясперс; пер. Т. В. Тягуновой; ред. Перевода О. Н. Шпарага; под общ. ред. М. П. Гусаковского. - Минск: БГУ, 2006. - 159 с.

http://platonanet.org.ua/load/knigi_po_filosofii/ehkzistencialnaja_filosofija/jaspers_ideja_universiteta/35-1-0-4399

8. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета, ВШЭ, М., 2010.

REFERENCES:

1. Barnet Ronald professor Instituta obrazovaniia Londonskogo universiteta/Ronald Barnet. Osmysleniye universiteta. <http://charko.narod.ru/tekst/alm1/barnet.htm>.

2. Gusakovskiy M.A. Prikliuchyeniye razuma v kulturnye I sudba idei universityeta www.charko.narod.ru/tekst/cb7/gus.html

3. Gusakovskiy M.A. Universitet kak tsentr kulturoporogdaiushchyeogo obrazovaniia. Izmyenyeniye form kommunikatsii v uchebnoy protsyessyе/M.A.Gusakovskiy, L.A.Yashchyenko, S.B.Kostiukyevich I dr.Pod ryed.M.A.Gusakovskogo.-Mn.BGU, 2004.-279с.

4. Nyumyen Dzh.G. Ideia universityeta/Dzh.G.Nyumyen, per.s angl.S.B.Benyediktova, pod obshch.red.M.A.Gusakovskogo.-Minsk BGU,2006.-208s.

5. Strogetskaia E.V. Ideia I missiia sovremennogo universiteta, Voprosy obrazovaniia №4 за 2009 год. http://vo.hse.ru/arhiv.aspx?catid=252&z=1339&t_no=1340&ob_no=1347

6. Shelling F.V.Lektsii o metode universitetskogo obrazovaniia/per.s nem.vstup.st.,primech.Ivana fokina.-Spb. Izdatelskiy dom Mipb,2009.-352s

7. Yaspers Karl, Ideia universiteta/Karl Yaspers, per.T.V. Tyagunovoi, red.perevods O.N.Shparaga, pod obshch.red.M.P.Gusakovskogo.-Minsk BGU,2006.-159s

8. Ortega-i-Gasset Missiia universiteta, VSHE, M.2010g.

НАШІ АВТОРИ:

- Дубінін В.** – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Абизова Л.** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Дьяковська Г.** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Додонов Р.** – доктор філософських наук, професор кафедри філософії та політології Донецького юридичного інституту МВС України
- Мозговий Л.** – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Бутко Ю.** – аспірант кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Карпенко О.** – старший викладач кафедри загальнотехнічних дисциплін та технічної графіки Донбаського державного педагогічного університету
- Ніскородов В.** – старший викладач кафедри загальнотехнічних дисциплін та технічної графіки Донбаського державного педагогічного університету
- Водоріз М.** – студент технологічного факультету Донбаського державного педагогічного університету
- Федь В.А.** – завідувач кафедри культурології, естетики та історії Донбаського державного педагогічного університету, доктор філософських наук, професор
- Федь А.М.** – доктор філософських наук, професор кафедри культурології, естетики та історії Донбаського державного педагогічного університету
- Федь І.** – доктор філософських наук, професор Луганського аграрного університету в Харкові
- Ковніров О.** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Ковніров О.** – кандидат філософських наук, асистент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

- Полуденко С.** – кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Шевченко М.** – кандидат філософських наук, доцент кафедри іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету
- Прокопенко О.** – кандидат філософських наук, ст. викладач кафедри документознавства та культурно-інформаційної діяльності Донбаського державного педагогічного університету
- Ємельяненко Г.** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Степанов В.** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Дубініна В.О.** – асистент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

Наукове видання

ВІСНИК
Донбаського державного педагогічного університету

Збірник наукових праць

СЕРІЯ: Соціально-філософські проблеми
розвитку людини і суспільства

Випуск 2

Відповідальний за випуск:

Чайченко С.О. – кандидат фізико-математичних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи ДДПУ

Адреса редакції: 84116, м. Слов'янськ, вул. Генерала Батюка, 19.
Донбаський державний педагогічний університет.

Тел.: (06262) 3-99-61

E-mail: dyakovskaya.galina@mail.ru

Підписано до друку 29.01.2015 р..
Формат 60x84 1/16. Ум. др. арк. 7,25.
Тираж 100 прим. Зам. № 712.

Видавництво Б.І. Маторіна

84116, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.
Тел./факс +38 06262 3-20-99. E-mail: matorinb@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №3141, видане Державним комітетом телебачення та радіомовлення України від 24.03.2008 р.
